

ภาคผนวก ข

ต้นฉบับมหาชาติกัณฑ์ชูชก ฉบับชลบุรี ๑๐ ส่วน
ปริวรรตจากอักษรขอมมาเป็นอักษรวิธไทยปัจจุบัน

พระมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ส่วนวน ๑

หมายเลขลำดับที่ ชบ.บ ๑๐๖/๕

ตथा กาลิงครฎฐे तुनन्विग्रुพราหมณคามवासि शुचโก नाम पुराहमणे गिषु
ज्रियाय गहापणस्तं लघित्वा, ऐकस्मि पुराहमणकुले रूपेत्तुवा, पुनं णं प्रियेसन्तयाय कोटि.
ตस्मि जिरायन्ते पुराहमणकुलं गहापणे वल्लभेत्तुवा, पञ्चा इतिरेन आकन्तुवा जेतियमानं,
गहापणे तातुं ओसगोणत्तं, ओमित्ततापनं नाम ओत्तणे रित्तरं तस्स ओतालि

ตथा กาลे ในกาลเมื่อพระบรมหน่อธิดาราชัตติยวราพงศ์ เป็นมกุฏสมมัตตวงศ์อิศร
นรินทรปิ่นกษัตริย์ คือพระเวสสันดรจอมจักรพรรดิพุทธังกูร ดังสุริยมหิสูรสองสว่างกระจ่าง
พื้นนภาดล หนึ่งคือพระมัทรีศรีมงคลมาศราชกัลยา ดังพระจันทร์แจ่มกระจ่างดาราเลิศวิไลทรง
หนึ่งคือพระชาติศรีวิสุทธิ(พงศ์)อมรเทเวศ หนึ่งคือพระกฤษณะศรีแก้วกัณหาบราหฺมณราชกุมารี
ศรีวรพินิตอนงค์อนงค์นาฏชินานาง สักกษัตริย์เธอเสด็จก่อสร้างรักษาพรตพรหมจริยา ปราศจาก
ราคชาดกิลเลส เป็นอุกฤษฏ์มหาภิเนษกัมมัธมบรมตปถมานบารมี สถิตยังห้องเหมอรัญญศิริราช
วงกต สดุดมาเส กำนหนดนบได้เจ็ดเดือนโดยนิยมนา

เอโก พราหมणे ยังมีพราหมณ์ผู้หนึ่งบุรุษโทษ เฒ่าเป็นพงศ์โกภารทวาชโคตร^๑
คนขอทาน ทั้งรูปร่างเล็กก็พิการเกินสกลปรก ชูชโก नाम ชื่อว่าชูชกปฏิกานกหินชาติ ความวาสี
ทชี่มีเคหะสันนิวาสรโฐาน อยู่ในละแวกบ้านทุนนวิจิตตคาม^๒ ล้วนแต่บ้านพราหมณ์ล้วนทั้งนั้น
ใกล้ขอบชันชั่งกลิงคราษฎร์ธานี เฒ่าไม่มีศิลปศาสตร์แต่สักกนิค จะนอนนั่งตั้งแต่จะคิดข้าง
ขอทาน ตาแก่ก็ค่อยประสมประสานประสาน คราวเมื่อจะเกิดผลเผอิญลาก กหาปณสต
ลภิตวา เฒ่าได้ทองถึงร้อยกษาปณ์ เป็นมหันตลาภตามเชิฏใจ ถ้าจะคิดตามไทยภาษา
กษาปณ์หนึ่งเป็นเงินตราสองสลึงเฟื้อง ถ้าจะคิดเนื่องเข้าทั้งร้อยกษาปณ์ เงินสิบห้าตำลึงกับ
สิบสลึง เฒ่าก็นึกคะเนในคะเนิงหมาย ถ้าจะเก็บไว้กับกายก็เห็นจะไม่เป็นการ เกลือกว่า
ไ้ใจใจพาลพวกผู้ร้าย ถ้าเม้นมันรู้แยบคายคอยลอบปล้น ภูก็เห็นจะระย้าจนเสียเปล่า ๆ
ऐकस्मि पुराहमणकुले เฒ่าจึงคิดขึ้นมาได้ถึงสหายเพื่อนเก่าแห่งหนึ่งมี ทชี่ก็เอาทรัพย์ไปนับ
ฝากสกุลพราหมณ์ เฒ่าก็เที่ยวพยายามภิกขาจารกระเจิงมา ด้วยโลกเจตนาอันแล

तस्मि खणे ขณะที่พราหมณ์ยัญญตฤชงค์วงศ์วิษณุเวท อันเป็นพราหมณ์พิเศษฐาติ
ทรวล เฒ่าก็เที่ยวสัจจชุกขนกระเซอไม่กลับหลัง ตं पुराहमणकुलं ส่วนสกุลพราหมณ์สองนั้น

^๑ มัทรี = มัทรี

^๒ ในหนังสือร้อยยาวมหาเวสสันดรชาดกฉบับกระทรวงศึกษาธิการ ใช้คำว่า “พงศ์โกวารทิกชาติ”

^๓ ทุนนวิจิตตคาม = ทุนนวิฐคาม

จำเดิมแต่รับทองของทชีฝาก ก็มีแต่ระย่ายากไปทุกวัน สารพันที่จะเคื่องขัดวิบัติเสีย ผัวเมียก็
ปรึกษากันหันเข้าห้อง จึงหยิบเอาถุงทองของอโศมาที่ฝากมา แล้วจึงปรึกษากัน ว่าอโศมามัน
จะสิ้นชีวิตวันเสียมันหมาย จึงหยิบเอาทรัพย์นั้นมานับจำหน่ายขายซื้อทำทุกชน อิตเรน อาคนตุวา
ส่วนอโศมาสัปตนเจ้าของทรัพย์ คิดแล้วก็กลับหลังมายังบ้านสองสกุลพรหมณ์ เฒ่าก็ทักถาม
ทองเอาถุงทอง ส่วนพรหมณ์ทั้งสองก็ตกประหม่า ผินหน้ามาดูเมียเสียน้ำใจ ทั้งสองคนก็
ปราศรัยด้วยคำหวาน ว่าข้าแต่พระอาจารย์เจ้าปู่ จงได้เอ็นดูหลานสักครั้ง หลานนี้อยู่ข้างหลัง
ตั้งแต่ว่าจะจนยาก จึงหยิบเอาทองของฝากไปแก้ขัด หลานจะขอผ่อนผัดต่อปีหน้า ส่วนอโศมา
ได้ฟังยิ่งโกรธา ทำผินหน้าผินหลัง ถ้ามิให้แล้วก็ไม่ฟังอย่าฟังหมาย พรหมณ์ทั้งสองได้ฟังก็
ร้องให้หันหน้าเข้าเคหา อมิตตต นาม อตตโน ถิตรี จึงร้องเรียกเจ้าอมิตตดาลูกสาวศรี ให้มา
นั่งตรงหน้าทชีแล้ววอนว่า หลานจะยกลูกอ่อนคนนี้ให้แก่คุณตาเป็นค่าทอง ตามแต่จะปกครอง
กันสืบไป ต่ อทาสี สองเฒ่าก็ยกอมิทธิดา*ให้แก่พรหมณ์ ทั้งนี้ก็เพราะพ่อแม่มันไม่ดี มักเพิ่ม
พูนหนี้ให้ติดตัว ย่อมจะเป็นความชั่วแต่ตาโลก ลูกก็พลอยวิโยคยากเสียเปล่า ๆ เพราะวาจิต
มันคิดเบา จึงต้องเป็นหนี้ของอโศมานั้นแล

สา อมิตตดา ส่วนวานางอมิตตดาดวงสวาท เมื่อมาอยู่เป็นเมียทาสของอโศมา
อุตสาห์ปรณนิบัติผัวทุกคำเข้ามิให้อนาทร ด้วยฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ มิได้คิดว่าผัวแก่
สู้ก้มหน้า ทั้งพินผักก็หักหาเอามาไว้ ทั้งน้ำใช้น้ำฉัน เป็นนิรันดร์ทุกเวลา

อณฺเฎ ตรุณพรหมณา อันว่าพรหมณ์ทั้งหลายที่หนุ่ม ๆ บ้านนั้นสิประชุมชายพาน
จะมาก ทั้งผู้ดีและคนยากอยู่พร้อมหน้า อาจารย์สมปตตี ทิสฺวา เมื่อได้เห็นอมิทธิดาตรุณี
ประกอบด้วยกิริยารูปร่างที่ปรณนิบัติผัว มาดูเมียของตัวไม่เต็มตา ปรึกษานติ บางคนก็ปรึกษาตา
เมียนีต่าง ๆ ว่ามันไม่ดูเยี่ยงอย่างนี้ทั้งบ้าน บ้างโกรธเมียอยู่่งงาน บ้างก็ตบตีกันอยู่่นวาย
ตา อิตฺถิโย อันว่าหญิงทั้งหลาย ครั้นได้ความเจ็บอายด้วยผัวด่า โรทมานา ต่างคน
ต่างก็ร้องไห้ลงจากเรือน ร้องเรียกเพื่อนแล้วร่ำว่า บ้างก็เช็ดน้ำตาปรึกษากัน ว่าผัวเราเป็นไร
จึงดูตันยิ่งกว่าแต่ก่อน สารพัดที่จะแค้นค่อนขุดเอามาด่า บ้างก็ว่าเพราะใคร เพราะคบอมิทธิดา
จึงโรมันจึงมาอยู่นี้ ผัวเราจึงจู้จี้ให้เจ็บใจ อย่ากระนั้นเลยเราเออ เราชวนกันด่าแตกตันให้สารพัน
ให้มันไปเสีย(จาก)บ้าน บ้างก็วิ่งลงลานลงสู่ตีนท่า เพื่อจะคอยนางอมิทธิดานารี อยู่ที่ฝั่งชลที่
นั้นแล

อหุ วาสี กลิงฺเคสุ
ตสฺสาปี ทหฺรา ภริยา

ชูชโก นาม พรหมโณ
นาเมนามิตตดาปนา

* อมิทธิดา = อมิตตดา

ตา นํ ตตถ คตาโวจํ
 ติโย นํ ปริภาสีสุ
 อมิตตา นูน เต มาตา
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 อหิตํ วต เต ญาคี
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 ทุกฺกํ วต เต ญาคี
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 ปาปํ วต เต ญาคี
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 อมณาปี วต เต ญาคี
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 อมณาปวสํ วสํ
 ยา ตวํ วสสิ ชินฺณสฺส
 น หิ นูน ตฺยหํ กลฺยาณํ

อถญํ ภาตตารํ วินทิสฺส

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 ทฺยฺยฐานเต นวมียํ
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 สมณํ พฺราหฺมณํ นูน
 สฺวา ตวํ โลกํ อภิสฺสสิ
 ยา ตวํ วสสิ ชินฺณสฺส
 น ทุกฺขํ อหิณา ทฺยฺยํ
 ตณฺจํ ทุกฺขญฺจ ติปปญฺจ
 นตฺถิ ชิทฺทาทา นตฺถิ รติ
 นตฺถิ อลฺลสาปสฺสลาโป
 ยทา ททโร ททรา จ
 สพฺเพ โสกา วินสฺสนติ
 ททรา ตวํ ฐปวตี

นทีอุททหริยา
 สมากนฺตฺวา กุตุหลา ฯ
 อมิตตา นูน เต ปิตา
 เอวํ ทหริยํ สตี
 มนตฺยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทหริยํ สตี ฯ
 มนตฺยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทหริยํ สตี ฯ
 มนตฺยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทหริยํ สตี
 มนตฺยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทหริยํ สตี ฯ
 ชินฺณณ ปติณา สห
 มตฺนเต ชีวิตา วรํ
 ปิตา มาตา จ โสภเน

เอวํ ทหริยํ สตี ฯ
 อกตํ อคฺคิหุตฺตํ
 เอวํ ทหริยํ สตี ฯ
 พฺรหฺมจฺริยปรายเน
 สีสฺวานเต พหุสฺสฺสเต
 เอวํ ทหริยํ สตี ฯ
 น ทุกฺขํ สตฺติยา หตํ
 ยํ ปสฺเส ชินฺณกํ ปตี ฯ
 ชินฺณณ ปติณา สห
 ชคฺชิตมฺปิ น โสภติ ฯ
 มนตฺยีสฺส รโหคตา
 เย เกจิ หทยนิสฺสิตา
 บุริสฺสานํปิปตฺติตา

คจณ ญาตฤเล อจณ

ก็ ชินโนณ รมยิสฺสตีติ ฯ

ภิกขเว ดูกรสงฆ์วงศ์สมณเพศ อันปราศจากราคะกิเลสเลิศจรรพชา สามีมิตตดา
ส่วนว่านางอมิตธาตาสาวสาวงามองค์ ครั้นสุริยจะใกล้เย็นเห็นสมควร เจ้าก็ถือหม้อน้ำต่วนเดิน
ลงมาสู่ท่า สามีอิตฺติโย ฝ่ายว่าพวกหญิงทั้งหลาย ครั้นเห็นแล้วก็วิ่งว้ายวิ่งเข้ามาใกล้ สมาคน
ดูว่า จึงปราศรัยภิปราลัยเปรียบดูต้น บ้างก็กระทบกระเทียบกระแทกตำ บ้างก็ยืนขึ้นหน้าว่าเป็น
ที่สอ นู่นนี่แน่่อมิธิตาหน้าชะอ้อน เจ้างามนอนอยู่ทั้งกาย ทั้งรูปร่างเล่าก็เฉิดฉายเป็นสาวแท้
ไยแม่จึงมาได้ผิวแก่ไม่สมพักตร์ ช่างร่วมรสภิรมย์รักระริกระรود เมื่อเพื่อนจะพลอดก็พละพละ
ที่จะกายกอดก็เกะกะ ดูนี้ไม่สมประกอบ มันไม่น่าจะขึ้นชอบที่ตรงไหน เจ้าช่างอยู่กระไรได้
ไม่คิดอาย ทั้งแก่เล่าก็แก่นกราวจะช้ำใจตาย เจ้าจงคิดยกย้ายไปเสียให้พ้นจากบ้านนี้
ไปหาผิวที่รูปดีนั้นแล

น เต พุราหมณ คจณามิ

ติโย มํ ปริภาสนติ

มา เม ตวํ อกรวา กมมํ

อหํ อุทกมาหิสฺสํ

นาคํ ตมฺหิ ฤเล ชาตา

เอวํ พุราหมณ ชานาหิ

สเจ เม ทาสํ ทาสี วา

เอวํ พุราหมณ ชานาหิ

นตฺถิ เม สิปปญฺฐานํ วา

กุโตนํ ทาสํ ทาสี วา

อหํ โภตี อุปญฺฐิสฺสํ

เอหิ เต อหมกฺขิสฺสํ

เอส เวสฺสณฺตโร ราชา

ตํ ตวํ คนฺตฺวาน ยาจสฺสุ

โส เต ทสฺสติ ยาจิต

ชินโนณมสฺมิ พุพฺพล

มา โภติ ปริเทวลี

อหํ โภตี อุปญฺฐิสฺสํ

นที อุทกหาริยา

ตยา ชินโนณ พุราหมณาติ

มา เม ตวํ อุทกมาหริ

มา โภติ ฤปิตา อหฺนติ

ยํ ตวํ อุทกมาหเร

น เต วจฺจามิหํ สมเร

นानายิสฺสสิ พุราหมณ

น เต วจฺจามิ สมนฺติเกติ ฯ

ธนธญฺญํ วา พุราหมณิ

อานยิสฺสามิ โภติยา

มา โภติ ฤปิตา อหฺนติ

ยถา เม วจฺนํ สุตํ

วงฺเก วสฺสติ ปพฺพเต

ทาสํ ทาสินฺจ พุราหมณ

ทาสํ ทาสินฺจ ชตฺติโยติ ฯ

ทีโฆ จทฺธา สฺสทฺศคฺโม

มา โภติ วิมฺนา อหฺ

มา โภติ ฤปิตา อหฺนติ ฯ

ยดา อคนตฺวา สงคามํ
 เหวเมว ตฺวํ พรหม
 สเจ เม ทาสี ทาสี วา
 เอวํ พราหมณ ชานาหิ
 อมนาปนเต กริสฺสามิ
 นกฺขตเต อตุปฺพุพฺสุ
 อณฺเฎหิ สหิ รมมมานํ
 อทสฺสเนน มยหนเต
 ภียโย วงฺกา ปลิตา จ

ตมตฺถิฯ

ตโต โส พราหมณ ภิโต
 อทฺธิโต กามราเคน
 ปาเถยฺย เม กโรหิ ตวํ
 มธุปฺปนฺติกา สุตตาโย
 อานยิสฺส เมณฺเณ
 เต ตํ ปริจฺริสฺสนติ

อยุทฺเธวสฺส ปราชิโต
 อคนตฺวา ว ปราชิโต ฯ
 นานยิสฺสสิ พราหมณ
 น เต วจฺจามิหิ สมเร
 ตนฺเต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ
 ยทา มํ ทกฺขสิลฺลํกตํ
 ตนฺเต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ
 ชินฺณสฺส ปรีเทวโต
 พฺหุ เหลสนฺติ พราหมณาติ ฯ

พราหมณียา วसानุโค
 พราหมณิ เอตมพฺรวิ ฯ
 สงฺกุลโธ สงฺคุพฺพานิ จ
 สตฺตฺ ภตฺตตฺถจ พราหมณิ
 อุโก ทาสฺกุมารเก
 รตฺตินทิวมตฺนทิตาติ ฯ

สา อมิตตดา ส่วนว่านางอมิตฺตานารี เมื่อนางพราหมณีทั้งหลายมารุมด่า เจ้าก็
 เดินโศกกลับมามาตัวเปล่า ชูชกแลเห็นเมียสาวเดินร้องไห้ เฒ่าก็ตกใจร้องถาม เป็นไรเจ้าอมิตฺตา
 จงบอกความ หรือว่าใครเขาหยามหยามหยิกหยอกเจ้า หรือซุ่มเคื่องสิ่งไรเล่าเจ้าจึงร้องไห้ นาง
 อมิตฺตาก็ขัดใจกระทืบเท้าว่า น เต พราหมณ คจฺจามิ เฮ้ยออพราหมณ์เฒ่าอย่าพิกถาม ที่นี้
 มันงามอยู่แล้วนะท่านตา ดูนี้น่าบัดสี พวกหญิงบ้านนี้มันนักหนา มันช่างชวนกันมาด่ากวนนี้
 สารพัน เราจะได้ว่าอะไรมันสักคำนึกก็ไม่ค่อยใจ มันมาพิไรว่าด้วยได้ผัวแก่ ๆ มันช่างเข้ามา
 โหมแห่เข้ามาจนสิ้น ดังว่ากูจะแทรกแผ่นดินสิ้นชีวิต พราหมณ์เอ๋ย เมื่อคิด ๆ ขึ้นมาก็หน้าอาย
 น่าอดสู จะทนทานอยู่ที่ไหนได้ จะเจ็บจิตเข้าใจทุกเวลา มา เม ตวํ อ้ออย่างนั้นดอกหรือ
 อมิตฺตาผู้ชั่วชญาเนตร มันให้เกิดเหตุขึ้นที่หน้า อกรา กมม ตั้งแต่นี้การงานเจ้าอย่าทำ ทั้งหุง
 ต้มต้กตำ ตกพนักงานที่เฒ่า สกฺลเราไม่เคย ไม่เคยที่จะใช้ผัวลงต่างซ้ำ ถ้าเฒ่ารักจงไปหาทาสี
 ทาสามาให้เราใช้ ถ้ามันมิได้เราก็ก็นอนอยู่ เราจะไม่ระริกระริไปตามชายหาผัวใหม่แท้ นตฺถิ เม
 สิปปุณฺณานว ให้ออมิตฺตาดวงชีวิต ทุกวันนี้ที่ก็สิ้นสุดคิดสิ้นปัญญา ทั้งศิลปศาสตร์วิชาที่ไม่มี
 ธรณญฺญว พราหมณิ อมิตฺตาเอ๋ย พี่นี้ดีแต่จะเที่ยวขอทานทุกเวลา จะได้ทรัพย์ที่ไหนมา

จួយข้าให้เจ้าใช้ แม่อย่าเพื่อนน้อยใจฟังพี่ว่า

สา เทวดาวิคคิตา นุตวา วันนั้นเทพยเจ้า^๑เข้าดลจิต ให้นางคิดขึ้นมาได้ ถึงพระนรา
จอมนราไชยพิชิตมาร พระเวสสันดรทรงญาณยอดโมลี อหัมภิสลัส นางจึงเรียกเฒ่าชราเข้ามา
เราจะบอกคดีที่ร่มหู รู้แล้วอย่ารวนเร ยถา เม วจนํ สุตํ ท่านจะไม่ได้ยินบ้างเจียวหรือ กิตติศัพท์
เขาเลื่องลือเล่าประจักษ์ เวสสันดรโร ราชชา คือพระเวสสันดรหรือรัชเรื่องพระเดชา อันเกิดในสกุล
วงศ์สาญชัยนรินทรปิ่นกษัตริย์ ท้าวเธอเสด็จออกไปอยู่ในจังหวัดศรียวงกตสี่พระองค์ ท้าวเธอทรง
พรตสร้างบวรพชา ทรงพระราชศรัทธาที่จะบำเพ็ญผล เฒ่าจึงอุตสาห์ชุกชนไปให้พบ แล้วจึงทูล
ขอพระครุณน้อยนอทั้งสององค์ โส เต ทสฺสติ ยาจิโต เห็นท้าวเธอก็จะทรงอุทิศให้ ทาส
ทาสีบุจ ขตติโย เราก็จะได้ขัตติยโอรสทั้งสองมาเป็นทานทาสทาสา นั้นแล

โส ชูชโก วันนั้นชูชกชาติชรา เมื่อได้ฟังนางอมิติตาก็เสียใจ เฒ่าจึงปราศรัยแต่โดย
ดีว่า ชินโณหมสมิ ใ้ที่นี้จะตายจริงนะเจ้า ทูพฺพโส ตัวพี่ก็แก่เฒ่าสิ้นกำลัง จะเดินเหินลูกนัง
เล่าก็เหน็ดเหนื่อย ทั้งแข่งขานเล่าก็ล้าเลื่อยเข้าทุกวัน พี่จะรู้แห่งว่าเขาวงกตนั้นอยู่ไหน เธอพี่จะ
ยอมอยู่ให้เจ้าใช้ทุกคำเข้า นางจึงว่าขอเฒ่าอย่ามาแก้ง สกฺคามํ อยุทโรว ปราชีโต เราดูเฒ่า
ชราเหมือนโยธาอันแสนขลาด ยกพลไปว่าจะพิฆาตกับไพร่ อยุทโรว ยังมีทันที่จะต่อสู้กับศัตรู
ปราชีโต ร้องว่าตัวกูนี้จะอปราชัย ยกพลใครกลับรวนเร สเจ เม ทาสํ ทาสี วา ถ้าอเฒ่ามีไป
ก็จะได้เห็นกัน ทั้งกลางคืนแลกลางวัน กูไม่ยกมาบ้าน งานการกูก็ไม่ยกทำ ครั้นเวลาค่ำ กูก็จะ
เที่ยวคบเพื่อน เล่นให้เลื่อนหัวไปเสียทั้งบ้าน ขอเฒ่าเองก็จะงุ่นง่านงมำเข้าทุกที ทั้งเข้าปลา^๒
กูก็ไม่อยากหาให้กิน เอ็งก็สิ้นชี(วี)บรรลัยไปเป็นผี นั้นแล

อิทํ กตฺวา พรหมพนฺธุ

ตโต โส มนตฺยิตฺวาน

ปฏิกามิ โส รุณฺณมฺโข

สิวีนํ นครํ ผีตํ

โส ตตฺถ คนฺตฺวา อวจ

กูหิ เวสฺสฺสนฺดรโร ราชชา

โส ชโน ตํ อวจาสิ

ตุมฺเหหิ พรหมํ ปกโต

ปพฺพชิตो สกา ฐฏฺฐา

ปฏิมุญฺจิ อุพฺหนํ

ภริยํ กตฺวา ปทกฺขิณํ

พฺราหฺมโณ สหิตพฺพโต

ทาสปริเยสนนฺจฺจรฺนติ

เย ตตฺถาสฺสํ สมากตฺวา

กตฺถ ปสฺสเมฺหฺม ขตฺติยํ ฯ

เย ตตฺถาสฺสํ สมากตฺวา

อติทาเนน ขตฺติโย

วงฺเก วสฺสติ ปพฺพเต

^๑ เทพยเจ้า (โบ) = เทวดา

^๒ เข้าปลา (โบ) = ข้าวปลา

ภิกษเว ดูกุรทรงมั่งคั่งพุทธเวไนย ผู้มีอุปนิสัยสุดสิ้นกิเลส ชูโก อันว่าพราหมณ์ พิเศษฐชาติเชื่อนิคากพราหมณ์ อิทํ วัตวา เมื่อตาซีให้โอวาทความสั่งสอนภริยาแล้วเสร็จ บมีข้า เฒ่าก็ยกย่ำมละว้าขึ้นใส่ไหล่ เท้าสอดใส่เกือกกันหนาม ออกใจให้ครั้นคร้ามคลอน้ำตา คูอมิทธิดาบยั้ง(ซิด)เขียว ทั้งเหื่อกาฬ^{*}บันดาลไหลดูกลางหลาก ใ้อชีวิตจะจากร่างดูทุเรศ จึงเผอญ ให้ส่อเหตุที่จะมิได้กลับ ทั้งจิตใจก็ไหววับดูเวทนา กามราเคน ด้วยกามตณหาหากเผาผลาญ เป็นมรณโชค^๒ กะนาด^๓จะได้ดีเมื่อภายหลัง เฒ่าก็ลงจากเรือนระวีมาตามทาง สิวิน นครี ผีต ตาแก่ก็วางตรงไปตามทาง ไปกรุงไตร^๔พิไชยเขตอุดร เห็นชาวพระนครออกมาเกลื่อนกล่น เฒ่าก็เชื่อน(ชน)เข้าไปถามหา กุหิ เวสสนบุตร ราชา ว่าดูกรชาวเจ้าพระเวสสันดรปิ่นเกล้าเจ้า โมลี ผู้ผ่านพิภพสีพันราย ไทวเธอประทับอยู่ในฐานที่ใด ท่านรู้บ้างหรือหาไม่ ผุ่งคนเขาได้ยิน ก็ขัดใจ ฮึดฮอดโกรธโกรธาเกิดโทโส ร้องเหมไ้ยคนไซแสนอัปรีช มีแต่ว่าจะสอพลอ ดีร้ายมันจะ มาตามไปแค่นขออะไรสักสิ่ง มีแต่พระลูกรักเมียมิ่งเป็นมันคง เอาเหวยขาวเราจับไ้อ้เฒ่ามัดลง เชี่ยนส่งเสียให้ตาย พราหมณ์ อนุพนธิส บ้างก็วิ่งวุ่นวายไล่ตามตี ไ้อ้เฒ่าก็วิ่งหนีเข้าในป่า

เทวดาวิคคหิโต หูตวา เทพยดา^๕เข้าดลใจให้ลงตรงเข้าสู่ป่า เห็นยุงยางยอตสาฯ เหล่าพฤษภาล้างสลบสี ทั้งลวภียีสู่สนแหม เหล่านางแย้มกรรมนิการัมหาหงส์ ลำดวงดง ดอกมลูสี บ้างสอดดสีแสนสวาท ต้นเกลื่อนกลาดกลางพงพี ชมนที่ที่ทองธาร เป็นหุบห้วยเหว ละหานห้องคูหา เสียงปักษาช้องสนั่น นกเบญจวรรณหันหาคู่เข้าคลึงเคล้า บ้างจับเจ้าบิน จอแจ นกคืบแคเคียงคู่ร้องสนั่นเสนาะไพเราะ เสียงเรไรลงในวะแว่ววับ เรไรรับอยู่หึ่ง ๆ ระเบียบ พราหมณ์ก็ล้าเลื่อยละเลิงหลง ตรงกระทั่งมาจนถึงทวารเรือนด่าน พบสุนัขนายเจตบุตรอุตุลุด สีต่าง ๆ บ้างดำด่างหางดอกแดง จึงแข่งกันเข้ามาใกล้ เฒ่าก็ขึ้นต้นไม้ร้องไห้หาเจ้าพระยา เวสสันดรราช ด้วยบาทพระคาถา

โก ราชบุตต์ นิสภ

ภเย เขมสส ทาตาร

โย ยาจตุ ปติฏฐาสิ

ธรรูปม มหาราช

ชยนตมปราชิต

โก เม เวสสนตร วิทู ฯ

ภูตานํ ธรณิรว

โก เม เวสสนตร วิทู ฯ

* เหื่อกาฬ = เหื่อกาฬ เป็นเหื่อที่ออกก่อนที่คนผู้นั้นใกล้จะตาย

^๒ ในหนังสือรายยาวมหาเวสสันดรชาดกฉบับกระทรวงศึกษาธิการใช้ว่า มรณโชคราศีมรณนตีกลาภ

^๓ กะนาด (ปาก) = ขนาด

^๔ กรุงไตร = กรุงไกร

^๕ เทพยดา (โบ) = เทวดา

โย ยาจต์ คติ อาสิ
 อุทฺธูปมฺ มหาราช
 กลฺยาณติตถํ สุปิ
 ปุณฺทริเกหิ สลฺยณฺ
 รหฺมฺ มหาราช
 อสฺสตุถํ ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตฺตานํ
 ตถูปมฺ มหาราช
 นิโครธํ ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตฺตานํ
 ตถูปมฺ มหาราช
 อมฺ พฺ วิเย ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตฺตานํ
 ตถูปมฺ มหาราช
 สาลํ วิย ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตฺตานํ
 ตถูปมฺ มหาราช
 ทุมํ วิย ปเถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตฺตานํ
 ตถูปมฺ มหาราช
 เอยฺย เม วิลปโต
 อหํ ชานนฺติ โย วชฺชา
 ดาย โส เอกวาจาย
 ตสฺส เจโต ปฏิสฺสึ
 ตุมฺเหหิ พฺรหฺเม ปกโต
 ปพฺพาชิตो สกา ฐฺฐา
 ตุมฺเหหิ พฺรหฺเม ปกโต
 อาทาย ปุตฺตทารณฺ
 อภิจฺจการี ทุมเมโธ

สวณฺตีเนว สาโค
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู ฯ
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 ยุตฺตํ กิลฺยชฺชเรณฺนา
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลฺยชฺชํ ปฏิกฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู ฯ
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลฺยชฺชํ ปฏิกฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู ฯ
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลฺยชฺชํ ปฏิกฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู ฯ
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลฺยชฺชํ ปฏิกฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู ฯ
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลฺยชฺชํ ปฏิกฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู ฯ
 ปวิฏฺฐสฺส พฺรหฺวาเน
 นนฺที โส ชนฺเย มมํ
 ปสเว ปุณฺณํ อนปฺปกนฺติ ฯ
 อรณฺญฺเ ลุทฺทโก จโร
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต
 ฐฺฐา วิวนมาคโต

ราชปุตต์ คเวสนโต
 ตสฺส ตฺยานํ น ทสฺสามิ
 อโย หิ เต มยา นฺนโน
 สิริโร เต วชฺฌยิตฺวาน
 ปนถสฺสณํ ยชิสฺสามิ
 ตฺยหํ มํเสน เมเทน
 อาหุตี ปคฺคเหสฺสามิ
 ตํ เม สฺยิฏฺฐํ สฺหุตํ
 น จ ตฺวํ ราชปุตฺตสฺส
 อวชฺโฌ พฺราหฺมโฌ พฺโต
 ตสฺมา พฺตํ น นนฺติ
 นิชฺฌตฺตา สิริโย สพฺเพ
 มาตา จ พุทฺธพฺลา ตสฺส
 เตสํหิ ปหิโต พฺโต
 ราชปุตฺตํ นยิสฺสามิ
 ปิยสฺส เม ปิโย พฺโต
 อิทฺยจ มจฺฉิโน ตฺมพํ
 ตถจ เต เทสฺมกฺขิสฺส

พโก มจฺฉมิโวทเก
 ชีวิตํ อธิ พฺราหฺมณ
 สโร ปาสฺสติ โลหิตํ
 หทยํ เจตฺวา สพฺพณํ
 ตฺยหํ มํเสน พฺราหฺมณ
 มตฺถลฺลฺเคน พฺราหฺมณ
 เจตฺวาน หทยํ ตว
 ตฺยหํ มํเสน พฺราหฺมณ
 ภริยํ ปุตฺเต จ เนสฺสสฺสิติ ฯ
 เจตปุตฺต สฺโณหิ เม
 เอส ธมฺโม สนนฺตโน
 ปิตา นํ ฏฺฐมิจฺฉติ
 อจิรา จกฺขุณี ชีเย
 เจตปุตฺต สฺโณหิ เม
 ยทิ ชานาสฺสิ สํส เมติ ฯ
 ปุณฺณปุตฺตํ ททามิ เต
 มิคฺสตฺถิยฺจ พฺราหฺมณ
 ยตถ สมนฺติ กามโทติ ฯ

ชูชกตะแก้วไฉหา ไฉ้พระเวสสันดรพุทธพงศ์ทรงพระเดชฯ ทั้งสกลนัคราก็ลือทั่ว
 กลัวพระบารมี ย่อมถวายพระกรซูลีแล้วเข็ดขาม อาจที่จะปราบปรามปัจจามิตร ชยนตม
 ปราชิต์ ทั้งข้าศึกก็กลัวฤทธิ์เรืองอำนาจ ธรณีริว เปรียบดังแท่นที่สุทธามาสดได้อาศัย สาคโร
 เหมือนสาครอันหลังไหลแลลอมฤต ปถ ชาดิ ดั่งต้นกามพฤกษ์สำหรับโลก เป็นที่จะระบับโคก
 ทุกตัวสัตว์ ทรงพระราชศรัทธาไม่ทอดอຍทางที่จะทำทาน พระคุณเอย เกล้ากระหม่อมฉาน^๑
 ไม่รู้แห่ง ที่ตำแหน่งในพระตำหนัก ของพระจอมจักรพรรดิรักษนรินทร์ ทางที่จะบพจรรก็ขัดสน
 จนใจ โย ปุคฺคโล แม้นว่าบุคคลผู้ใดมาแนะนำนิเทศในกลางดง ปสเว ปุณฺณ ก็จะได้เสวย
 อาณิสสเกินประมาณ ในมคฺคเทศก์ทางกันดารไปจนถึง เอกวาจาย ด้วยถ้อยคำแต่ครั้งหนึ่ง
 นั้นแล

ภิกฺขเว ดูก่อนสงฆ์ผู้ทรงวินัยสิกขา อันเจริญรักษาห้องพระกรรมฐาน ตัดสงสาร

^๑ กระหม่อมฉาน = กระหม่อมฉัน

แสนคะเนิง เอโก วนจรโก ยังมีบุรุษผู้หนึ่งนั้นสามารถ อันเจ้าพระยาเจตรราชตั้งไว้ให้เป็น
 นายด่าน ทั้งน้ำใจเล้าก็ห้าวหาญเหี้ยมกำแหง ในตาแดงดุเต็มประดา ทั้งกายาก็โตใหญ่
 เพื่อนเจนใจเป็นที่สุด นามชื่อว่าเจตบุตรนายพรานป่า อรณญ์ ลุทโท จโร วันนั้นเพื่อน
 เทียวล้าเหนื่อยมาพอบพบเข้าที่นั่น ได้ยินเสียงไอ้เผ่าร่าพันร่าร้องไห้ เออนี้จะเป็นเสียงอะไร
 หลากนักหนา เพื่อนก็ก้มกายมองเข้ามาดู เห็นแล้วก็ฮึดฮือ เหม่กุคิดว่าใคร หรือมีรู้
 ก็ไ้พรหมณ์เผ่าพวกสอพลอ ดีร้ายมันจะมาตามแคนขออะไรสักสิ่ง จำจะยิงเสียให้วินาศ
 ถ้ามิพิฆาต กูก็จะผิดจากรับสั่ง ตลส สนติก็ คนตว่า เพื่อนก็ถกเขมรจ้งม้งมองเข้ามาใกล้
 โกงหน้าไม้ลูกประตบขยับว่าจะยิง แล้วเพื่อนก็คิดกริ่งนิงอยู่เป็นครู่ จำจะถามมันดูเสีย
 ให้รู้เหตุ ตชเชสิ คิดแล้วก็ตะคอกขู่ว่า เหม่ไ้โยโส ตุมเหหิ พรหเม ปกโต มึงยังจะตาม
 มาแคนขอ จะพรากรูกให้พลัดพ้อเป็นกำพร้าว กูจะสังหารผลาญชีวาให้สิ้นชีวิต มึงอย่าคิด
 ว่ามึงจะรอด ทั้งไ้ฟงตงตบก็จะเผาบวงสรวงแก่อารักษ์ มึงอย่าพักมาแลดู คงจะสิ้น(ด้วย)
 สีมื้อ^๒กูนั้นแล

วันนั้นเผ่าชราหน้าขีดตัวสันขวัญหาย เผ่าหมายว่าไอ้ตัวกูนี้เห็นจะตายเสียคราวนี้
 ตาซิดคิดขึ้นมาได้ ว่ากูจะตายเสียทำไมเปล่าสิหว่า จะเอาปัญญาออกแก้จงดูสักครั้ง พอจะได้
 กลับหลังไปเห็นอมิทธิดา คิดแล้วเผ่าก็ร้องออกมาว่า เจตบุตร ลูโนหิ เม แย้อเจตบุตร
 พรานป่า เอ็งนี่ฮังการจะมาฆ่ากูเสียง่าย ๆ ออเจ้าไม่รู้จักความฉิบหายมาหาญหัก เอ็งยังไม่รู้จัก
 ทำทะนงใจ เจ้ามีแต่หน้าไม้จะยิงเราไม่เห็นผิด ตลมา ทุต น หนนติ ถ้าใครฆ่ากูให้สิ้นชีวิต
 ม้วยชีวาตม์ ทั้งเจ็ดชั่วโคตรญาติเห็นจะยับสิ้นทั้งนั้น อันนี้ก็เป็นเที่ยงธรรมทางโบราณว่า ไม่มีใคร
 ห่อนจะพิฆาตฆ่า มีก็(แต่)จะนับถือกูนี้เป็นพรหมณ์เผ่า เขาเล่าลือมาแต่หลัง เคยถือรับสั่ง
 นำพระราชสาร แห่งสมเด็จพระเจ้าจอมจักรผ่านพิภพลีฬี ทั้งสมเด็จพระพุทธีราชมารดา
 จึ่งรับสั่งให้ให้มาเชิญสมเด็จพระเวสสันดร แม้รู้ว่าท่านรู้แห่งทางที่บพจรจงบอกให้ ถึงว่าจะ
 ไกลสักเท่าไกล คงจงใจไม่หยุดหย่อนยัง ราชบุตรดี นยิสสามิ เราจะไปจนกระทั่งถึงหิมเวศ
 จะได้อัญเชิญพระศรีวิสุทธิเมตมิ่งโมลี ให้ลาพรตพิธีทั้งสี่องค์ นำเสด็จคงคีนบุรี^๓ ไปข้างหน้า
 เจ้าจะได้ดีด้วยสบเสี่ย ทั้งลูกเมียแลข้าไท เราจะพลูเสนอให้นั้นแล

โส ตลส ต่ มุสวาท สุตว่า วันนั้นเจตบุตรพรานป่า เมื่อได้ฟังเผ่ากล่าวเท็จลั่น
 ทั้งนั้น เพื่อนล้าคึกคึกคิดว่าจริง ก็เคลื่อนคลายจากความโกรธ จึ่งยังพรหมณ์ให้อดโทษแล้วมิช้า

^๑ พัก (โบ) = รังรอ มักใช้ในความหมายปฏิเสธ

^๒ สีมื้อ (ปาก) = ผีมี

^๓ บุรี = บุรี

จึงเชิญเผ่าซราให้มานั่งได้ร่มพฤษภา ทางเครพหนีถือร้องเรียกว่าท่านตา พราหมณ์ โภชน
 ทดวา จึงยังพราหมณ์ให้บริโภคซึ่งเข้าปลา* ทั้งน้ำท่าก็หามาให้ เจตบุตรก็ปราศรัยด้วยคำหวาน
 ข้าแต่ ๕ อาจารย์พฤตมาเจ้า พรุ้งนี้เข้าจึงค่อยไป หลานจะบอกหนทางให้ไม่เคืองขัด เวสสันดรโร
 ราชฯ อันว่าพระเวสสันดรจักรพรรดิพุทธิพงศ์ ท้าวเธอเสด็จยังแดนดงสถานที่ใด หลานจะบอก
 ให้ท่านตาไป ต่ ปเทสส์ สูประเทศฐานที่นั่นแล

ชูชกปพพ์ นิภูสิติ

ประดับไปด้วยพระคาถา ๗๙ พระคาถา

* เข้าปลา (ใบ) = ข้าวปลา

พระมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ส่วนวน ๒

หมายเลขลำดับที่ ชบ.บ. ๒๗๔/๕ ก

ตพา กาลิงครภูเร ทุนนวิฐพราหมณคามวาสี ชูชโก นาม พราหมโณ ภิกขา
จริยาย กหาปณสตํ ลภิตวา, เอกสมิ พราหมณกุลเ สุเปตวา, ปุน ธนํ ปริเยสนตถาย คโต.
ตสมิ จิรายนเต พราหมณกุลํ กหาปणे วลลเขตฺตวา, ปจฺฉา อิตเรน อาคนตฺวา โจทียมานิ,
กหาปणे ทาตุ อสฺสโกณตํ, อมิตตตปานิ นาม อตฺตโน ธีตรํ ตสฺส อทาสี.

ตพา กาลเ ในกาลเมื่อพระจอมนราธิบดีนทร์ประขามหาสมมติเทพวงศ์พงศ์อิสร
กษัตริย์ชาติดิยวราชอันเลิศแล้ว ดังวิเชียรฉัตรแก้วอันรุ่งเรือง เจริญมิ่งมงคลเมืองพิภพสี่ที่
ทั่วอันตบุรียรานิเวศน์ เกรงพระเดชพระยศยิ่ง มิ่งมงกุฎดังสุริยปัทมาพทิติมพร อีกทั้ง
พระมิ่งมหิศรสุนทรโสมเจดเอกอัครนารี คือสมเด็จพระมัทรีศรีศุภลักษณ์นาง ดังพระจันทร์
แจ่มกระจ่างฟุ้งพินนภาลัย อีกสองดรณนั้ดดาให้หน่อนฤบดี คือพระชาลีสรีสมมติเทวราช
ทั้งพระยอดเยาวมาลย์มาคมิ่งวิมลแม่กัณหานารี กษัตริย์ทั้งสี่พระองค์พากันทรงบวรบรรพชา
รักษาศรต ในศิรยแจ้งว่างวงกตลชินทร์ ปราศจากมลทินประทุษโทษ ทรงพระปราโมช
เกษมสันต์ ด้วยจตุพรตพรหมจรรย์ แม้นจะกำหนดนับทิวาวาร สดตมาเส ก็ได้ถึงเจ็ดเดือน
โดยนิยมนา

เอโก พราหมโณ ยังมีพราหมณ์ชราผู้หนึ่งนั้น ใจกรรจจันกายหินชาติชั่วช้า
ร้ายริษยาทุจริต มิจฉายจิตใจโกลหลง เป็นเผ่าพงศ์ทิลทก ชูชโก นาม ชื่อว่าชูชกทชีโอด
ประกอบด้วยบุรุษโทษ ๑๘ ประการ ทชีกั้ดงกระพ้อมอยู่ในทุนนวิฐิตตคาม^๒ เป็นชนบทบ้าน
พราหมณลันทั้งนั้น ใกล้กับกับเมืองกลิงครราชบุรี ทชีไม่มีวิชาการแต่สักนิด จะนอนนั่งตั้งแต่
จะคิดแต่คำขอไม่ขาดสาย ล่อลวงด้วยอุบายให้หลงลม ชาวคามนิคมเข็ดสืปาก^๓ ขอไม่ให้ก็
ถากถางถ้วนหน้า เฒ่าชราตระหนี่เหนียว ใจ(คอ)แห้งเหี่ยวไม่เผื่อแผ่ ขอแต่หนุ่มคุ่มแก่เกิดมั่งคั่ง
กหาปณสตํ เฒ่าก็ได้ทุนทรัพย์คะเนนับคะเนนับร้อยตำลึงรำพึงไป มันให้อันธิ่งอัดอั้นตันในอก
ด้วยเป็นลาภของชูชกจะได้มีเมียสาว มันให้คิดยียาววนเวียนป่วนเปี้ยนอยู่ป่วนปี เอกกูเป็น
เศรษฐีมั่งมีอยู่ในบ้านทุนนวิฐิต กำเรบจิตคิดจ้องทอง ถ้าแม่นกูจะตะพายทองไปเที่ยวขอทาน
ถ้าปะอ้ายคนพาลมันจะทำรำคาญเมื่อภายหลัง ครั้นจะเอาผืนกณณิดผังกี่ไซ้ที่ จะคิดอ่านอะไรดี
จะแยบคาย เอกสมิ พราหมณกุลเ เอ้อ้อเห็นแต่สหายของเรามี พอที่จะไว้ใจได้ สุเปตวา

^๑ มัทรี = มัทรี

^๒ ทุนนวิฐิตตคาม = ทุนนวิฐคาม

^๓ สืปาก (ปาก) = ผีปาก

เผ่าจึงเอาทุนทรัพย์ไปนับฝากไว้เสร็จสรรพ สองสกุลพราหมณ์ก็รับด้วยใจหวัง ปุณ ๓๓ เผ่าก็
เซซังไปอีกเล่า เพื่อจะหามาเพิ่มเติมของเก่าของอาตมา โดยโลกเจตนาอันแน

ตลมี จิรายนเด ในเมื่อทชี่เที่ยวไปหาลามถึงหลายปียังมีได้กลับ ก็บังเกิด

ทุกข์กับขันตรกับเกิดเข้า^๑แพง ทั้งฟ้าฝนก็แห้งแล้งไม่ตกต้องตามระดู^๒กาล ชาวชนบทอดอาหาร
หิวละหอยอ่อน บ้างก็หลับนอนนอนซบ บ้างก็อพยพครวญหนีเข้าสู่ป่า ล้มมึงสาข่านกหนูหาปูหอย
บ้างก็ขุดบุกกลอยเป็นอาหาร บ้างก็เกิดโจรปล้นบ้านพาลช่วงชิง บ้างก็ขายโคกระตึงเอาทุนทรัพย์
ให้เกิดกรรมระยำยับไปทั่วทิศ บ้างก็สิ้นชีวิตนอนกลิ้งกลาด เกิดอุบาทว์วิปริต พราหมณ์ทั้งสอง
ชวนกันคิดรำพึง เอาทรัพย์ร่อยรำยที่รับฝาก จำจะบริจาคจำหน่ายขายกินเสียก่อน ออเผ่า(มา)
จึงจะผันผอนให้เสร็จสรรพ คิดแล้วจึงหยิบเอาทรัพย์ออกนับจำหน่ายขายกินสิ้นทุกเพลลา อิตเรน
อาคนตุรา ผ่ายเผ่าซราไปเที่ยวหาลามถึงหลายปี ทชี่นี้กระเนิงทองที่ฝากไว้ เผ่าสะท้อนจิตคิด
ตกใจผิดสังเกต ข้ามอรัญประเทศเขตคามนิคมหลายคำคั้นทิวาวัน เผ่าโหน้นวนกลับไปหา
สหายรัก ร้องถามทักแต่ขึ้นบันไดว่าไปไหนสิ้น ส่วนพราหมณ์ได้ยินก็ตกใจ ชุชกก็ปราศรัยด้วย
ใจรักดี อ้ออยู่ดีดอกหรือนะแม่รัก พราหมณ์ทั้งสองก็ยิ้มพยักด้วยมารยา นางพราหมณ์ก็ວ່ວว่า
คุณตาเจ้าชา คุณตาเจ้าประคุณ หลานคิดว่าสิ้นบุญสูญชื่อไม่ลือเลื่อง จะคับแค้นแสนเคืองมิได้
กลับ แต่เพียงคุณตาเจ้าจระจาก ฉันที้ตักยาระยำยับอับลัษ^๓ทรัพย์สิ้น แคจะกินก็ไม่เต็มปาก
เกิดกรรมวิบากจึงยากเย็น ได้ความแค้นแสนเข็ญไม่วายเว้นวาย เงินทองก็จิบหายราวกับผู้ร้าย
ขึ้นเรือน รับประทานเหี้ยนเตียนตะลิบหาย ทั้งฝูงคนโคควายก็ตายเตียนเป็นเหยื่อแรง ทั้งฟ้าฝนก็
แห้งแล้งประหลาดเหลือ ทั้งเข้ากล้า^๔ก็ตายผอย(เผื่อ)เป็นฟ่อนฟาง ทั้งนาไร่ก็ร้างไปแรมปี เกิด
อาภัพอัปปริยักสิยุค ฝูงคนระทมทุกข์ทั้งหญิงชาย หลานจึงหยิบยืมเอาทองไปจำหน่าย ชื่อขายได้
ทำทุนเลี้ยงชีวิตทุกพร่างกาย หาไม่ตายแล้วเจ้าคะ ตายแล้วเจ้าประคุณ เหมือนเผ่าออเผ่ามา
ทำวุ่น ภูคคิดว่าคั้น อย่าว่าไปเลย ภูไม่เคยประจ้อประแจ ภูไม่ฟังภูไม่เชื่อ มึงอย่ามาเชือดเนื้อ
คนแก่ เอาทรัพย์ของข้ามาเถิดนะแม่ เจ้าอย่ามาแลดูตา เอาจมาเร็ว ๆ จะรีบไป ส่วนพราหมณ์
ทั้งสองตกใจกลัว ผัวแลดูตาเมียเสียน้ำใจ จะเอาทรัพย์ที่ไหนให้ทชี่ ลูกสาวของเรามีเป็นที่
เล่นหาจะยกให้เป็นค่าทอง จึงเรียกลูกสาวเข้าไป(ใน)ห้องแล้วจึงร้องให้ ว่าเจ้าพุ่มพวงดวงนัยนา
อมิติตาของแม่เอ๋ย เจ้าไม่เคยที่พลัดพรางไปจากอก ดังใครหยิบยกหัวใจแม่ไปจากร่าง สุดที่

^๑ เข้า (ใบ) = ข้าว

^๒ ระดู (ปาก) = ฤดู

^๓ ลัษ (ใบ) = สรรพ

^๔ เข้ากล้า = ข้าวกล้า

แม่จะแลกลับ นับวันแต่ว่าจะร้อง 'ไม่วายวันกรอม' แต่แม่อุตส่าห์ถนอม เจ้าก็ยอมแฉ่งอยู่เต็มใจ
 ไซ้แม่จะไม่รักใคร่เมื่อไรมี ด้วยทรัพย์ของทชีสิมากมาย สุดท้ายแม่จะชวนชวามาให้ออเผ่า
 แม่เห็นแต่หน้าเจ้าผู้เดียวดังดวงใจ จงช่วยทุกข์ระทมร้ายให้เบาอก แม่จะยอมยกให้เป็นค่าทอง
 ของทชี เจ้าจงตั้งใจตเวทีแทนทด ให้ปรากฏเกียรติยศกายหน้า เจ้าดังดวงบุษบากลับผกา
 กลับแรกขึ้นจากชล รสเสาวคนธ์ล่ออ่อน เกิดกิมิชาติเบียนบ่อนไม่สดใส นับวันแต่ว่าเสาวคนธ์
 จะแห้งเหี่ยวอยู่กับต้นทนมทมาน แสนสุดท้ายจะส่งสารด้วยลูกแก้ว เป็นกรรมของเราแล้วได้ทำมา
 เจ้าจงก้มหน้าไปเป็นข้าพดมาจารย์ ชีวิตออเผ่าจะเนิ่นนานไปถึงไหน เจ้าจงตั้งใจรักภักดี
 ปรมนิบัติสามีเหมือนแม่สอน จะเกิดสวัสดิสภาพไปภายหลัง สอนลูกแล้วมิช้า จึงผัดแบ่ง
 แต่งทากระแจะจันทน์กันโร แล้วจึงพาลูกสาวมาแอบไว้ นางพราหมณ์ก็ปราศรัยด้วยวาจาว่า
 หม่อมตาเจ้าชาหม่อมตา ผินหน้ามาข้างนี้ ดีฉันก็จวนเงินทองไม่มีจะให้ปัน ลูกสาวฉันคนนี้จะดี
 ให้เป็นค่าทองของคุณตา จะเลี้ยงเป็นเมียหรือจะเลี้ยงเป็นข้าก็ตามอัชฌาศัย จงได้เอ็นดู ลูกฉัน
 ยังไม่รู้การงานยังไม่สันทัด เอาไปหัดเอาเถิดนะคุณตา ส่วนเผ่าชราได้ยินว่าก็เบ่งดู พิศพักตร์
 อยู่เป็นครุ่นนึกแต่ในใจ ถึงจะเสียสละหักขังก็ยังไม่เสียตาย เผ่าชราจึงว่าท่านทั้งสองเคย
 เราจะเป็นแม่ยายลูกเขยกันก็ตาม แต่ว่าจะพานางรูปงามไปจากเรือน ว่าแล้วเผ่าก็เตือนให้จาก
 บันได อ้ายเผ่าไม่ไว้ใจกลัว(หนุ่ม ๆ)จะหยิกหยอก ผินพักตร์มาบอกแก่นางเมียเตือนให้เดินหน้า
 เผ่าชราพาเมียมาถึงบ้านทนนวิสิต^๒ อยู่ภริมย์สมสนิทเสนาหาโดยธรรมดานั้นแล

สา อมิตตตปาณา ส่วนว่าอมิตทิดานารี เมื่อได้ทชีมาเป็นผัว นางก็มิได้คิดตั้งตัวว่า
 เป็นเมีย นางก็ต่ำเตี้ยถ่อมถดว่าเป็นทาส ด้วยเชื้อชาติสกุลพราหมณ์ อุตส่าห์พยายามปรมนิบัติ
 ทชีทรลักษณ์มิได้ขาดเวลา

อถุญะ ตรุนพราหมณา ส่วนเจ้าพราหมณ์บรรดาหนุ่ม อันชุมนุมอยู่ในบ้านทนนวิสิต
 เห็นนางอมิตทิดามีวัตรปรมนิบัติผัว ต่างคนต่างก็ดูเมียของตัวเองไม่ต้องตา ปริภาสนติ จึงชวนกัน
 บริภาษณาว่าดี ว่าเหยยหญิงกลีลาดีอุลามาก มันไม่ดูเยี่ยงเมียชุกชราว่าง รูปก็ล้ำอาจล้ำไฉ
 รู้เสงี่ยมเจียมใจภักดี ดังกินรำนารักเมื่อแย้มพราย นำรูปไปไว้เจดฉายควรจะเป็นที่เสนาหาแห่ง
 บุรุษ เมียของเรานี้กระไรมันช่างทุษรทุราจาร ผมเผ่าเหมือนลูกตาลยี่ มันไม่เลยมันไม่หวี
 ให้มันดีเหมือนอย่างเขา น้ำท่าไม่มีอาบ เหม็นสาบไม่มีเบา จริ่งแล้วนะคะเจ้าชา มิใช่เมียหม่อม
 จะได้มันหอมต่าปี กระจกกับหวีจะได้เอาไว้ข้างที่นอน แม่ลูกเต้าเล่าอ่อน ทุกข์อะไรข้าจะอาย
 เจ้าไม่รักอยู่แล้วก็อย่าเข้ามาดูนวาย เจ้าผัวจึงร้องว่าเอ็งอย่าทำกรรมเปล่า เคียวเทญจะให้กูหย่า

^๑ กรอม (ปาก) = ตรอม

^๒ ทนนวิสิต = ทนนวิฐ

ข้ามิใช่บ่อดอกนะเจ้า เขยียบเต่าไว้เต็มดินกูไม่ยกตกใจ กว่าจะได้หนังสีอหยา กูจะให้เลือดต้ามึงไหล ทุกซัอะไรจะให้เจ้าไปลอยนวล คงจะเล่นเจ้าให้ถ่วนซ้ง กูไม่ฟังมึงแล้วนะ เจ้าพูดเกะกะจวดยไม้ไล่ตามตี ผู้หญิงก๊ว่งหนีลงจากเรือน ตัวแต่เพื่อนบรรดาผัวตีว่า เหวยชาวเราเคย แก่ก่อน^{*} แต่ก็ ผัวเราก็ไม่รู้ตีรู้ดำ เพราะอมิติตามาอยู่ที่นี่ ผัวเรายังย่ำยีไม่เอาล่ะ^๒ เราชวนกันไปพร้อมกันที่ท่าหน้า เมื่ออึดตัวเจ้ากรรมมันลงมา เราชวนกันกลุ่มมรด่าให้ยับระยำ ด้วยถ้อยคำอันหยาบหยาม จะเย้ยเยาะความให้เจ็บอาย นางพราหมณ์ทั้งหลายโกรธาเป็นบ้า พวกเข็เลือกสนไปคอยทำนางอมิติตานารี อยู่ที่ท่าชลทีนั้นแล

ตมตถ์ ปกาเสนโต สตุถา อาห

อหุ วาสี กลิงฺเกสุ

ตสฺสึปาปี ทหฺรา ภริยา

ตา นํ ตตฺถ คตาโวจุ

ถิโย นํ ปริภาสึสุ

อมิตฺตา นูน เต มาตา

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ

อหิตํ วต เต ญฺาตี

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ

ทุกฺกฏํ วต เต ญฺาตี

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ

ปาปกํ วต เต ญฺาตี

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ

อมนาปํ วต เต ญฺาตี

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ

อมนาปวาสํ วสิ

ยา ตวํ วสฺสชิ ชินฺณสฺส

น หิ นฺน ตฺยหํ กลฺยาณิ

อญฺญํ ภาตฺตาวํ วินฺทิสฺสุ

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ

ชฺชโก นาม พฺราหมโณ

นาเมนามิตฺตตาปนา

นทีอุทกหาธิยา

สมาคนฺตฺวา กุตุหลา

อมิตฺตา นูน เต ปิตา

เอวํ ทหฺริยํ สตี

มนตฺยีสฺสุ รโหคตา

เอวํ ทหฺริยํ สตี

มนตฺยีสฺสุ รโหคตา

เอวํ ทหฺริยํ สตี

มนตฺยีสฺสุ รโหคตา

เอวํ ทหฺริยํ สตี

มนตฺยีสฺสุ รโหคตา

เอวํ ทหฺริยํ สตี

ชินฺณณน ปตินา สห

มตฺนเต ชีวิตา วรํ

ปิตา มาตา จ โสภเน

เอวํ ทหฺริยํ สตี

* แก่ก่อน (ปาก) = แต่ก่อน

^๒ ล้ำ (โบ) = พวกร, หมู่เหล่า

ทฤษฏีฐานเต นวมิย

เย ตัม ชินฺณสฺส ปาทํสุ

สมณฺเณ พราหมณฺเณ นฺน

สา ตวํ โลกํ อภิสสฺสึ

ยา ตวํ วสฺสึ ชินฺณสฺส

น ทุกํ อหิณา ทฺวํ

ตณฺจํ ทุกฺขณฺจํ ตปฺปณฺจํ

นตฺถิ ชิทฺทา นตฺถิ วตฺติ

นตฺถิ อลฺลาปสฺสลาโป

ยทา ททโร ททรา จ

สพฺเพ โสกา วินสฺสนตฺติ

ททรา ตวํ รูปวตฺติ

คจฺฉ ญฺาติกุเล อจฺฉ

อกตํ อคฺคิหุตฺตํ

เอวํ ททริยํ สตี

พฺรหมจฺริยปรายเณ

สึลฺลวณฺเต พหุสฺสฺสฺเต

เอวํ ททริยํ สตี

น ทุกํ สตฺตติยา หตํ

ยํ ปสฺเส ชินฺณกํ ปตี

ชินฺณเณน ปตฺตินา สท

ชคฺคิตมปิ น โสภติ

มนตฺตยิสฺสุ รโหคตา

เย เกจฺจิ ททณิสฺสิตา

บุริสาณํปิปตฺติตา

กึ ชินฺโณ รมยิสฺสตีติ

ภิกขเว ดูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลสิกขา สา อมิตตตปาปนา ส่วนนางอมิตทิตาทราวมสวาท

ครั้นพระสุริยาภานุมาศจะใกล้ค่ำ นางกระเดียดกระชอนน้ำไปตักชลทิ อิตติโย ฝ่ายผู้นาง

พราหมณีทั้งหลาย บ้างก็แวดล้อมชวนกันบริภาษณาว่า โภติ เจ้าพี่เอ๋ย นางสาวน้อยวิมลพักตร์

สะสวยสวาสดีเนตร เออโชนโยแม่จึงทุเรศแรมเรือนให้ราศี ชอบแต่ว่าเป็นเอกองค์กษัตริย์บริรักษ์

แห่งบรมจอมจักรราชจึงจะสม โยโชนจึงมาสมมาคมอยู่ด้วยอ้ายเฒ่าชราว่าง จะนอนแนบแอบ

ข้างกระไรได้ จะหายใจมันก็หิวหวนอยู่รวนเร ปีตา มาตา จ โสภเน พ่อแม่เจ้าข้างเบาความ

เห็นมันงามที่ทรงไเหนบ้าง จึงมายกน้องแต่งนางให้มีผัว หรือว่าเจ้าเฒ่ามีดมัวจนตัวสิ้น จึงดื้อ

ดันมาตามชาย หรือว่าเจ้าเป็นกาลกิณีนารีร้ายริษยา เทียวกระพือแผ่นแผ่นหน้าชวนชายสมัคร

สมาคม จึงมีคู่สู่สมแต่แรกรุ่งน อคฺคิหุตฺตํ หรือว่าเจ้ากองกุนท์บนบอบ ตามระบอบแบบฉบับ

แต่ปางหลัง นวมิย ในเมื่อวันเก่าค่ำ มหุลล กากิ ยังมีอ้ายกาแก่เจ้ากรรม มันน้อมนำเอา

ก้อนเข้าของเจ้าไป ผลศีลนั้นไซ้จึงติดตามสนองน้องข้าได้ผัวแก่ชรา สมณฺเณ พราหมณฺเณ นฺน

หรือว่าเจ้าร่วมเสนาหาด้วยสมณะแลสามเณรทำให้ผิดกิจ ผลนั้นจึงตามติดสนองน้องข้า จึงได้ผัว

แก่ชราเกินตัว รูปร่างมันชั่วช้าหยาบหยาม ผิดสกุลวงศ์พงศ์พราหมณีไม่งามพักตร์ ยังจะแค้น

มาขึ้นรักภักดี อมิตทิตาเอ๋ย ถ้ารูปพีดีเหมือนรูปเจ้า ภูมิอยากเอาไฉ่เฒ่ามาเป็นผัว ถึงจะทาทอง

° กรง (ปาก) = ตรง

๖ ก้อนเข้า = ก้อนข้าว

ทั้งตัวสองตากูก็ไม่อยากแล นี่เจ้าสาวน้อยอยู่ทั้งตัว จะมามีผิวแก่ ๆ แค่ว่าแลดูก็เวทนา ทนโร ทนรา ผิวหนุ่มเมียสาวรุ่นราวคราวกัน ย่อมจะกระสันเลี้ยวเกษมสุขทุกเวลา สุ รโหคตา พวกกัน เข้าไปในเคหาหับห้อง นั่งประคองไม่ขาดสาย อมิติตาเอ๋ย ที่เสียดายรูปเจ้าจริง ๆ ควรที่ว่าจะ เป็นจอมหม่อมผู้หญิงนั่งกัญญาโยก เจ้าจะมาอยู่ไยกับอ้ายเฒ่าบุรุษโรคร่างร้าย ทนแต่อับรับแต่ อายไม่อดสู ถ้าปะเหมือนหัวอกกุสั่นชีวิต อหิณา ฏฐุ จะให้อสุรพิษมันเล็ดลอดตอดกัดให้ดับ จิตไปจากกาย ตายเสียเถิดนะเจ้า ตายเสียเถิดนะแม่ จะอยู่ไยกับไอ้คนแก่ไม่ต้องการ เพื่อน บ้านเขาจะประจานให้เจ็บใจทุกเวลา คจจุ ญาติกุเล เจ้าจงเร่งไปสู่ญาติกา ให้เขาหาผิวให้มันดี จะรวรรระรื่น เป็นเจ้าจอมหม่อมหมื่นคงจะได้ตั้งใจปรารถนา อมิติตาเอ๋ย เจ้าจงเร่งกลับไปหา บิดาแลมารดา จงฟังคำพัวนี้เถิด

สา อมิติตา ส่วนว่านางอมิติตานารี เมื่อนางพราหมณ์รู้กันบริภาษ ดังอสุณีบาท ฟาดกายแทบละลายละลานจิต สุดคิดที่จะตอบแทน เพราะตัวคนเดียวเปลี่ยวกาย ได้ความเจ็บ แค้นแสนอายไม่ทรมึง กระเดียดกระอมน้ำหลักเลียงมาเคหา ทวาร ปิณฑิตวา ปิดประตู พลังทางสะอื้นอ่อน แล้วค่อนทรวงพิโรธว่ากรรมเอยกรรม เกิดมาไยได้ทุกข์ทน ให้คำคนนั้น ค่อนแค้นขุดค้ำขึ้นว่า ราวกับข้าครอกเขา ที่ราวร้ายก็ไม่เท่าดังชีวิตจะรานร้าวออกจากร่าง ใ้ กรรมทำแต่ปางก่อนบ้างประมาทจิต จึงมามีผิวผิวดองอายเพื่อนกำดัดสาวคราวรุ่นสกุลเพื่อน ต้องติดตา ตั้งแต่นี้ไปและจะอุปราชูปฐโคกเศร้าเพราะแสนกรอม* อกเอ๋ยที่เคยหอมก็จจะเหย หาย ไม่ผ่องแผ้ววรกายเหมือนเก่าก่อน ดังประทุมทิพยเกสรสุรารักษ์รวรรื่น พึงผลุดพันชลขึ้น ชูช้อยยังล่ออ่อน ภูมเรศเวียนว่อนสวายไม่วายเว้น เกสรก็ชานเหินสิ้นล่อของ เมื่อกุมตักต้อง มือทช็โหดชาติพรานไพร จึงเคืองจิตแค้นใจด้วยคำคนประจานจ้วงสะอื้นอ่อนแล้วค่อนทรวง น้ำตาร่วงลงพราว ๆ ชูชกเห็นเมียสาวแสนสงสาร จึงปลอบด้วยคำหวานแล้ววอนถาม หญิง หยอกหรือขายหยาม อย่าอำความบอกพี่เถิดนะเจ้า นางจึงว่าขอเฒ่าเอ๋ย อย่ามาอ้อยอิ่งอิงแอบ ทำเจ้อเจอะ สะเออะหน้าเข้ามาประจบ ภู(จะ)ตบออกไปเดี๋ยวนี้ แลยังมีหน้าเข้ามาเขยยกขยิก ประโลมปลอบอยู่อีกเล่า ไปเสียเถิดนะคะเจ้า เอออเฒ่าว่าแล้วยังไม่ไปทำใจดี ชูชกก็ทอดใจ ใหญ่อยู่ฮือ ๆ เอ้อมมือเข้ามาปลอบอยู่บ่อย ๆ หลังไหล่เป็นริ้วรอยใครหยิกข่วน พราหมณ์เอ๋ย ใครไม่ลามลอน ภูแค้นภูก็ข่วนแลท่านดา อย่าจู้จี้กระซิบกระซาบเหม็นสาบเสียด เมื่อนางจะ บ่ายเบี่ยงบอกวิวาท ก็กล่าวเป็นบาทพระคาถา

น เต พราหมณ คจจามี
ถิโย มั ปริภาสัสสุ

นที อุทกหาริยา
ตยา ชินณณ พราหมณาติ

* กรอม (ปาก) = ตรอม

มา เม ตว์ อกรา กมม์
 อหฺ อุกมาหิสส์
 นานํ ตมฺหิ กุเล ชาตา
 เอวํ พราหมณ ชานาหิ
 สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
 เอวํ พราหมณ ชานาหิ
 นตฺถิ เม สิปปญฺฐานํ วา
 กุโตหํ ทาสํ ทาสี วา
 อหฺ โภที อุกฺกุสฺสํ
 เอหิ เต อหฺมกฺขิสฺสํ
 เอส เวสฺสณฺตโร ราชา
 ตํ ตว์ คนฺตฺวาน ยาจสฺส
 โส เต ทสฺสติ ยาจโต
 ชินฺนเณหฺมสฺมิ ทุพฺพล
 มา โภติ ปริเทวลี
 อหฺ โภที อุกฺกุสฺสํ
 ยถา อคนฺตฺวา สงฺคามํ
 เอวเมว ตว์ พรหม
 สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
 เอวํ พราหมณ ชานาหิ
 อมฺนาปนฺเต กริสฺสามิ
 นกฺขตฺเต อุตฺตฺพุพฺพสุ
 อณฺเณหิ สทฺธี รมฺมมานํ
 อทสฺสเนน มยฺहनฺเต
 ภียโย วฏฺกา ปลิตา จ
 ตมตฺถํ ปกาเสณฺโต สตฺถา อาห
 ตโต โส พราหมณ ภิโต
 อทฺธิโต กามราเคน
 ปาเถยฺย เม กโรหิ ตว์

มา เม ตว์ อุกมาหริ
 มา โภติ กุปฺปิตา อหฺติ
 ยํ ตว์ อุกมาหเร
 น เต วจฺจามิหํ สมเร
 นานยิสฺสสิ พราหมณ
 น เต วจฺจามิ สนฺติเกติ
 ธนธณฺญํ วา พราหมณ
 อานยิสฺสามิ โภติยา
 มา โภติ กุปฺปิตา อหฺติ
 ยถา เม วจฺจํ สุตํ
 วฏฺเก วสฺติ ปพฺพเต
 ทาสํ ทาสฺยจ พราหมณ
 ทาสํ ทาสฺยจ ชตฺติโยติ
 ทีโฆ จทฺธา สฺสทฺคโม
 มา โภติ วิมฺนา อหฺ
 มา โภติ กุปฺปิตา อหฺติ
 อยฺยทฺเรวสฺส ปราชิโต
 อคนฺตฺวา ว ปราชิโต
 นานยิสฺสสิ พราหมณ
 น เต วจฺจามิหํ สมเร
 ตนฺเต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ
 ยทา มํ ทกฺขสิลฺลกตํ
 ตนฺเต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ
 ชินฺนสฺส ปริเทวโต
 พหุ เหลสฺสนฺติ พราหมณาติ
 พราหมณฺยา วสฺนานุโค
 พราหมณฺนี เอตมฺพรวิ
 สงฺกุลโล สงฺคฺคฺพานิ จ

มรุปิตุติกา สุกตายุ

อานยิสส์ เมณฺณเก

เต ตํ ปริจฺจิสฺสนติ

ตมตถํ ปกาเสนโต สตุถา อาน

อิทํ กตฺวา พรหมพฺพนุ

ตโต โส มนฺตยิตฺวาน

ปฏิกามิ โส รุณฺณมฺข

สิวีนํ นครํ ฆตํ

ตมตถํ ปกาเสนโต สตุถา อาน

โส ตตถ คนฺตฺวา อวจ

กฺขี เวสฺสณฺตโร ราชา

โส ชโน ตํ อวจาสิ

ตุมฺเหหิ พรหม ปกโต

ปพฺพาชิตो สกา รมฺฐา

ตุมฺเหหิ พรหม ปกโต

อาทาย ปุตฺตทวารจ

ตมตถํ ปกาเสนโต สตุถา อาน

โส จิตฺโต พรหมณฺเีย

อฆนตํ ปฏฺิเสวิตถ

วเน พาวมิคาภิณฺเณ

อาทาย เวลฺล์ ทนฺท์

โส ปาวิสฺสิ พรหฺรณฺญํ

ตํ ปวิญฺฐํ พรหฺรณฺญํ

วิกนฺทิ โส วิปฺปนฺนุโร

ตโต โส พรหมณฺเีย คนฺตฺวา

วงฺกสฺโสหรณฺเณ นตฺถ

รุกฺขสฺมิณฺจ นิสินฺโน ว

สตุตฺถ ภาตฺตณฺจ พรหมณฺเีย

อุโป ทาสกฺมารเก

รตฺตินฺทิวมนฺทิตาติ

ปฏฺิณฺณจฺจ อุปาหนํ

ภริยํ กตฺวา ปทกฺขินํ

พรหมณฺเีย สหิตพฺพโต

ทาสปริเยสนนฺจจฺจ

เย ตตฺถาสฺสํ สฺมาคตา

กตถ ปสฺสณฺจ ชตฺติยํ

เย ตตฺถาสฺสํ สฺมาคตา

อติทาเนน ชตฺติโย

วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต

อติทาเนน ชตฺติโย

วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต

พรหมณฺเีย กามคิทธิมา

ชคฺคทีปนิเสวิต

อคฺคินฺทตฺตํ กมณฺทลฺล์

ยตถ อสฺสโสสิ กามทํ

โกกา นํ ปริวารยํ

ทฺูเร ปนฺถา อปฺกมฺมิ

โกคฺคทฺูโร อสฺสณฺญโต

สุนฺเชหิ ปริวาริโต

อิมา คาคา อภาสธาคิ

ภิกฺขเว ดูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลสิกขา ส่วนนางอมิตฺติธรรมาภิโรบอก พรหมณฺเียเอยไซ้ชาย

จะหยามจะหยอกก็ไม่มี ภูค้ำแต่ว่าอิพรหมณฺเียมันชวนกันประภาชนะ ทำไม่ไปบอกกับเขาหรือ

ว่ากูเป็นเมียข้า มันจึงชวนกันเยื่อคร่าน่าอดสู ยิ่งกว่าชิงชู้ชวนผัวมันมาชมเชย พราหมณ์เอย
มันด่าอื่น ๆ สักเท่าไร กูก็ไม่เจ็บใจขายน้ำหน้า กูแค้นแต่ว่ามันด่าห้อยท้ายสั่งว่าอีได้ผัวแก่
ยิ่งกว่ามันด่าพ่อตีแม่กูก็ไม่เท่า ตยา ชินณณ เพราะกูมาด้วยออเฒ่าสิ้นราศี ดังหนึ่งดวงมณี
ที่มีค่า มกกฎ หตฺตา อันตกต้องในเนื้อมือวานรลัญจรูปไร นับวันแต่ว่าจะสลดไสลสิไม่มีขึ้น
จะตกตมจมพื้นสุทธาธาร เหมือน ๆ ตัวมาทรมานเพราะมีผัว สงสารกายเสียตายตัวมาตกยาก
สุดที่จะเปื้อนปากบ้ายพัคตรไปพึ่งใคร กูแค้นจิตซ้ำใจเจียนเป็นหนองจึงร้องให้ จะมาชักจูงว่าไร
ทำไมหรือ ชูชกทอดใจใหญ่อยู่อื้อ ๆ อุเหม่เหม่ ใครบอกแก่มันเล่าว่าเป็นเมียข้า เออก็เมียสู
เมียขอปลุกหอห้อง ทุนกองกันถึงซังห้า มันรู้จักสี่สา^๑อะไร ออย่าโกรธมันเลยนะเจ้า ตั้งแต่วันนี้
เล่า เจ้าอย่าได้ลงจากบันได ทั้งน้ำกินน้ำใช้ เจ้าอย่าได้ไปตัก ทั้งพื้นแลผืนที่จะหักหามาเลี้ยงเจ้า
นางจึงว่าแก่สกุลเราไม่เคยใช้ผัวต่างข้า ออเฒ่าจงไปขวยทาสีทาสามาให้กูใช้ ชูชกปราศรัยว่า
เจ้าผู้ดวงใจของพี่ กระไรเลยช่างไม่ปราณีเวทนา พี่จะได้เงินทองที่ไหนมา(ขวย)ทาส พี่รับเป็น
อันขาดอยู่แล้วนะแม่ ถึงว่าแก่ก็ทำเนา

วันนั้นเทพดาเจ้าเข้าดลจิต ให้นางคิดขึ้นมาได้ถึงพระเวสสันดร อันจรจากพระพารา
เอहि เต อหมกขิลล์ จึงเรียกเฒ่าชราเข้ามา สั่งว่าพราหมณ์เอยพราหมณ์ ขยดเข้าให้ใกล้กู
เอาหูเข้ามาข้างนี้ กูจะบอกลาภดีประเสริฐนัก เขาลือว่าพระปิ่นปักกรุงเขตอุดรธานี พาสมเด็จพระ
พระมหาลิขิตราชบุตรทั้งสองพระองค์ ออกไปอยู่นะเขาคีรีวงกตทรงพรตบรรพชา ออเฒ่าจงไป
ขอสองกุมารามาให้เป็นทาสทาสีทาส กูจะได้อยู่ด้วยเฒ่าชราสืบไป ในกาลบัดนั้นแล

วันนั้นเฒ่าชราได้ยินเมียว่าน้ำตาตก ว่าเจ้าเฒ่าละมุนอ่อนอกของพี่เอย กระไรเลย
ไม่เวทนา ด้วยผัวนี้ชราแรงน้อย จะเดินทางสักหน่อยก็หอบหิว ไม่ใช่จะบิดปลิวเมื่อไร
ด้วยวิถีทางทุเรศกันดารนัก ประกอบด้วยภัยพาฬมฤคธา ล้วนแต่ร้ายกาจกวตชนนัคนะเจ้า
พี่เฒ่าจะไปกระไรได้ จะขออยู่ให้ใช้แต่กับบ้าน สารพัดการบ้านมี พี่มิให้มาขัดสน นางจึงว่า
อ้ายเฒ่านี้ทรพลแสนฉลาด อุปมาเหมือนอำมาตย์แม่ทัพ ยังมีทันทจะรบรับอินทราช แคเข้า
ลิขิตาดยกหนีไป ดังออเฒ่าจ้งไรสิ้นหลังคด ยังมีไปถึงวงกตสิว่าไกล เนาะพราหมณ์เอย
แม่นมิได้ทาสีทาสามาให้กูใช้ กูก็หนีออเฒ่าไปเสียจากบ้าน สิ่งอันใดราคาบุญก็จะขึ้นทำ
ตนเต ทุกข์ จะให้ออเฒ่าทุกข์ซ้ำทุกวันวาร ถึงยามกรุด^๒ยามสงกรานต์ก็จักกริดกราย
จะแต่งตัวให้หล่อชายชวนสังวาส จะให้ออเฒ่าพราหมณ์ชั่วชาติคัลมุลั้งไม่สมประดี จะร้องให้
รักทุกวราตรี

^๑ สีส (ปาก) = ประสีประสา

^๒ กรุด (ปาก) = ตระ

โล ชูชโก ส่วนว่าชูชกขราร่าง ลุอำนาจงามอมิติตาอันรำพันหยาบใหญ่ไม่ไยดี
 เฒ่ากลัวว่าเมียจะหนีจึงประโลมปลอบ ว่าเจ้าผู้สำอางเยี่ยมวิมลพักตร์ อย่าเพ่อตัดพ้อพี่นักเลย
 ณะนางน้อง พี่จะอุตสาหไปขอสองครุณราชมาเป็นทาของเจ้า จงจัดแจงแต่งเสียบยงให้เราจง
 ครบครัน นางอมิติตาได้ฟังดังนั้นก็ดีใจ จัดแจงแต่งขนมให้ล้วนบรรจง ทั้งสัดตุ๋กัอนสัดตุ๋มเสริจ
 สรรพลำดับใส่ยาม ชูชกพราหมณ์ก็ตักน้ำหาฟืน ยืนดูเรือนที่รวนเรแลทรวดารุดร้ว ทั้งครัวไฟแล
 ได้ฤณ ตาแก่ก็จับจุนตอม่อหูลุด ทั้งบันไดสลักหลดลุ่มประตุ เฒ่าก็ดูซ่อมแปลงเสริจสรรพ แล้วก็
 รับขวัญภริยาว่า เจ้าอมิติตาของพี่เอยคอยอยู่จดี ทชีทำประทักษิณสิ้นสามรอบ ปลอบหน้า
 ปลอบหลังปลอบพร่ำพุดดั่งบ้า ยกยามใหญ่ใส่บาไม่เท่าจ้องจด เอาเพศเป็นดาบสออกจาก
 เรือน เปือนหน้ามาดูเมียนี้น้อย ๆ มิใคร่จะจาก น้ำตาไหลลงพราก ๆ จากเมียสาว แข็งใจก้าวลง
 บันได เฒ่าก็หมายมุ่งละเมาะตามมรรคาถึงพาราสิพิราช เห็นฝูงคนเขาเกลื่อนกลาดอยู่ตามทาง
 เฒ่าก็แหวะเข้าถามหาถึงพระยาเวสสันดร ว่าท้าวเธอสมัครสโมสรในประเทศที่ใด ฝูงคนเขาก็
 ชัดใจไล่ตีพราหมณ์ ว่าเหม่ ๆ ยังมาถามหาอยู่อีกเล่า พระองค์พลัดพรากจากเราไป ทั้งนี้ก็เพราะ
 ใ้อตาชาติขอทาน ก็ได้ไม้ค้อนก่อนอิฐไล่ติดตามปะตะตอยด้วย เฒ่าบัดชบก็วิ่งเข้าสู่ป่าระหง
 ดันละลือทิวแถวเถิน พันธ์พนมเนินเนื่องลิขรินทร์เรืองงามประเสริฐเลิศแลลลอย พื้นพรรณระยับ
 ย้อยเป็นโยงยี่ด บ้างก็เมฆหมอกมืดมัวตา บ้างก็ช่องคูหาห้วยละหานเหวเปลวปล่องช่องชั้น
 น้ำพุก็ดันดันไหลเป็นฝอยฟุ้ง พื้นพรรณยางยู่สูงสูงระหงพร้อม โยยมลันทมพะยอมหอมวิเศษ
 กรรณิการเกิดแก้ว ทั้งผลตาลแต้วตูมดาษ ฝูงปักษาชาติจับจิกอยู่ว่าว่อน สัตว์สิงหวิงคะนอง
 กระเจิงป่า เฒ่าก็ลัดดงกรงมาถึงราวป่าเรือนด่านนายเจตบุตรพรานป่า โกกา สุนเขทิ อันว่า
 หมาทั้งหลายแห่งนายพรานเที่ยวเดินอยู่ในป่า เห็นเฒ่าชราตะพายยามละว้ามารุงรัง บ้างก็ล้อม
 หน้าล้อมหลังอยู่ถ่วงวาย เฒ่าก็ป็นปายขึ้นไปสู่พฤษภา ร้องไห้หาเจ้าพระยาเวสสันดร มิซ้าก็
 กล่าวเป็นบาทพระคาถา

โก ราชบุตต์ นิสภ

ภเย เขมสส ทาตาร

โย ยาจต ปติฐฐาสี

ธรรูปม มหาราช

โย ยาจต คติ อาสิ

อุทฐูปม มหาราช

กลยาณตติถ์ สุปิวั

ชยนตมปราษิต

โก เม เวสสุนทร วิฑู

ภูตานัน ธรณิรว

โก เม เวสสุนทร วิฑู

สวณตินันว สาคโร

โก เม เวสสุนทร วิฑู

สีตุทกั มโนรม

ปุณฺทรีเกหิ สลฺยณฺนํ
 รหุปมํ มหาราชํ
 อสฺสตุถํ ปถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตานํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 นิโครธํ ปถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตานํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 อมพํ วิเย ปถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตานํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 สาลํ วิย ปถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตานํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 ทุมํ วิย ปถ ชาตํ
 สนฺตานํ วิสเมตานํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 เอวญฺ เม วิลปโต
 อหํ ชานนฺติ โย วชฺชา
 เอวญฺ เม วิลปโต
 อหํ ชานนฺติ โย วชฺชา
 ตาย โส เอกวาจาย
 ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตถา อหา
 ตสฺส เจโต ปฏิสฺสึ
 ตุมฺहेหิ พุทฺธเม ปกโต
 ปพฺพาชิตो สกา รมฺฐา
 ตุมฺहेหิ พุทฺธเม ปกโต
 อาทาย ปุตฺตทารญฺจ
 อภิจการี ทุมเมโธ

ยุตฺตํ กิลฺยชกฺขเรณฺนา
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลฺยณฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลฺยณฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลฺยณฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลฺยณฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลฺยณฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 ปวิญฺญสฺส พุทฺธาเว
 นนฺที โส ชนเย มมํ
 ปวิญฺญสฺส พุทฺธาเว
 เวสฺสณฺตรนิวาสนํ
 ปลเว ปุณฺณํ อนปฺปกนฺติ

อรญฺญे ลุทฺทโก จโร
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วฏฺเฏ วสฺติ ปพฺพเต
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วฏฺเฏ วสฺติ ปพฺพเต
 รมฺฐา วิวนมาคโต

ราชปุตต์ คเวสนโต
 ตสฺส ตฺยานํ น ทสฺสามิ
 อโย หิ เต มยา นุนโน
 สิริโร เต วชฺฌยิตฺวาน
 ปนฺถสฺสณํ ยชฺชิสฺสามิ
 ตฺยํ มํเสน เมเทน
 อาหุตี ปคฺคเหสฺสามิ
 ตํ เม สุยฺยํ สฺสํ
 น จ ตํ ราชปุตฺตสฺส
 อวชฺฌเณ พฺราหฺมเณ ทฺโต
 ตสฺมา ทฺตํ น หนนฺติ
 นิชฺฌตฺตา สิริโย สพฺเพ
 มาตา จ ทฺพพฺลา ตสฺส
 เตสํ ปหิโต ทฺโต
 ราชปุตฺตํ นยิสฺสามิ
 ปิยสฺส เม ปิโย ทฺโต
 อิทฺถจ มนฺโณ ตมํ
 ตถจ เต เทสฺมกฺขิสฺส

พโก มจฺจมิวาทเณ
 ชีวิตํ อิท พฺราหฺมณ
 สโร ปาสฺสติ โลหิตํ
 หทยํ เจตฺวา สพฺพณํ
 ตฺยํ มํเสน พฺราหฺมณ
 มตฺถลฺลฺเณ พฺราหฺมณ
 เจตฺวาน หทยํ ตว
 ตฺยํ มํเสน พฺราหฺมณ
 ภริยํ ปุตฺเต จ เนสฺสสฺสิติ
 เจตฺปุตฺตํ สฺสเณหิ เม
 เอส ฐมโม สนนฺตโน
 ปิตา นํ ทฺวํจฺจจติ
 อจิรา จกฺขุณี ชียเร
 เจตฺปุตฺตํ สฺสเณหิ เม
 ยทิ ชานาสิ สํส เมติ
 ปุณฺณปตฺตํ ททามิ เต
 มิคฺสตฺถิถจ พฺราหฺมณ
 ยตฺถ สมฺมตติ กามโทติ

ใต้ พระพุทธผ่านเกล้าของสัตว์ผู้ยากเอย พระองค์อยู่แห่งหนตำบลใดไม่แลเห็น
 ลูกจะเหลียวไปข้างซ้ายก็เื่อยเียน เห็นแต่ยุ่งยางพฤษา ลูกจะเหลียวไปข้างขวาก็ลิบลับ
 เห็นแต่ยอดเขาระยับเป็นโยงยัด ล้วนแต่เมฆหมอกมืดไม่แลเห็น พระคุณเจ้าเอย ออกข้าพเจ้า
 คนจนนี้จนจิตจึงเระมา หวังว่าจะพบพระผ่านฟ้าเป็นที่สุด ดังชีวิตลูกจะม้วยมุดครั้งนี้ ใต้
 พระพุทธพงศ์ผ่านพิภพสี่พันเลิศแล้ว พระองค์เหมือนดวงเดือนประทีปแก้วสำหรับโลก
 อาจที่จะส่องแสงให้สว่างทุกอกสัตว์ สารพัดที่จะเียนอก ทั้งคนจนกระยาจกก็อิมใจทั้งใหญ่่น้อย
 ด้วยท้าวเธอไม่ทอดอวยทางที่จะกระทำ ธรณีรวิว ดังหนึ่งพื้นแผ่นดินจักรพาล^{*}สี่ทวีป อาจที่จะช่วย
 ชนมชีพให้ชูขึ้นทุก(อก)สัตว์ เหมือนพระทูลกระหม่อมจอมจักรพรรดิผู้ผ่านพิไชยเขต พระองค์
 ย่อมลือเลื่องเรื่องพระเดชในแดนดิน เสด็จอยู่ในสถานถิ่นประเทศที่ใด โโก ปุคฺคโล บุคคลผู้ใด
 ในแดนดงที่เคยเดิน ช่วยแนะแนวพนมเนิน ว่าโน้นแน่ตำหนักที่ท้าวเธอทรงผนวชให้แน่นอน

* จักรพาล = จักรवाल

ผู้นั้นก็จะได้เสวยสุขสมเอนเป็นที่ยิ่งเสียจริงเจียว เอกวาจาย ด้วยด้อยคำคำเดียวนี้แล้วแล

โส เจตปุตโต อันว่าเจตบุตรมิกุลพรวณไพโรจกัจจ เป็นข้าเบื้องบรมภิเศก
จอมเจตราช ประสาทสั่งให้รักษาเรือนด้าน มคฺคสณฺจเร เพื่อนก็เที่ยวท่องในห้องหิมพานต์
ลุตฺวา ได้สดับสารสุนทรถ้อยเฒ่าบุรุษโทษ เจตบุตรก็โกรธโดดเดินดั่งเพลาะ ๆ เยาะเย้ยย่อมา
แลเห็นเฒ่าชราอยู่บนปลายพฤกษาสูง เพื่อนก็จับหน้าไม้มองมุ่นว่าจะยิง แล้วก็นิ่งอยู่เป็นครู่
คเชนโต ตะคอกขู่ว่าเหวย เอี้ยออพราหมณ์ ไยมาออกนามพระเวสสันดร อันพระองค์จาก
พระนครมาอยู่ไพรป่า ก็เพราะพวกอ้ายตายหาเหล่านี้ยังมีหน้า บัดนี้ข้าชอกชนมาอีกเล่า
ดูเหมือนนกยางเจ้าจับจิกปลา กูไม่ได้มึงแล้วอ้ายเฒ่าพราหมณ์ อยู่ สโร บรรดาปิ่นเล่มนี้ถาม
ดูเถิด กูจะยิงให้มึงไปเกิดเอาชาติใหม่ แล้วจะแหะเอาตัวได้ทั้งปวง ไปบวงสรวงแก่เทเวศ
เป็นมหันตวิเศษเครื่องบูชา ในเวลาวันนี้ให้จงได้ มึงอย่าคะนึ่งที่จะรอดไปเป็นตัว บัดเดี๋ยวนี้
หัวจะพลัดตกลงมา ในกาลบัดนี้แล้วแล

โส ชูชโก อันว่าเฒ่าชราได้ยินเจตบุตรพิโรธโกรธอยู่อีกทีก็ ออกเฒ่าก็นิ่งนึกอยู่ในใจ
ตายเสียโยเปล่าไม่เข้าการ จำจะขอลวงล่อด้วยเล่ห์เทพุบาย เกลือกจะหยุด จึงร้องว่าฮาเอี้ย
เจตบุตรพรวณไพโร ไยจะมาหน่วงหน้าไม้จะยิงกู เออเอ้าเข้าลองดูเป็นไรเล่า ถ้ามีตายทั้งโคตรเค้า
อย่าพักว่า ใครหน่อน^๑มาราชทูตที่ไหนบ้าง กูนี้เป็นขุนนางอยู่ในกรุงสีพีราช พระบาทเธอใช้ให้น่า
ราชโองการ ออกไปทูลสารสมเด็จพะโอรส ยังศิรียวงกตหิมพานต์ เชิญเสด็จเข้ากรุงไชยเขต
อุดร เอ็งนี่ไม่ถามนามกรมาอีกซัก ถ้าทราบถึงพระทรงศักดิ์ลิมิเป็นการ เอ็งนี่เหมือนหลาน
ลุงจะบอก แม้นจะใคร่รู้จักออกชื่อลือชจร เป็นขุนนางในพระนครเหมือนเขาบ้าง จงช่วยชี้ทาง
ที่พระเวสสันดร ให้ลุงสัญจรแจ้งซึ่งทำวเธอ จึงจะทูลเสนอเนื้อความชอบให้ บัดเดี๋ยวใจก็จะได้
เลื่อนที่ปายเป็นขุนนางนั่งเมืองเรืองพระยศ แล้วก็ลืมเสียหมดไม่ดูหน้า คิดดูเถิดว่าช่างไหนดี
ทำเห็นว่า ว่าเป็นราชการ หลานจงแนะนำมรคาถาให้ทันที ในกาลบัดนี้เถิด

เจตปุตโต อันว่าเจตบุตรนายพรวณ ครั้นฟังเสาวนการ เฒ่าพฤตมาจารย์แจ้ง
ประพตติเหตุ ว่าสมเด็จพะบิดุเรศแลพระชนนี อันเป็นมิ่งโมลีพิไชยเขตฯ แสนทุกขโทษไม่วาย
สวาทิ ถึงพระเวสสันดรบรรพชาแลพระสุนิสา กับสองดรณนัตตาดวงกษัตริย์ หวังจะให้นิวัตบรร
นิเวศน์ ผ่านสกลนครศบุรีเรือง จึงให้น่าเรื่องอาราธนา เจตบุตรก็ปริศาดด้วยใจภักดี จึงผูกสุนัข
ไว้ในที่ควร แล้วจึงร้องเชิญชวนว่าเจ้าชรัลุง จงหย่อนไม้เท้าถุงมาให้หลานชาย เชิญลงมานั่ง
ให้สบายระงับร้อน กินโภชนานอน(ให้)หายเหนื่อย เพื่อนจึงเดินเอาไปไม่มาปูลาด ต่างเสื่อสาด

^๑ เทพุบาย (ปาก) = เพทุบาย

^๒ หน่อน (โบ) = เคย

ประสาจน ส่วนเผ่าทรพลก็ทะเลดทะเลดลงมาไม่สมประดี ทชี่ก็นั่งเหนือบไไม้ เจตบุตรก็
 ปราศรัยสนทนาวา เจ้าขรัวตาผู้ราชทูต แรกมาสีไม่พูดกับหลานชาย จักแหล่นจะตายเสีย
 ไม่ต้องการ อย่าถือโทษโกรธหลานเลยเจ้าขรัวลง เราจะได้ฟังกันไปเมื่อภายหลังแล้วพรานป่า
 ให้โภชนาทชี่อัน ทั้งผลไม้เผือกมันต่าง ๆ แล้วจัดอาหารอย่างแห้งสนิท กับน้ำผึ้งหวานชืดพอชูกใจ
 ในกลางดง เวลสนุดโร ราชชา อันว่าสมเด็จองค์ศร้าวเรศเวสสันดร ท้าวเธอสมัคครสโมสรอยู่ใน
 ประเทศที่ใด เจตบุตรก็ชี้แจงบอกตำแหน่งให้ทชี่ไป ต่ ปเทล์ สู่ประเทศที่นั่นแล

ชูชกปพพ์ นิฎฐิต์

ประดับพระคาถา ๗๗ พระคาถา จบบริบูรณ์

มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ส่วนวน ๓

หมายเลขลำดับที่ ขบ.บ ๒๗๔/๕ ข

ตพา กาลิงครภูเร ทุนนวิภูรพราหมณคามวาสี ชูชโก นาม พราหมโณ ภิกขา
จริยาย กหาปณสดี ลภิตวา, เอกสมิ พราหมณกุล ฐเปตวา, ปุณ ธนํ ปริเยสนตถาย คโต.
ตสมิ จิรายนเต พราหมณกุลิ กหาปณ วลลเขตฺวา, ปจฺจา อิตเรน อาคนฺตวา โจทยิมาณํ,
กหาปณ ทาตุ อสฺสโกณฺตํ, อมิตตตปํ นาม อิตฺรํ ตสฺส อทาสิ.

ตพา กาล ในกาลเมื่อสมเด็จพระบรมนราธิราชินทร์สองกษัตริย์ อันเป็นมิ่งมังกฎ
ชาติเอกชาติดียิ่งสมมตวิวงศ์ คือพระจอมจักรพุทธพงศ์เพสสันดร^๑อดุลดวงดิลกเทเวศ อันเป็น
ยอดญาณสยุมภูเทศพุทธพงศ์ปรีดาภิหาร หนึ่งคือพระมิ่งมุลมลายมมหิทธิมหเสสิสุรสวสวัตดี
ชาติติยะเทพนารีมัทธิกษัตริย์ชาติยบวรวงศ์ เธอพาพระสุตสวสวัตดีชาติยทั้งสองพระองค์อรุ่ม
แอบอกอุรานิราช^๒ คือพระชาลิสรีตรุนวงศ์ วิสุทธิตาติเลิศลักษณะนิเชกสรพงค์พิภพสีพี หนึ่ง
พระกิตติย^๓แก้วกัณหากุมาริศรีรวรงค์อนุชงค์อนงค์นาฏชินานาง เมื่อสี่กษัตริย์เสด็จสร้างพรต
พรหมจริยา ยังปรเมษฐลิกขาอศิวาบรรเวศ เป็นอุกฤษฏ์มหาภิเนกขัมมบรรพชาบารมี เธอสถิต
ชัยแห่งห้องนักตณคิริรัตนวงกต โดยสัตมาสกำหนดนับได้ ๗ เดือนดั่งนิยมา

คราวนี้จะกล่าวถึงพราหมณาพดุมอาจารย์อันยากยิ่งกระยาจก อันจะได้ไปยอยก
ซึ่งพระปิยบุตรทาน เอโก พราหมโณ ยังมีพรตวิชาจารย์พราหมณผู้เฒ่า อันเกิดแต่สกุลเหล่า
ลัณยัญหุตภุชงค์ สืบสันดานพงศ์อาทิตยชาติ^๔ เฒ่ามีสันนิวาสนเคสสถาน อยู่ในขอบเขตละแวก
บ้านทุนนวิธิต^๕ ติดเนื่องกับเมืองกลิงคราษฎร์บุรี ตาซีเป็นคนจนเข็ญใจไร้ญาติยิ่งสกุล เป็นทุกข์
เคยคุ้นเที่ยวขอทาน ภิกขาจริยาย ตะแก็เที่ยวสัจจกระเจิงไปด้วยเพศสกปรก เปรียบวนิพก
ยากจนคนจัญชาล เฒ่าก็ค่อยประสมประสานทุนทรัพย์ คະเนนบได้ร้อยกษาปณ์ เป็นลาภตาม
เข็ญใจ ครั้นจะไว้กับตัวก็กลัวภัย คิดไปก็เห็นอยู่วนเร เอกสมิ พราหมณกุล ตะแก็ร่อนเร่
รวดเร็วมา ไปหาเกลอแห่งหนึ่ง เป็นที่พึงพอไว้ใจได้มาแต่ก่อน ตาซีจึงปรับทุกข์ร้อนทางจะอดมี
ออเฒ่าเอยออเฒ่า เราค่อยมั่งคั่งขึ้นมาถึงเพียงนี้ มีกว่าออเจ้า ด้วยตัวเรานี้ก็แก่เฒ่าเที่ยวค้าง
คืน ครั้นค้ำมีติดดินตนหลับไหล ปะไ้คนจนใจจ้งไรเข้าแก้พก มันก็จะหยิบยกลักเอาไป ก็จจะ

^๑ เพสสันดร = เวสสันดร

^๒ ในหนังสือรายยาวมหาเวสสันดรชาดก ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ ใช้คำว่า อุราธิราช

^๓ ในหนังสือรายยาวมหาเวสสันดรชาดก ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ ใช้คำว่า พระกฤษณ

^๔ ในหนังสือรายยาวมหาเวสสันดรชาดก ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ ใช้คำว่า พงศ์นิวาตภิกขาติ

^๕ ทุนนวิธิต = ทุนนวิฐ

จนใจ ไม่พอที่จะยาก เฒ่าก็พำผากพำแล้วแล้วก็พำเล่า เรามีให้เหน้อยเปล่าต้องป่วยการ
จึงจะทดแทนพระคุณท่านให้ถึงใจต่อเมื่อภายหลัง ปุน ธนั ปรีเยสนตถาย คโต เฒ่าโลโก
โลกลามไม่หยุดหย่อน เฒ่าก็เที่ยวสัญจรกระเจิงไป จนจบครบตามคามเขตน้อยใหญ่ ด้วยมัก
จะใคร่ได้ให้จงหนักหนา ด้วยโลกเจตนาของเฒ่าชรา นั้นแล

ตลมี ขณ ในขณะเมื่อพราหมณ์วงศวิษณุเวท อันเป็นยอดयाจักรทินเชษฐชาติ
ติคาหกพราหมณ์ เฒ่าเที่ยวพยายามภิกขาขอ เข้าที่ไหนก็ได้ ได้เท่าใดก็ไม่พอ ผ่อนผันที่ว่า
จะกลับ จิรายนเต ตะแกไปจนลบล้างกำหนดเกิน ยิ่งเที่ยวก็ยิ่ง(ได้) (ยิ่ง)ไปก็ยิ่งเพลิน
เกินกำหนดนานแล้วไม่กลับมา ต่ พราหมณ์กุลล์ ส่วนสกุลพราหมณ์ทั้งสอง จำเดิมแต่รับทอง
ของชูชกไว้ มันให้เผชิญจนจิตคิดใจเบาแต่ว่าจะได้ ไม่รู้ว่าการจะมาถึงตัว ยกทอง
ของอเฒ่าออกมาแล้วก็ยืมหัวพูดกันอยู่ซู้ซี้ ว่าไอ้เฒ่ามันก็ไปหลายปีนานแล้วไม่กลับมา
ส่วนไอ้เฒ่าชราแม้แก่ชราคร่ำครว มันจะมีล้มตายเสียแล้วแลหรือหือหานะอเฒ่า ของเล่าก็
ตกอยู่มือเราทั้งสองคน เอออะไรจะมานั่งนั่งจน จนย่อยยับ จะมาเป็นญาติเผ่าทรัพย์ไม่ต้องการ
เมื่อไอ้เฒ่ามันมาเมื่อไร จึงค่อยแก้ไขคิดอ่านผ่อนผันแต่เมื่อปลายมือ วลลเขตวา หยิบเอาทอง
ของอเฒ่าออกมาแล้ว ก็จ่ายซื้อทำซุกไว้ไว้ อิตเรน อาคนตุวา ฝ่ายเฒ่าชราเจ้าของทรัพย์คิด
แล้วก็กลับเกลือกกลั้วจะทำวุ่น หมุนมาประเดี๋ยวก็ถึงอิงคะนึ่งไปทั้งบ้าน จึงร้องว่าฮ้าเฮ้ย อยู่
หรือหาไม่ท่านสองคน ผัวเมียก็จวบจนจนจะเจียนตัว ตกใจอยู่ระริวตัวสั่นอยู่ระริก ทำตาอยู่
ปริบ ๆ แล้วปรับทุกข์ทำหน้าขาว ไอ้เฒ่าก็กำวชยิกยันเหยียบขึ้นบนบันได ผัวเมียก็ตกใจไม่รู้ที่จะ
ผันผ่อน ครั้นจะซุกซ่อนก็ไม่ทันที ครั้นจะหลบหลีกหนีไปก็ไ้ไ้ ครั้นจะผลุนผ่นผลุดไปก็จวนตัว
จึงร้องเชิญท่านดาชรัเชิญขึ้นมานั่ง ใจทียมานั ไอ้เฒ่ามีที่นั่งจะนั่งกระทั่งถึงฟาก จึงทวงว่าทอง
ของเราเอามาฝากแก่ท่านไว้ เอามาให้เสียทันที เอามาประเดี๋ยวนี้จะรีบไป ทาตุ อสโกนต
ผัวเมียให้อัดอั้นตันจิตอยู่เป็นครู่ เฒ่ายิ่งครีตครอกตะคอกซู่ เออว่าแล้วยังไรยังนั่งดูอยู่อีกเล่า
คุณคะคุณชาคูณตาเจ้า เชิญมานั่งนี้เถิด ฉันจะเล่าให้ฟัง จงค่อยหยุดค่อยยั้ง หยิบหมากกิน
เสียสักคำจึงค่อยสนทนา จำเดิมแต่คุณตาเจ้าจากไป หลานรำลึกถึงไม่ลืมเลย คุณตาเจ้าเคย
อันความลำบาก หลานนี้แสนพิรุณสุดยากไร้ระยำยับ อัดอับสับบรรดาเสีย ขึ้นว่าแต่ว่าลักเบื้อ
ก็ไม่มีบ้าง ขึ้นแต่ว่าแหวนทองของเก่าอย่างครึ่งปู้ย่า แต่จำนายชายมาจนสิ้นไป ขึ้นแต่ว่าทอง
ของคุณตาที่ฝากไว้นั้นก็พลอยหมด จนพอออกจ้อยเขากวี่วโกรธ คาคโทษแต่ว่าจะดี คุณตา

* ในหนังสือรายยาวมหาเวสสันดรชาดก ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ เขียนกำกับไว้ว่า ยาจกทลิตเชษฐชาติ
เชื่อนิคาหกพราหมณ์

๒ สับ (โบ) = สรรพ

ได้ปรานีหนอยหนึ่งก่อน ผ่อนให้ห่าง ๆ แต่พอให้ยืดยาวอย่างเยียมเข้าปีหน้า ข้าเจ้าก็จะเสาะ
แสวงหามาให้แก่ท่าน มิให้เดือดร้อนรำคาญใจ หา ๆ ว่าอะไร เอ็งทำได้ก็ทำเอา ทั้งนี้เล่าเอ็ง
คิดดูให้จงดีสิจะผิดกันเสียเปล่า ๆ คุณคะคุณชาคุณตาเจ้า เมื่อขอทุเลาแล้วยังไม่โปรด จะ
ตะคอกซึ่งซึ่งโกรธไปว่าไร เสมือนเกียน^{*}หักลงในหนอง ทองจะไปข้างไหน เสียหนึ่งคงจะได้สอง
เสมือนทองท่านฝากไว้ ก็จะได้ไม่ให้เกิดร้อน ย่อมเสียถ้าไปก่อนจึงจะได้กอบ ข้าจะได้ตอบ
แทนคุณไว้ให้ ว่าแล้วก็ร้องให้หันเข้าไปในห้อง เรียกนางอมิติตารูปทอง เข้าไปในห้องแล้วก็
สั่งสอน ว่าไอ้เจ้าดวงสุริยันจันทร์ของแม่เอ๋ย เป็นเวรหลังยังไรเลยมาตามทัน ให้แม่ลูกพลัดกัน
ไปจากกาย แม่คิด ๆ ก็เสียดายไม่รู้แล้ว เสมือนหนึ่งยื่นพวงแก้วให้แก่พานร เจ้ามาข้างนี้เกิดนะ
แม่สั่ง เจ้ามาคอยนั่งฟังเกิดแม่จะสอน เจ้าจงเสียมอย่าแง้งอนทำมั่งง่าย อย่าดูเยี่ยงหญิงร้าย
ทูลอาจารย์ พ่อแม่จะว่าจะขานอย่าขัดขึ้น เป็นหญิงโศกโศกเห็นหน้าชาติ ทั้งใจตัวก็ร้ายกาจกำเริบ
ร้ายจิตมันรัก อย่ามั่งง่ายไม่มีดี เป็นหญิงนครโสภิตน่าซัง พ่อแม่จะสอนสั่งอย่าทู่เมียง ว่า
กล่าวเก่าเจียงทำใจเจง อย่าโลเลเป็นนักเลงเหลือตำรา อมิติตาเจ้าแม่เอ๋ย สอนลูกอยู่นักก็จัก
ข้า จึงมัดแป้งแต่งกระแจะจันทร์แล้วกันไร ครั้นเสร็จแล้วจึงพาลูกสาวมานั่งแอบไว้ จึงปราศรัย
ด้วยวาจา ว่าคุณตานี้กระไรโมให้ร้าย อย่าหุนหันไปเลยคะ เชิญผินหน้ามาปรึกษากันเสียก่อน
อย่าเพื่อสลดต้อรอนไปก่อนเลย คุณคะคุณชาคุณตาเอ๋ย อย่าโกรธแค้น ลูกสาวฉันคนนี้แหละ
คะจะให้ป็นคำทอง ส่วนไอ้เฒ่าได้ฟัง ก็นั่งมองเขม่นดู เหมือนอาเจ็กได้กินหมูร้องว่าอ้ายหยอ ๆ
จึงบอกว่าดีแล้วหนอคุณพ่อคุณแม่ชา กระนั้นฉันจะลาคุณแม่แล้ว เฒ่าก็พานางเมียแก้วคลาด
แคล้วออกจากบ้าน มันให้หมกมุ่นง่วนงานละล้าละลัง เหลียวหน้าหลังแล้วชมเปาะ จึงว่าชิชะ
เหมือนเจ้าเงาะได้นางรจนา ฝ่ายเฒ่าชรา ตะแคงเมียไป พุดจาปราศรัย แล้วก็ไพล่เดินหลัง
เดินโย้ไซเซ ทำเกเรเกร้ง ถอยหน้าถอยหลัง สิริวังหนุ่ม ๆ ชายพวกเจ้าชู้ มันก็อยู่มั่วสุม มันนั่ง
อยู่กลุ่ม มันก็รวมกันเข้ามาอง ไอ้ที่ปากมันคะนอง มันก็ร้องว่า อุเหมอุเหม ไอ้เฒ่าร้องแฮ ว่าใคร
อย่าแลเมียกู ใครอย่าทำจู้^๒ ใครอย่าดูตาบอด ไอ้เฒ่าวิ่งผวาเข้ากอด ทำเป็นพุดพลอด วิ่งเข้า
กอดเอาตัว จ้มลิ้มยืมหัว เดินกลิ้งกันไป ขยอจูดยุดไหล แล้วก็ไพล่เดินหน้า กลับหลังลงมา หัน
หน้าเข้าไปมอง เอามือเข้าประคอง ว่านางน้องข้าจะล้ม เอามือเล็กผ้าห่ม ขยอนมเข้าด้าบบ
เดินโงกบงบับ แล้วก็กลับเดินหลัง เดินโย้ไซเซ ทำเกเรเกร้ง ถอยหน้าถอยหลัง ยับยั้งตั้งท่า
เหลียวซ้ายแลขวา พุดาเหลือกลาน ชม ๆ ขาน ๆ ง่วนงานงะงะ ไม้เท้าเกะกะ อะอะอ้ออ้อ
ทำหน้าตาซึ้ง พุดอึ้งตามทาง ใครอย่ากั้นใครอย่ากาง ใครอย่าขวางเมียสาว ใครอย่าทำจู้

* เกียน (ปาก) = เกวียน

^๒ จู้ (โบ) = รีเข้าไป

ตีด้วยไม้เท้า เมียกรุณาสาว เนื้อขาวเป็นนวล ไม่สู้หอมไม่สู้ฉ้วน พอสวมควรกับกู ใครอย่าจุลู่
ใครอย่าดูใครอย่าดอย ใครไม่ฟังไม่พอย กูจะตอยด้วยกะมัน ไล่เฒ่าชราโกรธาหุ่นหัน ขบฟัน
คำราม เดิมขยุ้มขมุ่ข่ม มาตามหนทาง พุดพลางเดินพลาง บอกนางอมิติตา เมื่อจะเดินบน
เรือน เฒ่าก็เตือนแก้วตา ในพื้นเคหา นั้นแล

สา อมิติตา ส่วนนางอมิติตา เมื่อได้ไล่เฒ่าชราตาชีมาเป็นผัว นางก็นบ้น้อมถ่อม
ตัวตามประเพณี ประณิบัติตาชีมิได้แซ่เขื่อน อยู่แต่หย้าเฝ้าแต่เรือนทุกเวลา

อญญะ ตรุณพราหมณา อันว่าพราหมณ์หนุ่ม ๆ ชุมอยู่ในบ้าน ครั้นเห็นนางอมิติตา
จอมขวัญบำรุงผัว เมื่อพิจารณาดูเมียของตนมันไม่ต้องการ บริภาสน์ดี ก็ชวนกันบริภาสนาการ
ตีต่าว่าเหวี่ยง ๆ หญิงกาลิอุลามากเลย มึงไม่ดูเยี่ยงอย่างนางอมิติตา เมียชุกชุกทราว่าง รูปโฉมแม่
แกก็ล้ำอาจงามวิไล รู้เสี้ยมเจียมใจ รวากับผ้าพับไว้ไม่แย้มพราว บำรุงรูปจำเริญกายให้เหมาะ
ตา เป็นที่เล่นหาแห่งนุรุษ เธอนี้เมียของเรามันช่างทูลุ่รูลู ผมแผ้วรากับลูกตาลยี่ มันช่างไม่รู้เลย
รู้หวิ ให้มันดีเหมือนเขา น้ำท่าก็ไม่อวบ เหม็นสาบไม่มีเบา อนางเมียมันก็เถียงว่า เธอจริงอยู่
แลสิคะเจ้า ข้ามิใช่เมียเจ้าจอม มันจะได้หอมทั้งต่าปี กระจกกับหวิจะได้อยู่ข้างที่นอน นี่ข้า
แม่ลูกเต้าเล่าอ่อน ทุกวันนี้อะไรข้าจะอาย เจ้าไม่อยู่แล้วก็อย่าว่าวุ่นวาย เจ้าผัวมันด่าว่า อีชีข้า
อีชีชาย จะมาตีกลุ่มให้ผัวหย่า ข้ามิใช่บ้าดอกนะเจ้า ข้าเหยียบเต้าไว้เต็มตีน ธุระอะไรจะตกใจ
กว่าจะได้หนังสือหย่า กูเอาไว้เลือดตาของมึงไหล ธุระอะไรจะให้เจ้าไปลอยนวล คงจะเล่นให้
ถ้วนซัง กูไม่ฟังมึงแล้วเนื้อ กูไม่ฟังมึงแล้วหนอ ต่างคนก็เอะอะตะตอยเข้าตบตี เหล่านาง
พราหมณ์ก็วิ่งลงจากเรือน เรียกหาเพื่อนมาเป็นเหล่า ๆ บ้างก็โคกเศร้าไม่สมประดุติ บ้างก็ร้อง
กระอู้กระอู้บอกเพื่อนกัน ว่าแหม คุณผัวเจ้ามันไม่กระนั้น มันไม่กระนี้ เดียวมันเร่งเข้าทุกที่
ประเดี้ยวมันตี ประเดี้ยวมันด่า เถิงมันจะหย่าผัวเสีย แม่ไม่ทุกข์ เราจะไปเป็นชีให้สนุก ไม่มีใคร
เคียวใครเข็ด เถิงเพลายื่น ๆ เราจะไปเที่ยวเล่นที่ชายวัด ปะหนุ่ม ๆ เดินลัด กูจะนัดให้มันทัก
เดี้ยวนี้ เพราะอีกากกระยาจกมันมาอยู่ในบ้าน ผัวเราจึงงุ่นง่านพาลพาโลแล้วลงโทษ มันจะได้
ประโยชน์อะไรที่ไหน จะให้มันอยู่ในแคว้นเราทำไมลูกอืดดอกสุวรรณ เราจงดอมต้อมประชุมกันไป
คอยอยู่ที่ตีนท่า คอยให้ประสบพบแล้วผอนกันด่าเสียให้นา เราจะดูขุกคำรามว่า แล้วจะด่าเสีย
ให้ระยำ บ้างถกเขมรจ้าม่า* เราจำจะทำมันเสียให้ยับ บ้างก็คาดนมเข้าจำหนับให้แน่นแพ้น
แล้วชวนกันลอยชายกรายแขนอยู่ไปมา เพื่อจะคอยนางอมิติตา นั้นแล

ตมตถ์ ปกาเสนโต สตถา อาห

อหุ วาสี กลิงเคสุ

ชุกโก นาม พราหมณ

* จ้าม่า ในที่นี้หมายถึง ทะมัดทะแมง, กระฉับกระฉ่ง

ตสฺสาปิ ตทหฺรา ภริยา
 ตา นํ ตตฺถ คตาโวจํ
 ถิโย นํ ปริภาสีสุ
 อมิตฺตา นูน เต มาตา
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 อหิตํ วต เต ญาตี
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 ทุกฺกํ วต เต ญาตี
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 ปาปํ วต เต ญาตี
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 อมฺนาปํ วต เต ญาตี
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 อมฺนาปวสํ วสสิ
 ยา ตวํ วสสิ ชินฺณสฺส
 น หิ นูน ตฺยํ กลฺยาณํ

อณฺณํ ภาตตารํ วินทิสฺส

เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 พฺยิฏฺฐนฺเต นวมียํ
 เย ตํ ชินฺณสฺส ปาทํสุ
 สมฺเม พฺราหฺมणे นูน
 สฺวา ตวํ โลเก อภิสฺสสิ
 ยา ตวํ วสสิ ชินฺณสฺส
 น ทุกฺขํ อหิณา ทฺวํ
 ตณฺจ ทุกฺขณฺจ ตปฺปณฺจ
 นตฺถิ ชีตา นตฺถิ รติ
 นตฺถิ อลฺลาปสฺสฺสาไป
 ยทา ทหฺโร ทหฺรา จ
 สพฺเพ โสกา วินสฺสนฺติ

นาเมนามิตฺตตาปนา
 นทฺธิทฺทกฺทหฺริยา
 สมากนฺตฺวา กุตฺทลฺลา
 อมิตฺตา นูน เต ปิตา
 เอวํ ทหฺริยํ สดี
 มนฺตยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทหฺริยํ สดี
 มนฺตยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทหฺริยํ สดี
 มนฺตยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทหฺริยํ สดี
 มนฺตยีสฺส รโหคตา
 เอวํ ทหฺริยํ สดี
 ชินฺณณฺน ปติณา สห
 มตฺนฺเต ชีวิตา วรํ
 ปิตา มาตา จ โสภเน

เอวํ ทหฺริยํ สดี
 อกตํ อคฺคินฺตํ
 เอวํ ทหฺริยํ สดี
 พฺรหฺมจฺริยปฺราเยเน
 สีสฺสวณฺเต พหุสฺสฺเต
 เอวํ ทหฺริยํ สดี
 น ทุกฺขํ สตฺติยา หตํ
 ยํ ปสฺเส ชินฺณํ ปตี
 ชินฺณณฺน ปติณา สห
 ชคฺคิตมฺปิ น โสภติ
 มนฺตยีสฺส รโหคตา
 เย เกจิ ทหฺยนิสฺสิตา

ทหรา ตวั รูปตติ

คจฺจ ญาคิฏฺเฐ อจฺจ

ปฺริสํสาณิปตฺติตา

เกิ ชินฺโน รมยิสสตีติ

สา อมิตตตา ส่วนว่านางอมิตตานวลระหง เมื่อพระสุริยงเห็นสมควร นางก็กระเดียดหน้าลงไปสู่ต้นท่าลาดหาดทราย ตา อิตฺติโย ฝ่ายว่าหญิงทั้งหลาย ครั้นเห็นแล้วก็อุนวาย บ้างกระทบกระแทกแตกดำ บ้างก็ด่าว่าเจ้าคนนี้หรือ บ้างก็เข้ายุดยเอามือ บ้างเข้ายื้อเอาชายพก บ้างก็ถกเอาผ้าห่ม บ้างก็ถ่มน้ำลาย บ้างก็ทำเป็นผู้ชาย บ้างก็ชี้บ้างจួយ ว่าเหว่ย ๆ กุ่ย ๆ นางนាំไม่อาย สิ้นผู้ชายเสียแล้วหรือ จึงมูทะลุตุต้อโดน โยนเข้ากับผัวแก่เกือบจะเข้าโง่ พึงดูลักษณะของเจ้าก็ตะโดงโง่ หยิบโยงเยาะหยัด ชอบแต่หนุ่ม ๆ กำเดาะ มันจึงจะเหมาะกับเจ้ากำดัด สุ รโหคตา จะได้พาเข้าที่สงัดจะได้เปรมปรี จะได้หัวเราะต่อกระซิก ให้มันระริกกระรี่ จะได้กระนี้กระนั้น แล้วจะได้ทำกระนั้นกระนี้ มันก็จะมีแต่ความขึ้น เจ้ามาเป็นเมียตาชุก เหมือนตกรกลงไปทั้งยืน ช่างแค้นขึ้นเอามาเป็นผัว ดูรูปร่างเนื้อตัวของเจ้าก็จ้อยร่อย อุปมาเหมือนปลาสร้อยที่รืมหาด ควรหรือทะนองอาจหุบเอาเบ็ดปลากระให้ แต่ลาลวดของมันก็โตกว่าตัวเจ้าเป็นกระผึก แต่พอหุบมันก็กระซาก ไ้ริมสีปาก^{*}ก็จะฉีก ไม่รู้หลบรู้หลีกเหมือนหนึ่งกบที่เกียน^๒ บ้างก็ว่าอมิตตาเจ้าแม่เอ๋ย ดวงหน้าของเจ้าตละเขียน ดูเฉี่ยมอยู่ทั้งตัว เหมือนดอกบัวพึงตูมตั้งกำดัด ดังจะเลียงกลั่นตมตมเกลือก ยังแมงกุ่มแมงโรมบินเข้าชมอยู่เหือก แล้วร่อนรีบเข้ากลีบเกลือก ไกลเกลือกอยู่โกรกเกรก ทั้งลมล้นปีกของมันก็นัก ตละตกด้วยค้อนเหล็ก พึงสงสารเจ้าบัวพึงจะแหลม เอากลิบจะแย้มเสียแต่เล็ก ๆ จะเสียเด็กเสียเด็กเสียดอกนะเจ้า ถ้าปะเป็นใจเราไม่ยักขอยุ่ให้อาย อหิมา ทญฺฐ ฐเห่าหรือสูงอดใหญ่ จะให้มันตอดเสียให้ตาย กูไม่เสียตายกับชีวิต ถ้ามันไม่ตายด้วยสารพิษ^๓ กูจะคิดไปทางอื่น เทียงนางกลางคีน กูจะไปยืนอยู่ข้างนอก ปะหนุ่ม ๆ มันแรง จะวานแทงเสียด้วยหอก ตบจ ทุกข์ ตายเสียดีกว่าอยู่ พึงสงสารเจ้าดอกจึงบอกให้เจ้ารู้ เจ้าอย่าอยู่กับผัวแก่ จงกลับไปหาพ่อหาแม่ แต่งเนื้อแลแต่งงานหาผัวเป็นขุนนาง จะได้นั่งกลาง ทำอย่างท่านผู้หญิงพินัก นั่งโยกเสียให้ตัวเจ้าหัก นั้นแล

ส่วนว่านางอมิตตานารี เมื่อนางพราหมณ์ปรึกษาณาว่าทำให้เจ็บจิต สุดที่จะคิดกลั่นทมมิได้ จึงหิ้วทะนบนัปไฟขึ้นมาสู่เคหา ฝ่ายเผ่าชราแลเห็นเมียสาวเดินโคก้า น้ำตาไหลลงตึง ๆ จึงเข้ามาถึงแล้วสวมกอด จึงปลอบว่าแม่ยอดดำดิ่ง ไปดักน้ำลึงคะนึ่งอีกทีก็ หรือไอ้หนุ่ม ๆ มันสะอึกหักหาญเข้ามาเกี่ยว จนริมสีปากของน้องเขี้ยวเป็นพาคราม อมิตตาจึงว่า นี่แน่ะ

* สีปาก (ปาก) = ผีปาก

๒ เกียน (ปาก) = เกวียน

๓ สารพิษ (ปาก) = อสรพิษ

ออพราหมณ์ ที่นี้มันงามอยู่แลนั้นแน่ะ มันช่วยกันแห่เอาทั้งบ้าน ไหนมันจะจุด ไหนมันจะคร่ำ ไหนมันจะด่าประจาน มันว่าออเฒ่าหัวล้าน ขอทานทั้งต่าปี ภูแคนแต่มันด่าจู้จี้ให้เจ็บจิต อีลางคนมันก็คิดด่าว่าน่าอดสู อีลางคนมันก็ปรูเปรียบด่าถึงโคตรเค้า นี่แน่หนาออเฒ่า เอ็งอย่าพัก มาถามเลย ทาสี ทาสี วา ออเฒ่าจงไปหาทาสหญิงชายมาให้กูใช้ ได้หรือมิได้ให้วามา

วันนั้นไอ้เฒ่าชราห้องยั้งพุงบาตร ขาดึงวะตะกละกล้ำเหิม อันได้ฟังนางเมียว่าเขา ถากถาง ไอ้เฒ่ากระโดดผาง ๆ กลางกระท่อม จึงร้องว่าเหม เห็นว่าเสียผอมลีผุดหัวรอ ไอ้เฒ่าคำรามอยู่ฮ่อ ๆ เหมือนหมาหอบ มันช่างไม่กลัวผีปอบบ้างหรืออย่างไร ตะแคงขยี้ได้ไม่ลุกขึ้น แผลงฤทธิ์ หลกกันขึ้นเกาหิดอยู่กราก ๆ ตั้งท่าออกปากขึ้นนิ้วขยี้ จึงร้องว่าอันน้ำหุยข่มเหงพ่อเล่นได้ เป็นไรก็เป็นไป ขยี้ไม่ขึ้นตั้งท่า ทรงพระเสียดเกล้าโมโห เข้าคลานตะกုပ်ตะกั๊บ กระที่บจนตั้งหัก หัวปักลงไปได้ฤณ ถกเขม่นมุ่นตุ่นกันเสียให้ครั่นเครง ขยี้ไม่ขึ้นตั้งท่าตีหมาลงต่าแก่ง กลับตะโกงตะเก้งปิ่นขึ้นบันได เป็นไรก็เป็นไป ชักกะโค่ขึ้นตำโกร่ง ทำเล่นแกใจ ภูปิดประตูเข้าตำโงง ไอ้เฒ่าลากโครงเข้าไปปลอบนางเมียขวัญ ว่าเจ้าหัวไรจุก ๗ ชั้นของผัวแก้ว เป็นเวรทำแล้วหนานะแม่ คนมันเห็นว่าพีนี่แกมันจึงดูแคลน ถ้าว่าพีนุ่มพีนั่นอยู่แล้วที่ไหน แต่พีกะโมย^๒ เอาฉิบหายหลายแห่ง เดียวนี้เรี่ยวแรงพีก็น้อย พีอุตสาหให้เจ้าใช้สอยอยู่กับบ้าน งานการเจ้าอย่าได้ทำ เช้าน้ำเจ้าอย่าต่าดัก ไว้ธุระของผัวรักจะชวนขวย เจ้าจะไปเยี่ยวไปที่ ผัวจะให้เจ้าชี่ไปต่างควาย เจ้าจงมัดแบ่งแต่งกายให้เหยาะหยัด ดินสอพองมัดให้ผ่องผิว แต่พอฟีเห็นให้หายหิวมันเกิด

โส เทวตาวิคฤติดา หุตว่า วันนั้นเทพยดาเข้าดลจิต ให้นางสุขุมคิดขึ้นมาได้ ถึงหน่อไทรเบศรเพสสันดร^๓ เป็นที่ระงับร้อนกระยาจก จึงร้องเรียกขลุ่ยเข้ามาใกล้ กูจะแนะนำความให้ประเสริฐนัก ได้ยินเขาลือเล่าว่าพระจอมจักรปิ่นปกเทศเพสสันดร เธอกระทำทานแก่ชาวตร จันทชาวพระนครเขาเนรเทศ ออกไปอยู่ยังหิมเวศเขาวงกต ออเฒ่าจงกำหนดไปขอสองตรุน้อยหน่อ ได้แล้วจงพามา วันนั้นเฒ่าชราได้ฟังเมียรัก สะอื้นอยู่ฮ่อ ๆ ให้หิดหอบ หายใจอยู่พะงอบ ๆ ชักอยู่พะงับ ๆ จะร้องว่าชะ ๆ เจ้าช่างขอกินไอ้ดุก แกจึงมาปรับทุกข์อยู่ ว่าเหมพีกี่ไม่รู้แห่ง ประเดี๋ยวนี้เรี่ยวแรงพีก็น้อย พีจะอุตสาหให้เจ้าใช้สอยอยู่กับบ้าน อย่าเคืองแค้นรำคาญไปเลยนะน้อง พีจะคอยบดเอื้อง เอื้องย่องไปตามที่ กว่าจะสิ้นชีวี นั้นแล

ส่วนนางอมิติตา เมื่อได้ฟังผัวว่า ก็เดือดดาลแตกตา ประชดว่าชะ ๆ เจ้าจอมหม่อม

^๑ กะได (ปาก) = บันได

^๒ กะโมย (ปาก) = ขโมย

^๓ เพสสันดร = เวสสันดร

สันหลังขด เจ้าอย่ามาหลอก เดียวนี้สิเจียมตัวว่าหัวงอกแล้วหรือไร สกฺลของกูไซร้ไม่เคยใช้
 ผัวต่างทาส ออเฒ่านี้อุปาทวีจริง ๆ เจียว แต่แรกสิองอาจ มีรู้วักขิณลาดตาเขียว* ทำแต่หน้า
 เบี้ยวเสียวเจ๋อเจอะ ถ้าเอ็งมีพังกู เอ็งก็คอยดูไปเถอะ กูจะเที่ยวสะเออะไปทุกละเมาะ กูจะนุ่ง
 ผ้าสุหรัต กูจะพัดสองเปลาะ เห็นหนุ่ม ๆ กำเคาะ กูจะหัวเราะให้เหลาะแหละ ถ้ามันหยิก
 มันหยอก กูจะเอาศอกเข้าตะแหยะ ถ้ามันดื้อเข้ามาจริง กูจะนั่งหัวเราะเสียนั้นแหละ กูจะ
 นัดกูจะแนะ ให้มันแหวะเข้าริมรั้ว เถิงออเฒ่าจับได้ กูก็ไม่อยากกลัว ก็ะบอกกับผัว ว่าเป็น
 หัวผักกาด เพราะไอ้เฒ่าพิลาส^๒ ไม่ใช่ชาติผู้ชาย คราวนี้เอ็งอย่าหมาย ว่าจะสลายเหมือนทุกที่
 ไอ้เฒ่าชราจะทำดาบิทยี่ ทำอะไรกูไม่ได้ ก็ะร้องไห้รักผัวอยู่ทุกเวลา ไอ้เฒ่าสันหลังโก่ง ก็ะ
 ตายโหงตายเห่า กูก็จะสนุกสุขา นั้นแล

น เต พราหมณ คจฺฉามิ
 ถิโย มํ ปริภาสึสุ
 มา เม ตวํ อกรา กมฺมํ
 อหํ อุทกมาหิสฺสํ
 นานํ ตมฺหิ กุเล ชาตา
 เอวํ พราหมณ ชานาหิ
 สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
 เอวํ พราหมณ ชานาหิ
 นตฺถิ เม สิปฺปฏฺฐานํ วา
 กุโตหํ ทาสํ ทาสี วา
 อหํ โภติ อปฺปฏฺฐิสฺสํ
 เอหิ เต อหฺมกฺขิสฺสํ
 เอส เวสฺสณฺตโร ราชา
 ตํ ตวํ คนฺตฺวาน ยาจสฺสุ
 โส เต ทสฺสติ ยาจิโต
 ชินฺโนหฺมสมิ ทพฺพโล
 มา โภติ ปรีเทวสิ
 อหํ โภติ อปฺปฏฺฐิสฺสํ

นที อุทกหาริยา
 ตยา ชินฺเนน พราหมณาติ
 มา เม ตวํ อุทกมาหริ
 มา โภติ กุปฺปีตา อหฺูติ
 ยํ ตวํ อุทกมาหเร
 น เต วจฺฉามิหํ สมเร
 นานยิสฺสสิ พราหมณ
 น เต วจฺฉามิ สมนฺติเกติ
 ธนธณฺญํ วา พราหมณิ
 อานยิสฺสามิ โภติยา
 มา โภติ กุปฺปีตา อหฺูติ
 ยถา เม วจฺนํ สุตํ
 วจฺเก วสฺติ ปพฺพเต
 ทาสํ ทาสิณฺจ พราหมณ
 ทาสํ ทาสิณฺจ ขตฺติโยติ
 ทิโม จทฺธา สุกฺคโม
 มา โภติ วิมฺนา อาหุ
 มา โภติ กุปฺปีตา อหฺูติ

* ตาเขียว ในที่นี้หมายถึงตาขาว แสดงความซื่อสัตย์ของชูชก

^๒ พิลาส = วิปลาส

ยถา อคนตฺวา สงฺคามํ
 เอวเมว ตฺวํ พรหม
 สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
 เอวํ พรหมณ ชานาหิ
 อมนาปนเต กริสฺสามิ
 นกฺชตเต อุตฺตปฺพเพสุ
 อณฺเฏหิ สทฺธี รมมมานํ
 อทสฺสเนน มยหนเต
 ภียโย วงฺกา ปลิตา จ
 ตมตฺถํ ปกาเสนโต สตถา อาห
 ตโต โส พรหมณ ภิโต
 อทฺธิโต กามราเคน
 ปาเถยยํ เม กโรหิ ตวํ
 มรฺตฺตปฺพิกา สุกตฺวาโย
 อานยิสฺส เมถุนเก
 เต ตํ ปริจฺจิสฺสนติ
 ตมตฺถํ ปกาเสนโต สตถา อาห
 อิทํ กตฺวา พรหมพนฺธุ
 ตโต โส มนตฺยิตฺวาน
 ปกฺกามิ โส รุณฺณมฺโข
 สิวํ นนฺทํ ฝิํ
 ตมตฺถํ ปกาเสนโต สตถา อาห
 โส ตตฺถ คนตฺวา อวจ
 กุหิ เวสฺสเนตโร ราชา
 โส ชโน ตํ อวจาสิ
 ตุมฺเหหิ พรหม ปกโต
 ปพฺพชิตฺโต สกา รมฺฐา
 ตุมฺเหหิ พรหม ปกโต
 อาทาย ปุตฺตทารณฺจ

อญฺทเววสฺส ปราชิตो
 อคนตฺวา ว ปราชิตो
 นานยิสฺสสิ พรหมณ
 น เต วจฺจามิหิ สมเว
 ตนเต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ
 ยทา มํ ทกฺขสิลฺลํกตํ
 ตนเต ทุกฺขํ ภวิสฺสติ
 ชินฺณสฺส ปรีเทวโต
 พฺหุ เหสฺสนติ พรหมณาติ
 พรหมณียา วสฺนุโค
 พรหมณิ เอตมฺพริ
 สงฺกุลิ สงฺคฺพานิ จ
 สตฺต ภาตฺตณฺจ พรหมณิ
 อุกฺโก ทาสฺกุมารเก
 วตฺตินทิวมตฺนทิตาติ
 ปฏิมุณฺจि อูปาหนํ
 ภริยํ กตฺวา ปทกฺขิณํ
 พรหมณ สหิตพฺพโต
 ทาสปริเยสฺสณฺจรฺนติ
 เย ตตฺถาสฺสํ สมากตา
 กตฺถ ปสฺสเมมุ ชตฺติยํ
 เย ตตฺถาสฺสํ สมากตา
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วงฺเก วสฺติ ปพฺพเตติ

ตมตถิ ปกาเสนโต สตุถา อาห

โส โจติโต พราหมณียา

พราหมโณ กามคิทธิมา

อมนตํ ปฏิเสวิตถ

วเนพาพมิกาภินเณ

ชคฺคทีปนิเสวิต

อาทาย เวลฺลวํ ทณฺฑํ

อคฺคิหุตฺตํ กมณฺฑลํ

โส ปาวิสสิ พุรหารณฺณํ

ยตถ อสฺสสสิ กามํ

ตํ ปฏิวฺงฺสํ พุรหารณฺณํ

โกกา นํ ปริวารยฺม

วิกนฺทิ โส วิปฺปนฺนํ

ทฺวเร ปนฺถา อปฺกมฺมิ

ตโต โส พราหมโณ คนฺตฺวา

โกคฺคฺทฺวโร อสฺสณฺนโต

วฏฺกสฺสโหรณเณ นตฺถ

สฺสนฺเชหิ ปริวาริโต

รฺกฺขสฺสมิณฺจ นิสินฺโน ว

อิมา คาถา อภาสถาติ

ส่วนเผ่าชรา เมื่อได้ฟังนางอมิตริดาเดือดดาล แลได้เฝ้าทูลพระโคกาทรงน้ำตา
ตกแตก ว่าแม่เอ๋ยมาแบกแต่โมโห มีแต่จะโกรธา แค่นี้หยอกเล่นเท่านั้น เจ้าช่างมาโกรธ
พี่ขอโทษเจ้าเถิดหนา ทำไมกะเขาวงกตขึ้นประตืดตไม่ทันหายเหิน นึกว่าพี่ไปเที่ยวเกี่ยวผู้หญิง
เล่นตามสบายปอด พี่จะเข้าจกรรมอมปรอทไปด้วยคันทรี่ ประเดี๋ยวทันใจก็จะไหลพลั่งผลุดไหล
ไปถึงไม่ทันเหนื่อย เจ้าจงแต่งเสบียงพอเป็นสำเลียงแก้เหนื่อยในกลางมรคา

ฝ่ายนางอมิตริดาก็จัดแจงคว้าเข้า ดอกเข้าเตก เข้าแตกเข้าโตกเข้าดอกทำเข้าคนแล้ว
เสร็จสรรพดใส่ยาม พราหมณ์ก็ไปตักน้ำมาด้วยกระบอกรอกโอ่งอ่าง กระโถงกระถาง
หม้อเล็กหม้อน้อย หม้อจ้อยหม้อจืด หม้อนิดหม้อน้อย ไ้เผ่าก็ชอกกรอกไว้ จนขึ้นเปลือก
หอยจับแฉง ไ้เผ่าชราที่ขอมแปลงเคหา ชักหลังคามุงจาก ได้แซมฟากด้วยจากอ่อน ผลัด
กลอนด้วยไม้ไผ่ ทำครัวไฟใส่เสียบหนุ เผ่าจึงออกไปยืนดู ใครจะปลูกขึ้นสู้ก็เต็มเหมือน
วิมานเทเวศ เสด็จไปดีเท่านั้นแล

วันนั้นไ้เผ่าชราจะจากเมียสาวไปทางไกล น้ำตาไหลลงปริบ ๆ ว่าเจ้าศรีสลดของผัว
เอ๋ย ได้คุ้นเคยกันมาทุกวัน จะจากเจ้าไปกลางป่า ก็ได้เห็นหน้าอยู่แต่กระบัง^๑ ถึงตัวพี่ไปข้าง
นั้น น้ำใจพี่ฝันอยู่ถึงน้อง ถอนละอื้นขึ้นแฉก ๆ น้ำตาก็ตกออกมาเป็นกอง จึงปลอบว่าเจ้าตุ้ม
บัวทองของพี่เอ๋ย ฝ่ายนางอมิตริดาจึงร้องไห้เสียงเวท ว่าเจ้าแม่หัวเสลดของเมียแก้ว พ่อจะไป
กลางทาง ทั้งเสียสางอย่าได้แคล้ว ทั้งงูเห่าปีแก้วที่ในโพรง ขอให้มันกัดตายโหงเสียพรงนี้

^๑ เข้า (โง) = ข้าว

^๒ กระบัง (ปาก) = ตะบัน

ถ้าแม่น้ำไม่ตายด้วยเสือสีห์ ขอให้ผีมันหักคอพ่อที่กลางป่า เมื่อยอยู่เรือนจะทอหูกทำลูกไว้ทำ
ตาเผ่าซาราก็รับว่าสมพรปากเกิดแม่คุณ ไอ้เผ่าก็จួយลงเข้าตากกลางขึ้นป่า เผ่าซาราลงจาก
กะได^๓ ขึ้น อัจฉรย์ก็ไม่มี ตาซีกกรง^๔ เข้าถึงกรุงไกรพิไชยเขตอุดร เห็นชาวพระนครเขา
ประชุมกลุ่มเป็นหมู่ ไอ้เผ่าก็เดินเข้าไปถามดู ว่าท่านทั้งหลายเอ๋ย พระหน่อนราอยู่สถานที่ใด
ชาวเมืองก็อ้ออึ้ง ตังตังกันไล่ ไอ้เผ่าตกใจ ร้องไห้โฮ ๆ ว่าไอ้พุทโธ ภูนี้โง่เปล่า ๆ อะไรกับเจ้า
สิไอ้ปลาทุ ขกต๋อยพ่อไม่สู้ กินอยู่พ่อไม่แพ้ หลกกันวิ่งไปดู เหมือนไอ้กระแต หิวหอบฮ้อแฮ
ปากแบเบือนบิด ยามกับกันกับ มันกระทบกันติด เสียงดังพิด ๆ คิดว่าเสียงงู ไก่งโคงมองดู
มันก็ตังต๋อบอด ๆ ไอ้เผ่าซารา คิดว่ากันพูด ห้ามว่าไอ้ตูด มึงอย่าพูดอึ้งไป เข้าป่าระหง เข้าดง
หิมวา มรคาตาเสือ ตกเคื่อกระดังงา เคื่อต๋อยแคคา หวายหัวเภาวัลย์เบรียง ปริงปรางราย
เรียง หาดเหียงโมกมัน จิกแจงจวงจันทน์ หนูนั่นนานา กุ่มแก้วเกดกา พุทราสพลี สุกรม
(ก็)มี มะลิตองแตก กระเบากระแบก มันแซกกलयเกม ยุงยางยอดแยม หล้าแพรกแทรกแซม
ย่อมแยมยุบเยาะ ไปเป่าปุมเปราะ รอยเงาะร้าวราน เงาะและฉีกฉาน รอยขวานผ่าหลุ ห้อย
หักหินแตก แดงแตกลงอยู่ แลดูขอบใจ ออกจากเขาใหญ่ เดินในไพรสณฑ์ วิหคผกผัน จักจัน
เรื้อยหึ่ง ชะ(นี)บ้างค่างลิง เสือสิงห์หมอบมอง โคถึกหึ่งผยอง บ้างก็ร้องอู่มอ ๆ ไม่มีผูกผาก
นั่งอ้าปากจ่อหวิว ไอ้เผ่าหัวเราะ ว่าไอ้พ่อขี้ลิง ลิงโล่นางลิง ลางพวกชิงกัน พวกนางค่างนั้น
เรียกกันก้องดง เสือสิงห์หึ่งไก่อ ในดงชวบชาบ ไก่หีบปิบปาบ ยวบยาบตัวโยน กิเลนแผ่นโผน
โดดโตนต๋อดึง แย่งลงรูบั้ง อ้ออึ้งอัดแอ กระรอกกระแต เดินตามกันไป ชะนีเหนียวไม้ โหยให้
น่ากลัว ร้องเรียกผัว ผัวโวยมานี้ ดีศาจ^๕พวกผี ผีพูดพึมพำ นกกระสาکان้ำ บินคล้าในไพร
ปะลมพายุใหญ่ มันพัดเข้ารูไม้อ้อ ตังอยู่วอ ๆ ะวี่หวี่หวีว ปะไ้รูจู้ ๆ มันดั่งอยู่หวีว ๆ โว
ปะไ้รูโต มันดั่งอยู่โว ๆ หวีว ไอ้เผ่าขี้ประดู่ วิ่งหนิลัวเข้าไพร ไอ้เผ่าตกใจ ร้องไห้โฮ ๆ ว่าไอ้
นี่เจ้าพุทโธ ภูนี้โง่เปล่า ๆ อะไรกับเผ่า สิไ้่นาสรรพคุณ กลัวเมียออกงก เทียนุกรกรกชุลมน เอา
มือเกรียม^๖ จุน ผลุนลงในท้อง ไม้เท้าขัดทอง ขย่องแขยง ตะแคงล้มคว่ำ ขนมจมโคลน ไอ้เผ่า
ก็ร้องว่า ช้า ๆ พ่อโยน สองมือควักโคลน หัวเราะงอ ๆ ไอ้พ่อกูเอ๋ย ที่นี้ตายจริง ฝูงพริกฝูงชิง
กระดิงกระดิง ย่อมโยนขึ้นหลัง พยั้งพืด หีดมันเร่งจับ หายใจพะงับพะงอบ ชีราดชีเรื้อ เสียผ้า
เสียผอน ชีไม่เป็นก้อน กันร้อนเป็นไฟ วางวิ่งพักใหญ่ มันก็ให้จุกท้อง ขนลุกขนพอง เองอยู่

^๓ กะได (ปาก) = บันได

^๔ กรง (ปาก) = ตรง

^๕ ดีศาจ (ปาก) = ปีกาจ

^๖ เกรียม (ปาก) = เตรียม

อืดอืด ยิ่งวังยิ่งพืด ดุหนัดดุหน่ง ไข่ลูกตะบัน กับแม่ตะบัน มั่นก็รันกันเข้าเอง ตระโหน่ง
 ตระหน่ง วังตามเพลง^๑ ดุง อะพิงกระท่อมพิง กระตังกระตัง เอาผ้าพันพุง วังกระตังกระตัง
 สะบัดขาวิ้ง มั่นก็ตังอยู่กรัง ๆ กรับ ๆ ขยับถอยหลัง พุทังพุทัง วาง^๒เข้าสู่ป่าระหง ตรงเข้า
 สู่ทวารเวือนด่าน สุนัขพรานเจตบุตร วิ่งอุตุลุดเข้าแย่ง ไข่เด๋มาก็แกว่งด้วยไม้เท้าเข้าสามตุ้ม
 คุมตะบองถองตังท่าปายขึ้นต้นไม้ ร้องไห้หาเจ้าพระยาเวสสันดรโรราชา ด้วยบาทพระคาถา

โก ราชบุตตี นิสภ

ภเย เขมสส ทาตาร

โย ยาจตี ปติฏฐาสิ

ธรรูปม มหาราช

โย ยาจตี คติ อาสิ

อุทฐูปม มหาราช

กลยาณตติถิ สุปิวั

ปุนทรีเกหิ สณฺณน

รหุูปม มหาราช

อัสสตถิวั ปเถ ชาตี

สนฺตาน วิสเมตาน

ตถูปม มหาราช

นิโครธวั ปเถ ชาตี

สนฺตาน วิสเมตาน

ตถูปม มหาราช

อมพ วิเย ปเถ ชาตี

สนฺตาน วิสเมตาน

ตถูปม มหาราช

สาล วิเย ปเถ ชาตี

สนฺตาน วิสเมตาน

ตถูปม มหาราช

ทุม วิเย ปเถ ชาตี

ชยนตมปราชาติ

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

ภูตาน ธรณีวั

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สวณฺตีวั สาคโร

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สีตฺทก มโนรม

ยุตตี กิณฺชกฺขเรณฺนา

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สีตฺจฉาย มโนรม

กิณฺชาน ปฏิกฺคห

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สีตฺจฉาย มโนรม

กิณฺชาน ปฏิกฺคห

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สีตฺจฉาย มโนรม

กิณฺชาน ปฏิกฺคห

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สีตฺจฉาย มโนรม

กิณฺชาน ปฏิกฺคห

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สีตฺจฉาย มโนรม

^๑ เพลง (โบ) = แบบอย่าง, ตามแบบ

^๒ วาง (โบ) = อาการที่เคลื่อนไปโดยรีบร้อน

สมนํตานํ วิสเมตตานํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 เอวเมว เม วิสปโต
 อหํ ชานนติ โย วชชา
 เอวเมว เม วิสปโต
 อหํ ชานนติ โย วชชา
 ตาย โส เอกวาจา
 ตมตถํ ปกาเสนโต สตุถา อาห
 ตสฺส เจโต ปฏิสสฺสึ
 ตุมहेหิ พรหม ปกโต
 ปพพาชิตो สกา ฐฐา
 ตุมहेหิ พรหม ปกโต
 อาทาย ปุตตพารเมจ
 อภิจุจการี ทุมเมโธ
 ราชปุตตํ คเวสนโต
 ตสฺส ตฺยาคํ น ทสฺสามิ
 อयํ หิ เต มยา นฺนโน
 สิวโร เต วชเมยิตฺวาน
 ปนถสฺสํ ยชิสฺสามิ
 ตฺยํ มํเสน เมเพน
 อาหุตี ปคฺคเหสฺสามิ
 ตํ เม สฺยิฏฺฐํ สฺหุตํ
 น จ ตวํ ราชปุตตสฺส
 อวชฺโณ พรหมมโน ทูโต
 ตสฺมา ทูตํ น หนนติ
 นิชฺฌตฺตา สิวโย สพเพ
 มาตา จ ทพฺพลา ตสฺส
 เตสํ ปหิตอ ทูโต
 ราชปุตตํ นยิสฺสามิ

กิลนํตานํ ปฏิกคฺหํ
 โก เม เวสฺสนตฺรํ วิทู
 ปวิฏฺฐสฺส พรหาวเน
 นนํที โส ชนเย มมํ
 ปวิฏฺฐสฺส พรหาวเน
 เวสฺสนตฺรนิวาสนํ
 ปสเว ปุณฺณํ อนปฺปกันติ

อรณฺเณ สฺหทโก จโร
 อติทานนํ ชตฺติโย
 วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต
 อติทานนํ ชตฺติโย
 วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต
 ฐฐา วิวนมาคโต
 พโก มจฺจมิวาทโก
 ชีวิตํ อธิ พรหมมณ
 สโร ปาสฺสตี โลหิตํ
 หทยํ เจตฺวา สพนธํ
 ตฺยํ มํเสน พรหมมณ
 มตฺถลฺลฺเคน พรหมมณ
 เจตฺวาน หทยํ ตว
 ตฺยํ มํเสน พรหมมณ
 ภริยํ ปุตฺเต จ เนสฺสสฺสตี
 เจตฺปุตฺต สฺโณนิ เม
 เอส ธมฺโม สนนฺตโน
 ปิตา นํ ทฏฺฐมิจฺจติ
 อจิรา จกฺขุณี ชีเย
 เจตฺปุตฺต สฺโณนิ เม
 ยทิ ชานาสิ สํส เมติ

ปิยสส เม ปิโย ทุโต
อิทฺถจ มธุโน ตุมพํ
ตถจ เต เทสํกฺขิสฺสํ

บุญณปตฺตํ ททามิ เต
มิกฺขตฺถิณฺจ พฺราหฺมณ
ยตถ สมฺมตฺติ กามโทติ

ว่าไอ้ พระพุทธกระหม่อมจอมโมลีโลกของสัตว์ผู้ยากเอ๋ย เสด็จอยู่สถานที่ใดเลย

ลูกไม่เห็น เห็นแต่เขี้ยวเขายก็เยือกเย็น เห็นแต่ยุ่งยุ่งยอดพฤษภา จะเขี้ยวเล็งเพ่งข้างขวา
ก็ลิบลิบ เห็นแต่เทือกเขาเงากระยบระโยงยัด ทั้งเมฆหมอกก็ออกมืดไม่เห็นหน ไอ้ชีวิตข้าคนจน
กระจัดกระเจิงมา หวังเที่ยวเสาะแสวงหาให้พบพานเป็นที่หยุด เห็นชีวิตข้าจะสิ้นสุดเสียตรงนี้
พระพุทธองค์ผ่านพิภพสี่พีเลิศแล้ว พระคุณนี้หวังดังดวงประทีปแก้วสำหรับโลก อาจที่ว่าจะ
ส่องแสงให้สว่างโลกทุกอกสัตว์ สารพัดจะเย็นอก ทั้งคนกระยาจกพราหมณ์ใหญ่น้อย ด้วย
น้ำพระทัยท้าวเธอไม่ทอดยถาทางศรัทธาที่ว่าจะทำทาน ธรรมിവ ประดุจดั่งว่าแผ่นพื้นพสุธาธาร
ทั้ง ๔ ทวีป อาจที่ว่าจะส่องแสงให้ชุชีพให้ชื่นชม สาคโรว ดังพระสมุทสาครทะเลตมอันหลิวลิกลึก
ตามแต่พวกมนุษย์จะจำนงนึกซ่องซัดทั้งชายหญิง สาคร์ ก็ตั้งต่อติดเต็มตลิ่งไม่รู้ลัด นิโครธ
ประดุจดั่งว่าไพร่อันซ้อยซดให้ชุ่มชื้น เป็นที่หยุดร้อนผ่อนระรินเมื่อยามแดด เถึงพระอาทิตย์
จะผาดแผดเผาร้อน กิ่งก้านกักกันซึ่งทินกรให้เย็นสัตว์ ไอ้ พระพุทธกระหม่อมจอมจักรพรรดิ
ของสัตว์ผู้ยากเอ๋ย พระองค์อยู่สถานที่ใดเลยลูกไม่เห็น โก ปุคฺโคโล ถ้าแม้บุคคลผู้ใดใคร
ผู้หนึ่งที่เคยเดินในแดนดง มาแนะแนวพนัสพุ่มพง ว่าโน่นแน่ที่ท้าวเธอทรงผนวชในแน่นอน
บุคคลผู้นั้นก็จะสืบสุขสมสรเป็นที่ยิ่งจริง ๆ เจียว เอกวาจาย ด้วยถ้อยคำแต่ครั้งเดียวนี้แล้วแล

เจตปฺตโต อันว่านายเจตบุตรมิกฺขทพฺรณไพโร เมื่อได้สดับสารเลวนาการเลียงร้องให้
อยู่บนยอดไม้คิดจน จะว่าผีหรือว่าคนหลากหลายประหลาด ออกนามพระบรมบาทนฤเบศร์เหตุไฉน
ผีภูตหรือผีไพร มนุษย์หรือผีตาง จับหน้าไม้ขึ้นเยื้องย่างย่องเข้ามาให้ใกล้ แล้วเหลือกตาร้อง
ล่ำทับว่า เหม่ ไอ้โกโรโก” กูจะยิงเข้าสักไปกบับ นี่ก็จะหมอบพับลงมาด้วยหน้าไม้ ยชีสสามิ
กูจะแผ่แผ่เอาเลือด เชือดเอาเนื้อออกพลีการแก่รุกขเทพา ฝ่ายไอ้เฒ่าชราหลบซ่อนอยู่เหมือนลิง
แข็งใจภาวนาหลับตานิ่ง ว่าโอมนโมตาบอด ร้อนตัวอย่าให้เขาเอาจริง ๆ ถ้าเขาไม่ยิงแล้วก็ไม่ถูก
ถ้าไม่มีลูกแล้วก็ไม่เข้า ตะแบงจึงนึกว่ากูจะตายเสียโยเปล่า ๆ จำจะล่ำทับด้วยวาจา ว่าสะเฮ้ย
ออเจตบุตรพฺรณปา เอ็งไม่ว่าจะยิงกูให้ถึงแก่ความตาย ฝ่ายตัวเอ็งจะจับหายนั้นไม่รู้ลึก เอ็ง
อย่าทำห้าวหาญอีกเข้ามาเอากู เอ็งไม่รู้หรือ ว่ากูถือตราราชสารพระโองการเจ้ากรุงสุทฺธิชัยใช้ให้
กูมา อัญเชิญพระนราจอมธิเบศร์เพลสัณฺดร กลับคืนเข้าสู่พระนครดังก่อนเก่า ออกระนั้นดอกหรือ
หรือจะกะทันหันผู้เฒ่า เจตบุตรจึงจับสุนัขมาเหล่า ผูกด้วยเคียว(เถา)วัลย์ให้มันคง แล้วจึงเรือ

* คาดเดาว่า “เก้าโรค” หรือมาจากคำว่า “อกรก” หมายถึง ความไม่สมประกอบ

เชิญตาซีให้ลงมาข้างล่าง จึงจัดแจงน้ำผึ้งกับชาทราย่างให้เป็นเสบียง เลี้ยงชีวิตกลางทางที่ตาซีจะไป เวสสันดร ราชา พระนราธิเบศร์เวสสันดรเสด็จสมโภชสร้างพรตปรากฏอยู่ในสถานที่ใด เจตบุตรก็ชี้แจงตำแหน่งให้ไป ต่ ปเทล์ จงสู่ประเทศที่นั่นแล

ชูชกปพพ์ นิภูริติ

ประดับประดาไปด้วยพระคาถา ๗๙ พระคาถา

เนื้อความเพิ่มเติมท้ายต้นฉบับกัณฑ์ชูชก

อณฺเฏ ตรุณพราหมณา อันว่าพราหมณ์ทั้งหลายหนุ่ม ๆ ชุมอยู่ในบ้าน ครั้นเห็นนางอมิติตาปรนนิบัติผัว เมื่อมาดูเมียของตัวมันไม่เข้าการ ให้เดือดร้อนง่วงนอนอยู่ง่วงงอน บ้างก็มาถกเขมรก็กักพาลพาไล บ้างก็เกิดโทโสอยู่โง่งม จึงร้องว่าแม่อีหนูไว้ย ใครกะโมย^{*} ปลาย่างของกูกินเสียหมด ออนางเมียบอกว่า ข้าไม่ได้กินของเจ้าดอกคะ ไ้เจ้าผัวจึงร้องว่าชะ ๆ ไม่ได้กินทำไมจึงหมด ออนางเมียจึงสบถว่า ตกนรกฟ้าผ่าเถอะ ไ้เจ้าผัวจึงด่าว่าอีหน้าเขอะ มึงอย่าพักพูด อีนางเมียจึงด่าไ้หน้าตูด มาพูดราวกับนาย ไ้เจ้า(ผัว)จึงว่าเหม่อีจิบหาย มึงอย่ามาเถียงผัว นี่เชื่อตัวหรือว่าไม่กลัวภูตผีตอธ อีนางเมียจึงด่า มึงอย่ามาจองทองไปนาไ้เจ็ดคุก ไ้ผัวก็ผลูดลุกขึ้นกะทะกะ อีเมียมันปะเตะเอาหคคะเมน ผัวอินเมียเอน ประเคนกันอีกทีก็ ทะทะกักกัก อีกอักอุบอับ ไ้ผัวล้มลงจมเขียง อีเมียมันเพียงเข้าด้วยตวัด ไ้ผัวผลูดลุกขึ้นได้ มันก็ไล่เข้าด่าอีก อีเมียร้องว่าโอย พอโอยไ้โกโรก ตะโพกของเมียหัก แล้วผัวรักเจ้าประคุณ ออกไปนั่งทำตาปริบ ๆ ไ้ผัวมันถีบลงไปไ้ตุน ไ้ผัวก็มุ่นอีเมียก็เมา ไ้ผัวก็เจ้าอีเมียงอด อีเมียมันหนีไป หนีไปเสียให้พ้น ไ้ผัวนั่งบ่นอยู่ทอด ๆ อียอดมารยา อีมาเสเพล อีเสน่ห์ผัวรัก อีชักเด็กเสีย อีน้ำตาลปากหม้อ กูไม่ยอมเอาเป็นเมีย พวกอีโก่เย็บ ทำให้เคี้ยข้างหอ อีวิวจวนจ่อ มีบ่อหอทุกแห่ง อีแกงจืด อีมีดกลางวัน อีเล่นขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น อีเล่นจ้ำจี้ อีผีพุ่งไ้ ถอนแต่ไ้ไหนนอกแต่ ๆ น้ำมันเหนียวก็เหลือทน เดียวนี้ต้องลงด้วยค้อนแสม หนีแม่ไปหาชู้ แม่ถามว่าไปไหน มันบอกว่าไปแลกพลู รำให้เคยดู ปะตีป้อมก็ทุ่มบ้อง อयर้อนใจเอยด้วยเทพยดาเจ้าเข้าตลใจให้เกิดการ เพราะไ้เฒ่าสาธารณ์จะออกจากบ้าน ให้ง่วงงอนเสียเต็มที เพราะอมิติตานารี ที่ห่มแพรทับทิมสีนั้นแล

สงฺกุโล สงฺคุพา นางอมิติตาจึงจัดแจงแต่งขนม ไ้ยาว ๆ กลม ๆ เรียกว่าขนมข้าวหลาม ไ้แค่กลมงาม ๆ นั้นขนมนางสร้อย ไ้ปิดธรรมาสน์ นั้นขนมเทียน ไ้กินนักมักถูกเสียน นั้นขนมกะโมย ไ้ร้องดังโอย ๆ นั้นขนมเจีบเต็มที ไ้ร้องอูยนำฟ้าผ่าเจีบเต็มที นั้นขนมเข็นเรือ

* กะโมย (ปาก) = ขโมย

ไอ้กินไม่รู้เบื่อ นั้นขนมผัดสุก ไอ้กินเป็นทุกข์ นั้นขนมตืดคือ ไอ้วงออกครือ นั้นขนมวังหนี่เจ้าหนี่
ไอ้จะกินก็ไม่มี นั้นขนมคนโซ ไอ้กินนักรั้วทอโต (นั่น)หัวเผือก ไอ้บอกเปลือกไม้ทั้น รันเข้าไป
ทั้งเปลือก อหิ เอว สวัสดิ์กลับชาติมา ชื่อว่าเจ้ามันเทศ ไอ้ปลงธรรมสังเวช สมเด็จพระเจ้าสาร
หนู ไอ้ร้องครวญอยู่ๆ นั้นขนมห้าม ไอ้ที่ขอบใจสีกา นั้นขนมแวน ไอ้กลมๆ แบนๆ นั้นขนม
กงเกวียน ไม่มีกินก็เจียน นั้นขนมผืน เด็กๆ ขอบใจกิน นั้นกล้วยน้ำ ไอ้กินนักรั้วทอโต
(นั่น)ขนมเสน่ห์ ไอ้นอนอยู่ในเปล ขนมลูกอ่อน ไอ้กินนักรั้วทอโต ขนมขี้เกียจ ไอ้กินบิด
อยู่เครียดๆ ขนมร้ายกาจจะเกิดเหตุ ไอ้ที่ปิดกันเทศน์ ขนมเงินบาทร ไอ้จันจ้อยบนธรรมาสัน
นั้นขนมรูปเอง ไอ้สูงโย่งเย่ง นั้นขนมเปรต ไอ้ขนมเหล่านี้ มันไม่มีในบท ขนมมันไม่เป็นรส
ปลดให้โยมฟัง แกนงเจ็บหลัง นั้นแล

สงกุโล สงคฺฟ้า จึงจัดแจงแต่งขนมๆ ไอ้ยาวๆ กลมๆ เรียกว่าขนมผอม ไอ้ตะรุ
มบอม ขนมกะมูก ไอ้ดังกลูกๆ ขนมกระบัน ไอ้ยังกินยิ่งขึ้น ขนมดาววง ไอ้เดินกรงๆ ขนม
เมตตี ไอ้จะกินก็ไม่มี ขนมคนโซ ไอ้กินแล้วทอโต ขนมกะ ไอ้เป็นแผลเหวอะหวะ ขนมเกาะ
ไอ้ดังทะระๆ ขนมจิ้น ไอ้ไม่มีมือมีตีน ขนมปั้นลัม ไอ้กินดำๆ ขนมรูปไม่รู้จัก ไอ้ดังอีกๆ ขนม
ศอกพ้อตา ไอ้ร้องไอ้หย่า ขนมเจ๊ก ไอ้คลุกโคลกเคลก (ขนม)เข้าหามาก ไอ้กินเหียนราก ขนม
ถำราน กินแล้วคลื่นนั้นขนมมะแรง ไอ้ร้องเก่งๆ ขนมหมา ไอ้จ้างแข่งจ้างขา ขนมขึ้นใจ ไอ้กัด
ไม่ไหว นั้นขนมพระครูเต้า สวัสดิ์กลับชาติมา ชื่อว่าเข้าตู^๖ ไอ้ขอบปิดปากกู ขนมกงเกวียน
ไอ้กินนักรั้วทอโต ขนมกะโมย^๗ ไอ้ร้องโอยๆ ขนมตืดไม้ ไม่พบผู้หญิงจนตาย ขนมสมภาร
เจ้าวัด นางอมิทธิดาจัดแจงให้ นั้นแล

อัศจรรย์แล้วเหวอ อัศจรรย์แล้วหวอ อัศจรรย์หัวนั้วเหว เรือนไกวเหมือนเปล เฒ่าเจ๊ก
พุงพลุ้ย ร้องว่าพุงอีน้าแหน ขุนยิสารขุนยิสะ ทำเสน่ห์ผูกเมีย ไอ้คนเตี้ยๆ เอาไม้ตอดตีน
ผัวกลายเป็นเหล็ก เจ๊กกลายเป็นจิ้น ทรัพย์กลายเป็นดิน ปีนปายพัลวัน ผัวเมียอยู่ในห้อง ร้อง
ว่าอืออือๆ ฟัน ไอ้เด็กสัดตน เล่นเอากันติดกัน อืออือตึงสนั่น พัลวันวุ่นวาย ลูกเขยกับเมีย
พาเล่นกันเอะออ ออพ้อตาขาหัก ร้องว่าอย่าไปเกิดคะ ลูกสาวร้องบ่เอา เอากระทะเป็นกระโถง
เมื่อเอ๋ยเมื่อนั้น สุวรรณหงส์ เห็นเกสรสุริยง นั่งลงกราบกราน พระรถเมรี กินรือลมหมาน
ชมชานชอกซอน ตลกนายมอญ ตอนมุ่นยัง^๘ นายเสียเป่าปี่ ตาสินายหนั่ง นายแจ้งวัดระฆัง

^๖ เข้าหามาก = ข้าวหามาก

^๗ เข้าตู = ข้าวตู

^๘ กะโมย (ปาก) = ขโมย

^๙ สันนิษฐานว่าคือ คอนบุญยัง (ละครบุญยัง) ซึ่งเป็นคณะละครที่มีชื่อเสียงคณะหนึ่ง

ก็ลุกขึ้นยืนตั้งท่า เลี้ยงคนเสสาเข้าว่า ใ้แยกกายมา นายน้อยเสภา ตามาเมืองนนท์ เกียว
กราวจาวฉ่า มีดฟ้ามีดฝน กบกับกงกล นั้นเป็นคนวิชา จุดแข็งแยงขา สารพาเหล่ แมงลัก
พักทอง ยำดอกโสน เทวดาเทวโด เทโวเทวา เขียดแข้งเป็นขา ไม่เป็นเกยไ้ อัจฉรย์แกน ๆ
รูปเสียแค้นไม่ได้ รูปข่อยภัย แก่ประสกลีลา กัณฑ์ซุก เหมือนตลกเขาหา ถ้านิ่งเสียไม่ว่า
จะนิทานดิเตียน ครั้นเล่นนอกบาสี สังฆการีเขาจะเตียน แต่พอสวมที่ปิดเตียน นั้นแล

โก สุนเขหิ ยังมีหมาตัวหนึ่งเป็นหมาปด ไม่เชื่อรูปจะทนลบให้โยมฟัง มันร้ายกาจ
เหลือกำลัง ชื่อพอร้อยชั่งขึ้นใจ กัดเจ็กกัดไทย กัดไ้กัดกา กัดแฟงกัดฟัก กัดผักกัดปลา
กัดคนสุปัญญาส กัดบาตรกัดหม้อ กัดแข้งกัดคอ กัดต่อกัดแตน กัดผากกัดกัน กัดจนลำแขน
ร้ายแรงสุดแสน อยู่แดนหิมวันต์ เห็นซุกเดินมา โกรธาทะยาน ผลุดงุ่นง่าน ไ้จับตาซี ซุก
แลไป ตกใจลันที ครั้นจะวิ่งหนี บัดสีกับหมา จึงร้ายคาถา ว่าเกสาหัวหงอก มิใช่การของเจ้า
อดีตสทิกปุเป โขเซเข้ามา ฝ่ายว่าหมาขัดใจ เหมือนยังไฟไหม้ป่า กัดซีชรา ผ่อนผ้าแยงยับ
ใ้หมาเข้ากัดเอากั้บอย ซุกแกก็ตอยเข้าด้าบบ เกะกะโกกกับ เตะหมับปากบิต ซุกวิ่งรา
ใ้หมาไล่ตีด ซุกยกมือใ้พนมมือ ใ้หมาร้องฮือ กลัวพอละหรือ ซุกร้องว่าฮือ ฉันทกลัวแล้ว
ขอรับ ฉันทไปแล้วค่า เขญพอหมาเสด็จกลับ เนื้อตัวลุกยับ ว่าอย่างนักเกลย อมิติตาทุนหัวของ
ผัวเอย ใ้เฒ่าก็เลยขึ้นต้นไม้ ร้องใ้หาเจ้าพระยาเวสสันดรโวราชา ด้วยบาทสารพระคานานั้นแล

ซุกปพพ์ นิฐิต์

ประดับประดาไปด้วยพระคาถา ๗๙ พระคาถา

ตีตอยพลอยยด ไ้ล่ดออกมา ชมตัวว่างาม เหมือนยามละว่า (กระ)จิตริตริตา มา
ข้างต้นไม้ ขวนเซกั้ก รุงรังวิ่งไป ไม่ร้องไม่รอ ปลอยฮือพักใหญ่ วิ่งหอบหายใจ เพื่อไ้หลโซม
ตัว หนามดำเข้าด้าชะ ล้มเบะแตกหัว เลือดหยดรดตัว นึกกลัวความตาย ลุกขึ้นตกโพรง
โขงไปปะไม้ งุ่นง่านขานชม งาม ๆ แหงนหงาย โดงดิงเดินดาย ปายเข้าประเทศเรือนด่าน
แห่งนายเจตบุตรพราน นั้นแล

โกกา สุนเขหิ อันว่าหมาทั้งหลาย มีดำแดงร้าย กัดแม่ยายเจ็บถึงพ้อตา นั้นไ้
ขรามันเดือดดุ หุแห่โหด กระซอกขวยยามละว่า ใ้เฒ่าร้องว่า หา ๆ ซ้าก่อนนี้หว่า ใ้พ้อแกว่ง
ไม้เท้าโยแยกขา ขนลุกหน้าไ้ขนย ูกจะชกมวยกับหมา มือคว้าถูกไ้ดอก ถองลงกับศอกถูก
ไ้ขาว เตะกรอบถูกอีแด่น ไม้เท้าแพนถูกอีเซียว ใ้ตูปมันเข้าเหนียวเอายามละว่า อีแดงมัน
คว้าเอาชายกระเบน ใ้ดอกมันแข็ง มันขยับเอาที่พุง ดีดตำผูลง หาร้องดังแก้ง ลุกขึ้นตะโกง

* รูป = คำใ้เรียกพระภิกษุ สามเณร

๒ เขื่อ (ปาก) = เหงื่อ

ตะเกียงขึ้นตั้งท่า แกจึงร้องว่าไอ้กาก ดีแต่พวกมากเข้ารุมกัด กล้าตีมีงผลัดเข้ามาทีละตัว กูไม่
กลัวมีงดอก อีชาวหมามันด่าเห่าตะแก ใครใช้ให้แม่มึงเล่นไม้เท้า ทั้งอีแดนไอ้ชาว มันก็ชวนกัน
ด่า ไอ้เผ่าชวาก็คิดแค้นร้องด่า มีงเจ้าคารม เหมือนยังมีงนี้ ถมไปที่ไถ่ถุน เมื่อหนุ่ม ๆ รุมกัด
แม่หมาออกกลัว ยิ่งหมาสาวเหมือนยังเอ็งนี้ ูกก็ติดแก้งเสียหลายตัว มีงไม่กลัวกูหรือ หมามันกัด
เข้ารุมไล่ ไอ้เผ่าก็ขึ้นตันไม้เกะกะ จวยอีละแพะพะละ เหะหะหายโหน ร้องว่าโยนพ่อโยน กูจะ
โหนดูได้ คว่าได้กึ่งเกกอดประกับแน่น แกร้องเฮ้ย ๆ อีแก่นมีงแลดูกู กูจะบรรทมลงบนกิ่งไม้
หมามันก็วิ่งจะคอยกัด เผ่าก็เคื่องขัดที่หนทางจะไป นั่งทอดหัวเข้าร้องไห้หาเจ้าพระยาเวสสันดร
มีข้าก็กล่าวเป็นบาทพระคาถา

โก ราชบุตต์ นิธภ

ภเย เขมสส ทาดาร

โย ยาจต์ ปติฐฐาสิ

ธรรูปม มหาราช

โย ยาจต์ คติ อาสิ

อุทฐูปม มหาราช

กฤษณาดิธติ สุปิวั

ปฺณทรีเกนิ สกฺขนน

รหุูปม มหาราช

อสฺสตุถัว ปเถ ชาต

สนฺตาน วิสเมตาน

ตฺถูปม มหาราช

นิโครธัว ปเถ ชาต

สนฺตาน วิสเมตาน

ตฺถูปม มหาราช

อมพ วิเย ปเถ ชาต

สนฺตาน วิสเมตาน

ตฺถูปม มหาราช

สาล วิย ปเถ ชาต

สนฺตาน วิสเมตาน

ตฺถูปม มหาราช

ชยนตมปราชาติ

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

ภูตาน ธรณิรว

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สวณฺตีนว สาคโร

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สีตฺทก มโนรม

ยุตฺต ปิณฺชกฺขเรณฺนา

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สีตฺจฉาย มโนรม

กิลนฺตาน ปฏิกฺคณ

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สีตฺจฉาย มโนรม

กิลนฺตาน ปฏิกฺคณ

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สีตฺจฉาย มโนรม

กิลนฺตาน ปฏิกฺคณ

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

สีตฺจฉาย มโนรม

กิลนฺตาน ปฏิกฺคณ

โก เม เวสฺสณฺตร วิฑู

ห่ม วิย ปถ ชาค์
 สนฺตานํ วิสเมตานํ
 ตถูปมํ มหาราชํ
 เอวञ्จ เม วิลปโต
 อหํ ชานนติ โย วชฺชา
 เอวञ्จ เม วิลปโต
 อหํ ชานนติ โย วชฺชา
 ดาย โส เอกวาจาย
 ตมตถิ (...ชาตหาย...)

สิตฺตจฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานํ ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 ปวิฏฺฐสฺส พุทฺธาวเน
 นนฺที โส ชนเย มมํ
 ปวิฏฺฐสฺส พุทฺธาวเน
 เวสฺสณฺตรนิवासํ
 ปสเว ปุณฺณํ อนุปปกฺกนฺติ

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

พระมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก สำนวน ๔

หมายเลขลำดับที่ ขบ.บ. ๒๗๔/๕ ค

ตพา กาลิงครฐเฐ ทุนนวิฐฐพราหมณคามวาสี ชูชโก นาม พราหมโณ ภิกขา
จริยาย กหาปณสตํ ลภิตฺวา, เอกสฺมี พราหมณกุลเฐ ฐูเปตฺวา, ปุณ ธนํ ปริเยสนตฺถาย คโต.
ตสฺมี จิรายนเต พราหมณกุลํ กหาปणे วลฺลเขตฺวา, ปจฺฉา อิตฺเรน อาคนฺตฺวา โจทยิมาณ,
กหาปणे ทาตุํ อสฺสโกณฺตํ, อมิตตตฺตาปนํ นาม อีตรํ ตสฺส อทาสี.

ตพา กาลเ ในกาลเมื่อสมเด็จพระบรมวงศ์หน่ออินทราธิราชสองกษัตริย์ เป็นปิ่น
มงกุฎเขตต์ตติยียอดสมมติวงศ์ คือสมเด็จพระจอมจักรพรรดิพงศ์ไพศยัณดร^๑ ดวงดิลกเทเวศ
อันเป็นยอดญาณสยามภูพศพุทธานุรุธานุภาณินหาร หนึ่งพระมิ่งวิมลมาลย์มเหสีสุรายสวสดี
เทพนารีมีศรีสุนทรกษัตริย์ขัตติยวงศ์ เธอจึงพาพระศุภสวัสดิ์ขัตติยะทั้งสององค์ คือพระชาติ
ศรีรัตนวิสุทธิชาติเลิศลักษณ์เกษมพงศ์พิภพพระเจ้าสีฟ้า อีกทั้งพระกฤษณแก้วกัณหาภุมารศรี
วรชนิษฐ์อนงค์นาฏชีวานาง สีกษัตริย์เธอทรงสร้างพรตพรหมจริยา ยังประเมษฐุสิกขาอิสิทิวา
วรวะศ^๒ อันเป็นอุกฤษฏ์มหาภิเนกขัมมฌาณบารมี สถิตอยู่แห่งห้องศิริรัตนราชวงศ สดุดมาโล
ถ้าจะกำหนดนับได้ถึง ๗ เดือนโดยดียวมา

เอโก พราหมโณ ยังมีพราหมณ์ชราฤโหด มีนามโคตรชื่อว่าชูชก เป็นคนทลิตทก
เทัญใจ ไร้ญาติขาดโคตร ประกอบด้วยบุรุษโทษ ๑๘ ประการ หนึ่งห้องย่นยาวยานอยู่โถงเตง
หน้าแข้งโกงเกง เป็นมะเร็งไม่รู้หาย เหม็นสาบร้ายกลิ่น (...ชำระ...) เป็นปีเดือนไม่ได้อาบน้ำ
ซี้มูกไหลพร่ำไม่รู้ขาด แผลคุดพระราดเต็มทั้งตัว นัยน์ตาก็ถั่วทั้งสองข้าง ฟันฟางห่างเป็นประตุ
ช่อง น่องมูทุบับวมเนี้ยว เอวเอี้ยวอกแอ่นใหญ่ เป็นหิดไฉไม่รู้ขาด เหมือนภูตผีปีศาจอันอัปรีย
ไม่มีวิชาการแต่สักอย่าง จะนอนนั่งตั้งแต่คิดแต่คำขอ ถ้ามิได้ก็เพ็ดฟ้องบิภาษด้วยหยาบคาย
ด้วยถ้อยคำก็จำให้ เฒ่าก็เที่ยวไปภิกขาขอทาน เข้าทุกกรอกออกทุกบ้าน ชานไปทุกแห่ง แกล้ง
เขาไปทุกหัวกะได^๓ ไม่ให้ก็ไม่ไป อุดสาหรืบรอมหอมย่นับไว้ ก็ได้ถึงร้อยกษาปณ์ ถ้าจะนับ
โดยสยามภาษาภาษา เป็นทองหนัก(สิบ)ห้าตำลึงสิบสลึง ไฉ้เฒ่าคิดรำพึงแต่ในใจจะฝั่งไว้ก็ยาก
จะฝากไว้ก็ไซ้ จะพาไปก็กลัวโจรจะทำร้าย เออ เฒ่าจึงคิดขึ้นมาได้ว่า สหายเก่าเฒ่าเครือเรา
ยังมีเป็นที่ไว้ใจ จึงเอาทรัพย์ไปนับฝากไว้แก่สกุลพราหมณ์สหาย เฒ่าก็เที่ยวภิกขาจารย์ไปด้วย

^๑ ไพศยัณดร = เวสสันดร

^๒ ในหนังสือรายยาวมหาเวสสันดรชาดก ฉบับกระทรวงศึกษาธิการใช้ว่า ประเมษฐุสิกขาอิสิทิวา วรเวศ หรืออาจจะเขียนอีกแบบว่า ประเมษฐุสิกขาอิสิทิวะศ หรือ ประเมเมษฐุสิกขาอิสิทิวา วรเวศ

^๓ กะได (ปาก) = บ้นได

โลกเจตนา ของออเฒ่าชรา^๑นั้นแล

ตลุม ชูชกโก ในเมื่อชูชกหนีเขื่อนไพลหลายวันเดือนมิได้กลับ ส่วนพราหมณ์ผู้รับทองของฝาก จะทำกินมันก็ให้ยากแค้นแสนที่จะอับจน จึงคิดอ่านกันทั้งสองคนผัวเมีย ว่าชูชกนี้ตะแบกตายเสียเป็นแม่นมั่น ด้วยออเฒ่าใจฉกรรจ์อุ้งไรคร้าย อย่าเลยนะเรา จะเอาทองของตะแบกไปจำหน่ายขายกินเสียก่อนเถิด จะรักษาไว้โยให้ประดักประเดิดเล่า ก็ซึ่งเอาทองของหนีไปจำหน่ายขายกินเล่นตามสบาย อิตเรน อาคนุตวา ฝ่ายที่ชูชกเมื่อหนีกลับ ได้ยินกิตติศัพท์ว่าทองนั้นสิ้น ตะแบกเดือดร้อนรีบเดินมาจะวิ่งเข้าไปถึงเรือน กันยังมีทันที่จะนั่งพัก ปากตะแบกก็ถามถึงทองว่า หาออกสู่อทั้งสอง ทองของเราฝากไว้หรือหาไม่ อสภโกนต์ ฝ่ายพราหมณ์แลเห็นเฒ่าชูชก ก็พากันเอามือเข้าลูบอกตกละเลิงอยู่ลนลาน จึงปราศรัยด้วยคำหวานอ่อนเอาใจว่าคุณตาเจ้าชา คุณตาเจ้านี้กระไร ไปช่างช้านาน ข้าพเจ้าบ้านหาทานไม่วายวัน คราวนี้ได้ทรัพย์ครามครันหรือน้อยไป หม่อมตาเจ้าเอ๋ย เป็นกรรมอะไรของหลานนี้ ทำกินทั้งตาปีก็ไม่พอปาก จนดิฉัน^๒นี้หิบบิยมเอาทองของฝากไปจำหน่ายขายกินเสียก่อน ต่อทำได้จึงจะผ่อนให้ต่อภายหลัง ชูชกตะแบกได้ฟังก็เดือดฟุ้ง ว่าดูหรือ ๆ ทองทั้งถุงช่างทำเล่น ดูเหม่ ๆ ออเจ้านี้แสนเชื่องเป็นศัตรู คราวนี้เอ็งกับกูจะได้เห็นกัน แต่เช่นเอ็งนี้สักหมื่นพัน กูไม่พรั่นเลย ด้วยกูเป็นคนเคยอยู่ในทุกโรงศาล กฎหมายพระอัยการกรมศักดิ์หลักชัย กูก็ได้จบ ถ้ามิได้ทองของกูครบ กูก็จะขายให้ญาติพี่น้องทั้งโคตร พราหมณ์เห็นตาช็กรออยู่กราดเกรี้ยว ต่างคนต่างก็เหลียวมา चुบชิบ ว่าสุดที่เราจะยืมหยิบที่ไหนมาให้ตาช็กรออยู่กราดเกรี้ยว อ้อลูกของเรามีพี่รุ่นสาว จะแก้จนไปสักคราวพอครองแครง ใต้เฒ่ามันก็ผอมแห้งกระหอบหืด เห็นมันจะไม่ยาวยืดยาวไปถึงไหนดอก คิดแล้วก็ร้องบอกเจ้าอภิปธิดา^๓ ให้แต่งตัวนุ่งผ้าทาสีมัน เอาดินสีฟอง^๔มาผัดผัว ใส่น้ำมันให้ปีกปลิวออกลอยร่อน ให้ออกมานั่งชะอ้อนอยู่กรง^๕หน้า นางพราหมณ์จึงมีวาจา ว่าหม่อมตาเจ้าชาหม่อมตาเจ้าอย่าโกรธซึ่งไปนิกเลย แลมาข้างนี้ (ดิฉัน)ไม่มีที่จะแลเหลียว มีแต่ลูกสาวอยู่คนเดียวดวงดวงจิตชื่อว่านางอภิปธิดา พี่จะเริ่มรุ่นขึ้นมาในปีนี้ จะให้เป็นค่าทองของท่านพราหมณ์ แม้นมีรู้ถึงความช่วยเหลือ ลูกดิฉันไม่แกล้งอนเลื่องมดดอก ชูชกครั้นได้ฟังก็นั่งพินิจอยู่เป็นครู่ ชมโฉมแต่ในใจของตาช็กรอว่าชัชนันนี้มันก้างไปหมด แล้วออเฒ่าก็ถ่อมถดลงเป็นที่เขย ว่าท่านผู้ใหญ่

^๑ สู (ถิ่น) = ท่าน

^๒ ดิฉัน (โบ) = ดิฉัน

^๓ อภิปธิดา = อมิตตดา

^๔ ดินสีฟอง (ปาก) = ดินสอพอง

^๕ กรง (ปาก) = ตรง

น ทุกข์ อหิชา ทฏฐิ
ตณฺจ ทุกฺขณฺจ ตปฺปณฺจ
นตฺถิ ชีทฺธา นตฺถิ รติ
นตฺถิ อลฺลาปสฺสฺสาไป
ยทา ทนฺโร ทนฺรา จ
สพฺเพ โสกา วินสฺสนฺติ
ทนฺรา ตวํ รูปวดี
คจฺฉ ญฺาติกุเล อจฺฉ

น ทุกข์ สติยา หตฺ
ยํ ปสฺเส ชินฺณกํ ปตฺติ
ชินฺเนน ปตฺตินา สห
ชคฺชิตมฺปิ น โสภติ
มนฺตยิสฺสุ รโหคตา
เย เกจิ หทยนิสฺสิตา
บุริสํณิกปตฺติตา
กํ ชินฺโน รมยิสฺสตีติ

สา อปิตตตา ส่วนว่านางอภิพิตตานารี เมื่อได้ตาขึ้นมาเป็นผัว มิได้คิดว่าตนเป็นไท ด้วยได้ทุกข์ยากของพ่อแม่ ถึงว่าไม่งามก็งามไปตามประสาแก่แล้วก็จ้ำกรั ทังน้ำท่าแลพื้นผั กอุตสาหักหามา พรณินิบัติเฒ่าชรามิให้ขาดแคลน

อณฺเวย ตรุณพราหมณฺ อณฺวพราหมณฺหนุ่มแน่นในบ้านนั้น ครั้นเห็นนางอภิพิตตา พรณินิบัติเฒ่าชรามิให้อนาทร จะลუნั่งหลับนอนเอาใจใส่ เออ ก็เมียของเรามั่นข้างกระไร ไม่ดูเยี่ยงนางอภิพิตตา ต่างคนต่างก็เดือดร้อนอยู่่นววาย ว่าอันนี้ไม่อายุอีชีเกียจ ดีแต่จะแต่งตัว อี้นั่งนานในห้อง ดีแต่จะฟ้องแม่ผัว อีชีวทุกชาติ เทียวอวดเขาที่ตลาด ว่าข้าเจ้านี้เป็นไฟต้อง ตำรา พวกบ้าสังวาส ดีแต่ขยอขายจูดขาด ไม่รู้จักคุณผู้ชาย จะให้ชื่อจะให้ขายก็ขายหน้า ดีแต่ จะค้ามั่งคุด ต้นทุนหายปลายทุนหลุด อีกรุด^๑ทั้งตาปี เอาแต่กระจกกับหวี เข้าไว้ข้างที่นอน ลูกขึ้นแต่ก่อนการ้อง เอากระจกเข้ามาสองแต่ดีสิบเบ็ด^๒ กว่าจะหวีผมเสร็จ ถึงสามโมงเช้า เทียวสอดฟังเขาว่าละครที่ไหน(มี) หูกีฟายสำลิกไม่คิดไม่ถึง เสี่ยงกลองที่ไหนตึงก็ทำแต่ตาลูก ถึงที่สนุกเข้าแล้วก็หูชั้น เทียวเสาะหากัน แต่ลั่วนางเพื่อนร่วมจิต ปะคิกกันพูด ทำปากตูด ๆ เหมือนหนึ่งกาคาบฝอย ชม้อยชม้าย อีไม่อายุแถมด พวกอีหัวกึ่งก่า อีตั้นหาสด อีหมดเป็นพอ ดีแต่จะสอพลอ พุดปะเหลาะปะแหละ ขวนผัวเข้าในมุ้ง ตบยุงอยู่แปะ ๆ อีข้างปะเหลาะปะแหละ จลลาดข้างได้ลด สบถเป็นแกน ยกทัดหูลอย อีต้อยร่อยลั่นลงกา ดีแต่จะจิจฉาผัว ภูจะเทียว เล่นซู้ก็ไม่วอด ทำปากอยู่กระปอดกระแปด อยู่มีใครจะสุข กระจกกระจิกจงกวน เทียวสิบสว ขวนกันสุ่มหัว พวกอีจัว^๓สิ้นกระตัก^๔ อีไม่รักอายุ พวกอีชนตาองน คอนผัวไปขาย อีเอาผู้ชาย

^๑ กรุด (ปาก) = ตรุณ

^๒ สิบบัด (ปาก) = สิบบัด

^๓ จัว (ปาก) = จัว

^๔ กระตัก (ปาก) = ประตัก, ปฏัก เป็นไม้ที่ฝังเหล็กแหลมข้างปลาย ใช้แทงสัตว์พาหนะ เช่น จัว เป็นต้น

เป็นเบี้ยค่ากับเข้า^๑ อีเงาหูแดง อีตะแกรงร่อนถั่ว เอาหัวแต่สนุก ผัวหุงข้าวสุก แล้วก็ลุกขึ้นเปิบ^๒ อีกินทั้งตาปี กล้วยหอมทั้งหวี มันก็ยัดเข้าไปจนหมดสิ้น แต่เข้าเฝ้า^๓จะกิน เก็บเอาไปใส่ถุง พวกอีท้องยุง กินเข้าเฝ้าวันละถึง อีซังคนแก่ เห็นผิวชรา แล้วสองตามันก็ไม่แล ภูนี้ก็แพ้มันอยู่ทุกวัน มันให้คันไม้คันมือ อี๊ดฮือโมโห พวกอีโง่แกมหยิ่ง อีหญิงหัวเก่า หน้าตามันก็เหมาะเจ้ากรรมจาร จะว่าช่างวัด มันก็พลัดเข้าไปข้างบ้าน มันให้รำคาญออกยุง สุดแต่ว่าผัวดีที่ไร วังหนีเข้าไปในมุ้ง ดูแหม ๆ ภูถลกเอาถุงขึ้นเถิดหรือ ไข้ข้างหัวบ้านก็อืดฮือ ข้างท้ายบ้านก็เหะเหะ บ้างก็ปะตะตะตบต้อย ถองหมอนอยู่ตุ้มตึง อีจะไปทั้งบ้าน บางเมียอยู่ในห้อง อีงออกไปถองหนานอกชาน ว่าภูจะถองมึงด้วยศอกบุญราณ ให้มึงเป็นตานขโมย ให้มึงชวดผัดหน้า พวกอีปลาขมงโกรย อีผักชีโรยหน้า เพียก^๔อี(น้ำ)ยาเข้าเย็น อีกระสือโรงเครื่อง พวกเปลื้องคนเหม็นอีเข้าเล่นพนัน หน้า(ซ้ำ)มันไม่ส่งเงิน อีขึ้นต่อ ดีแต่จะเผอเรอเจอเจออะ ประจบประแจงข้างจองทอง ภูจะถอง(...ซ้ำดู...)ให้มึงชวด แล้วภูจะหนีมึงไปบวช นอนเคี้ยวน้ำตาลกรวด กินเลนให้อร่อยใจ แล้วจะลี้กออกมาหาเมียใหม่ ให้ได้เหมือนอนางน้องเจ้าทองอุปิติดา อันเป็นเมียเฒ่าชรา นั้นแล

สา พราหมณ์โย ส่วนว่านางพราหมณ์ทั้งหลายบรรดาที่ผัวดำ จึงปรึกษาแก่กันอยู่ วุ่นวาย ว่าชาวเราเอ๋ย มันก็เหลือที่จะอด เหลือที่จะเจ็บอายในครั้งนี้ เพราะอีกาลิลิตทก มันมาอยู่กับไอ้เฒ่าชุกอันจ้งไร มันจึงพากันวุ่นวายไปทั้งบ้าน อย่างกระนั้นเลย ชาวเราเอ๋ย คอยเมื่อเวลาเย็น มันจะลงมาตักน้ำ เรามาชวนกันดำน้ำทิมดำ รำ^๕เอาหัวให้จับ ถ้าว่ามันเถียงเตี้ยงเข้าด้วยหมัด ชัดมันให้แทบป็นดาตาย อีขายหน้าเพื่อนผู้หญิง เราจะนั่งอยู่ที่ไหนได้ ช่วยกันขับไล่ ให้มันไปเสียจากบ้าน ผัวเราก็คงอยู่เป็นสุขสำราญเหมือนแต่ก่อน นั้นแล

สา อปิติตตา ส่วนว่านางอปิติดานิมเนื้อหนานวล ครั้นเวลาจวนเจ้ากระเดียด กระอ่อม ลงมาสู่ที่ทำนน้ำว่าจะตัก ส่วนว่าหญิงทั้งหลาย ชายเข้าแวดล้อมสะกัตบรอย ว่านี่แน่แม่เอ๋ยนางสาวน้อย นี่หรือชื่อเจ้าอปิติดาหน้าเป็นนวล ตละว่าจะชวนชายให้เล่นหา ฝ่ายพวกอนางมีนางสีนางสา บรรดาผัวดีวิ่งเข้ามา บ้างดำบ้างก็ชก อนางนกนางนัม อนางลิมนางเพง แต่ล้วนตัวเก่งเขย่งเข้ามา ว่ามึงจะไปไหนเหว่ย มึงจะไปไหนหาอีกาลี อีไม่มีอาย ลั่นผู้ขายแล้ว

^๑ กับเข้า = กับข้าว

^๒ เปิบ (โบ) = เอานิ้วขุมข้าวเข้าปาก

^๓ เข้าเฝ้า = ข้าวเฝ้า

^๔ เพียก (ปาก) = พวก

^๕ รำ (โบ) = ดีแรง ๆ

หรือทั้งบุรี จึงมาเอาเผ่ากลีแก่ชราฆ่าสมเพช ตละหนึ่งยักขินีผีเปรตเศษนรกคนกระยาจกจิ้งไร
เออทำเนียม^{*}ที่ไหนมี ธรรมดาว่าหนุ่มสาวควรวกัน ย่อมกระสันไปด้วยความเสนาหา สุ รโหคตา
พากันเข้าสู่ที่สังคโสมนัสยินดี จะได้หัวเราะระริกกระซิกกระซี้ ทำกระนั้นทำกระนี้ มันก็จะมี
ความขึ้น เจ้ามาเป็นเมียชุก เหมือนตกรนกลงไปทั้งยืน ช่างแค่นขึ้นเอามันมาเป็นผัว ทั้งรูปร่าง
เนื้อตัวของน้องนี้ก็น้อย เหมือนปลาสล่อย่ายายอุรมหาด ช่างมาทะนงองอาจเข้าหุบเอาเบ็ดปลา
กระให้ แต่ล่าวดของมันก็โตกว่าตัวเจ้ากว่ากระฝึก แต่พอหุบมันก็จะกระซาก ปากของเจ้าก็จึก
เมื่อไม่รู้หลบลูรู้หลีกรวกะกบซีเกียน^๒ บ้างก็ดำวนางอปีทิดา หน้าเจ้าคือวงเดือนเข้าอยู่ทั้งตัว
เหมือนดอกบัวอันตูมตั้งขึ้นแปลงปลั่ง ยังมีแมลงภูบินวูมาด้วยแรง สี่ปีกมันก็นักตละว่ามันตี
ด้วยค้อนเหล็ก ฟังสารแต่เจ้าบัวฟังผลแลผล จะแยะแย้มเสียแต่เล็ก ๆ จะเสียเด็กเสียแล้ว
นะเจ้า เป็นใจของเราไม่ขออยู่ให้อาย อหิชา ทนรู้ เถิงว่างเหงาหงอด มันจะตอดเสียให้ตาย
ก็ไม่เสียตายชีวิต เถิงไม่ตายด้วยอสุพิษ ก็จะไปอย่างอื่น กลางค้ำกลางคั่น ก็จะไปออก
ข้างนอก ให้ไอ้หนุ่ม ๆ ที่มันแรง ให้มันแทงเข้าด้วยหอก ตอกเข้าให้กระทั้งกะบัง ตบจ ทุกข์
ตายเสียดีกว่าอยู่ พี่เวทนาเจ้าดอก จึงบอกให้เจ้ารู้ เจ้าอย่าอยู่กับผัวแก่ จงกลับไปหาพ่อแม่
ตั้งเนื้อตั้งตัว หาผัวที่เขาเป็นขุนนาง เถิงจะไปไหนก็จะได้นั่งกลาง ทำอย่างท่านผู้หญิง นั่งฟัง
พนกโยกเสียให้คอหัก นั้นแล

วันนั้นนางอปีทิดานารี ครั้นได้ฟังนางพราหมณ์ทั้งหลายเข้าจุดคร่า ต่าทอพ้อดัด
ให้คับแค้น ครั้นจะทบทแทนก็ไม่ได้ น้ำตาไหลลงริน ๆ ผินผินหันเคลื่อนมาละอันอยู่อีก ๆ จนถึง
เคหา วันนั้นเผ่าชราได้ยินเสียงก็จำได้ เผ่าจึงไรมลุดลูกทะเลิ่งแลมา เห็นนางอปีทิดาร้องให้
ไอ้เผ่าก็พลอยไหลลงด้วยอยู่ปริ๊ด ๆ ตละว่ากระบอกจืดเข้ารดพลู จึงถามว่าแม่เป็นไรเจ้าจง
บอกให้พี่รู้ อย่าทำขยี้ขยี้ ไปตกล้ำหรือว่าผู้ชายมันเข้ามาหยิกหยอก เจ้าจงบอกเถิดนะแม่
นางอปีทิดาจึงว่าพราหมณ์เอยพราหมณ์ ที่มันงามอยู่แล้วอย่าแลมาเลย ไม่เคยพบเคยเห็น
อะไรมันเป็นถึงเช่นนี้ ปริภาสนติ เหล่าล้นนางพราหมณ์มันมารุมกันดำ บ้างก็จุดบ้างก็คร่า
บ้างก็ดำประจาน ว่าไอ้เผ่าขอทานทั้งตาปี ประเดี้ยวมันก็บีบเอาที่นั่น ประเดี้ยวมันคั่นเอาที่นี้
แล้วจวยเอาทอนไม้ มันจะไซ้เอาที่กรง^๓นี้ แล้วมันให้หนีออเผ่าเสีย มันให้ไปเป็นเมียที่ขุนนาง
จะได้นั่งกลางเป็นท่านผู้หญิง มันดำของมันก็ไม่ผิด คิดดูก็เห็นจริง กูจะนั่งสู้มันอยู่ก็ไม่ได้ให้

* ทำเนียม (โบ) = ธรรมเนียม

๒ เกียน (ปาก) = เกวียน

๓ กรง (ปาก) = ตรง

มันค่า ที่นี้เข้ากูไม่ดำ น้ำกูก็ไม่อยากหา ทาสี ทาสี วา ออเฒ่าจงไปหาข้าหญิงชายมาให้กูใช้
กูจะอยู่ไปเียนะพราหมณ์เฒ่า ชูชกปlobแล้วว่า แม่อย่าซึ่งโกรธ จะมาพิโรธแก่พี่เฒ่า ทุกวันนี้
เล่า พี่ก็ได้ขอทานมาเลี้ยงเจ้าพ้ออิม เข้าหาเย็นเห็นอยู่แก่ตา เจ้าช่างไม่เวทนาที่บ้างเลย

สา เทวตาวิคคิตา หุตฺวา ส่วนนางอภิตธาเทพยเจ้าเข้าคลใจ ให้คิดขึ้นมาได้ว่า
สมเด็จพะเวสสันดร ท้าวเธอเสด็จอยู่ในสิงขรวงกต เอहि เต อหฺมกฺขิสฺส พราหมณ์เอยชยดเข้า
มาใกล้เราจะบอก ว่านี่แน่ออเฒ่าไม่รู้หรือว่าพระปิ่นปักกรุงพระพิไชยเชษฐาธาณี กับพระมัทรี
ศรีเสาวภาคพักตร อิกทั้งพระลูกธรรมาโอรส เสด็จออกไปทรงทั้ง ๔ พระองค์ ท้าวเธอก็ทรง
พระราชศรัทธา โส เต ทสฺสติ ยาจิโต ออเฒ่าอย่าย่อท้อ กรง^๖เข้าไปทูลขอพระเจ้าน้อยหน่อ
เธอก็จะให้ออเฒ่าเอง จะไปหรือมิไปให้ว่ามา ชูชกครั้งได้ฟังเมื่อน้ำตาตก จึงเอามือเข้า
ลูบอกถอนใจ ไยว่าดวงใจของพี่ ช่างไม่ปรานีเวทนา ด้วยพี่นี้ชราแรงน้อย จะทำอะไรสักหน่อย
ก็หอบหิว มิใช่พี่จะบิดพลิ้วไปเมื่อไรมี ด้วยวิถีทุเรศก็กันดาร ประกอบไปด้วยภัยพาลมฤดา
ล้วนแต่ร้ายกาจนะเจ้า พี่เฒ่าจะไปกระไรได้ พี่จะขอให้เจ้าใช้อยู่กับบ้าน สารพัดการงานพี่มิให้
เจ้าขัดสน นางจึงว่าเฒ่า ออเฒ่าพรพลแสนฉลาด เหมือนอำมาตย์แม่ทัพ ยังมีทันที่จะรับ
อรินทราช ได้ยินแต่ข่าวก็ชยาดยกหนีไป ดังออเฒ่าจ้งไรสันหลังชด ไม่ทันไปถึงเขาวงกต
ลึมาปดว่าทางไกล พราหมณ์เอย ถ้า मैं เอ็งมิไป กูก็จะไม่อยู่ กูจะหนีไปเสียจากบ้าน สิ่งอะไร
ที่รำคาญก็จะขึ้นทำ ตนเต ทุกข์ จะให้ออเฒ่านี้ทารกรรมทุกวันวาร เถียงยามกรุด^๗ยามสงกรานต์^๘
กูก็จะกริดกราย แต่งตัวไปล้อขายชวนสังวาส เออ พราหมณ์แสนฉลาดนี้คลุ้มคลั่ง ที่ผมเผ้าก็จะ
เปื่อยดังเป็นรังโรค ตั้งแต่ว่าจะแสนโศกทุกวันไป ด้วยออเฒ่ามีตามใจกูนี้แล้วแล

น เต พราหมณ คจฺฉามิ

ถิโย มํ ปริภาสิสฺสุ

มา เม ตวํ อกรา กมฺมํ

อหํ อุทกมาหิสฺสํ

นาคํ ตมฺหิ กุเล ชาตา

เอวํ พราหมณ ชานาหิ

สเจ เม ทาสํ ทาสี วา

เอวํ พราหมณ ชานาหิ

นที อุทกหาริยา

ตยา ชินฺเนน พราหมณาติ

มา เม ตวํ อุทกมาหริ

มา โกติ กุปฺปีตา อุพุติ

ยํ ตวํ อุทกมาหเร

น เต วจฺฉามิหํ ภเว

นนานยิสฺสสฺส พราหมณ

น เต วจฺฉามิ สมนฺติเกติ

* เข้า (โบ) = ข้า

^๖ กรง (ปาก) = ตรง

^๗ กรุด (ปาก) = ตระ

นตฺถิ เม สิปฺปญฺฐานํ วา
 กุโตนํ ทาสํ ทาสี วา
 อหํ โภที อูปญฺชิสฺสํ
 เอหิ เต อหมกฺขิสฺสํ
 เอส เวสฺสนตฺโร ราชา
 ตํ ตวํ คนฺตฺวาน ยาจสฺส
 โส เต ทสฺสติ ยาจิโต
 ชินฺโนหฺมสมฺมิ ทพฺพลโ
 มา โภติ ปรีเทวสิ
 อหํ โภที อูปญฺชิสฺสํ
 ยถา อคนฺตฺวา สงฺคามํ
 เอวเมว ตวํ พรหมเม
 สเจ เม ทาสํ ทาสี วา
 เอวํ พฺราหฺมณ ชานาหิ
 อมฺนาปฺนเต กริสฺสามิ
 นกฺขตเต อุตฺตปฺพุพฺสุ
 อถฺญเอหิ สทฺธิ รมฺมมานํ
 อทสฺสเนน มยฺหนเต
 ภิชฺชเย วงฺกา ปลิตา จ
 ตมตฺถํ ปกาเสนโต สตฺถา อห
 ตโต โส พฺราหฺมโณ ภีโต
 อทฺธิโต กามราเคน
 ปาเถยฺย เม กโรหิ ตวํ
 มลฺลปฺปณฺติกา สุกตาโย
 อานยิสฺสํ เมถุนเก
 เต ตํ ปรีจริสฺสนติ
 ตมตฺถํ ปกาเสนโต สตฺถา อห
 อิทํ กตฺวา พฺรหฺมพฺนฺธุ
 ตโต โส มนตฺยิตฺวาน

ธนธฺณญํ วา พฺราหฺมณิ
 อานยิสฺสามิ โภติยา
 มา โภติ กุปฺปิตา อหฺนติ
 ยถา เม วจฺนํ สุตํ
 วงฺเก วสฺติ ปพฺพเต
 ทาสํ ทาสฺสิจฺจ พฺราหฺมณ
 ทาสํ ทาสฺสิจฺจ ชตฺติโยติ
 ทีโฆ จทฺธา สทฺทฺคฺคโม
 มา โภติ วิมฺนา อห
 มา โภติ กุปฺปิตา อหฺนติ
 อยฺยทฺเววสฺส ปราชิโต
 อคนฺตฺวา ว ปราชิโต
 นานยิสฺสสิ พฺราหฺมณ
 น เต วจฺจามิหํ สมฺเว
 ตนฺเต ทกฺขํ ภวิสฺสติ
 ยทา มํ ทกฺขสิลฺลํกตํ
 ตนฺเต ทกฺขํ ภวิสฺสติ
 ชินฺนสฺส ปรีเทวโต
 พหุ เหสฺสนติ พฺราหฺมณนาติ
 พฺราหฺมณียา วสฺสนฺโค
 พฺราหฺมณิ เอตมฺพริ
 สงฺกฺโล สงฺคฺพานิ จ
 สตฺตฺ ภาตฺตถฺจ พฺราหฺมณิ
 อฺโภา ทาสฺกุมารเก
 ปรตฺตินทิวมนฺตฺนทิตาติ
 ปฏิมฺลยฺจ อฺปาหนํ
 ภริยํ กตฺวา ปทกฺขินํ

ปกคามิ โส รุณฺณมุโข
สิวินิ นครี ฝัฒ

พราหมโณ สหิตพฺพโต
ทาสปริเยสสนบฺจรวติ

ตมตฺถํ ปกาเสณฺโต สตฺถา อาห

โส ตตฺถ คนฺตฺวา อวจ
กุหิ เวสฺสนฺตโร ราชา
โส ชโน ตํ อวจาสิ
ตฺมเหหิ พฺรหฺเม ปกโต
ปพฺพาชิตो สกา รมฺฐา
ตฺมเหหิ พฺรหฺเม ปกโต
อาทาย ปุตฺตทารบฺจ

เย ตตฺถาสฺสํ สมากตา
กตฺถ ปสฺสเม ชตฺติโย
เย ตตฺถาสฺสํ สมากตา
อติทาเนน ชตฺติโย
วงเก วสฺติ ปพฺพเต
อติทาเนน ชตฺติโย
วงเก วสฺติ ปพฺพเตติ

ตมตฺถํ ปกาเสณฺโต สตฺถา อาห

โส ใจฺยิตฺวา พฺราหมณฺิยา

พราหมโณ กามคิทธิมา

อสนฺตํ ปฏฺิเสวิตฺถ

วเน พาฬิมิกาภิณฺเณ

ชคฺคทีปนิเสวิต

อาทาย เวลฺลวํ ทณฺฑํ

อคฺคินฺตํ กมณฺฑลํ

โส ปาวิสฺสิ พฺรหฺมณฺญํ

ยตฺถ อสฺสโสติ กามํ

ตํ ปวิฏฺฐํ พฺรหฺมณฺญํ

โกกา นํ ปริวารยํ

วิกนฺทิตฺวา โส วิปฺปณฺโณ

ทฺูเร ปนฺถา อปกฺกมิ

ตโต โส พฺราหมโณ คนฺตฺวา

โกคฺคทฺูโร อสฺสณฺโต

วงฺกสฺสโสรณํ นตฺถิ

สุนฺเขหิ ปริวาริต

รฺกฺขสมฺบิํจ นิลินฺโน ว

อิมา คาลา อภาสกาติ

ภิกฺขเว ดูรพระภิกฺขุสงฆ์ผู้ทรงศีลสิกขามารยาท ชุชฺชโก อันว่าชุชฺชกทชีใจฉฉฉฉ
เผ่าลุ่มอำนาจแก่ทาสภริยา ตามถ้อยคํานางอภิติดาจึงอ่อนคําลงหาเอาใจ ว่าเจ้าอย่าร้องไห้ไป
เลยฟังพี่ว่า สงฺกฺโล สงฺคฺพานิ เจ้าจงจัดแจงแต่งขนมให้ชามาก พี่จะได้กินให้หายอยาก เจ้าจง
เอาตัวเอางามาตากดำ กระทำให้มากให้หวานจํา เอานํ้าผึ้งเจือจางนให้สบกกัน ทั้งสัดตุมงแลสัดต
บั้นแบ่งจี้ จงทำให้แก่พี่จะได้เป็นเสบียงในมรคา สฯ ชิปปิ ปาเถยยํ ส่วนนางอภิติดาจึงจัดแจง
แต่งเสบียงให้ครบครัน แล้วก็ห่อพันใส่ในย่าม ส่วนพราหมณฺ์นั้นก็ซ่อมแปลงซึ่งเคหา ตักนํ้าทำ
หาพื้น ยืนดูเรือนที่รวนเรเซทรุดชำรุดร้าว ครวไฟแลได้ฤณ ตะแบกก็จับจุนตอม่ออยู่อุดุด ทั้งบันได
หักสลักหลุด เผ่าซ่อมแปลงดูให้เสร็จสรรพ แล้วก็รับขวัญภรรยา หันหน้ามาสอนสั่ง นํ้าตาไหล

ลงทะเลลูกเบี้ย ละห้อยละเหี้ยมิใคร่จะจาก ว่าเจ้าผู้เพื่อนยากคอยอยู่ให้จงดี ทชีกระทำ
 ประทักษณด้วยลิบรอบแล้วมิช้า ยกยามใหญ่ขึ้นใส่บา มือขวาถือไม้เท้าจดังเป็นกำหนด
 เอาเพศเป็นพาหิระดาวบส^{*}แล้วก็ลงจากเรือน เบือนหน้ามาดูเมียนี้อย ๆ จนเดินคล้อยออก
 จากบ้าน เฒ่าชวาก็สัญญาจะไปในอรัญราวป่า กระทั่งถึงมรคาเป็นสองแพร่งแย่งกัน ทางหนึ่งนั้น
 จะไปสู่กรุงพระพิไชยเขตอุดร ทางหนึ่งจะไปสู่สิงขรวงกต เฒ่ากำหนดไม่ถนัด พลัดไปโดยทาง
 กรุงสีพีราช เห็นประชาชนเขาเกลื่อนกลาดอยู่กลางน้ำ จึงเข้าไปถามหาเจ้าพระยาเวสสันดร
 ว่าท้าวเธอบพจรไปอยู่ในประเทศที่ใด ผู้คนเขาขัดใจเขาก็ไล่ตี ว่าเหม มึงนี่ยังมาถามอยู่อีกเล่า
 พระองค์พลัดพราไปจากทั้งปวงนี้ ก็เพราะไธดาชิตาติชทาน ขวยได้ไม้ค้อนแลกก้อนอิฐ ไส่ตาม
 ติดปะตะด้อยดบตี ทชีก็วิ่งหนีเข้าสู่ป่าระหงดงเดียรดาษ ผาดโผนขจรภูผาคณาไม้ไล่ จักจั่นเรไร
 แม่ม่ายลงโน ชะโนไล่สี ชะนีเหี่ยวไม้ ให้อยู่โหยหา โอนาสงสารแต่เจ้าพราหมณ์น้อยค่อย
 เดินย่าง เสมือนหนึ่งกวางทองอันตัวเปลี่ยว เหลียวหางบังนุ ชุคยอหางวางวิ่ง กระทั่งสิงห์
 สัตว์ยดย่อง เลือเหลือยเยื้องย่องคะนองในไพร เทพเจ้าเขาใหญ่เข้าดลใจ ให้พราหมณ์บุกขัฏ
 ลัดกรง^๒มา ถึงทวารารือนด่าน สุนัขแห่งนายเจตบุตรพรานพร้อมสะพรั่ง ล้วนแต่ไล่กลิ้งผูก
 เกราะกลาด รูปร่างประหลาดกว่าสุนัขบ้าน ออกใหญ่ยานเอวกิวกำลังแรง บ้างก็ต่างแดงนิล
 หน้ายาว บ้างก็เขียวขาวหม่นหมอกมีหลายอย่าง ได้ยินพราหมณ์เดินแกรกรากกรุกกันออก
 หัวตะคอกขูขบ แล่นเลี้ยวตลบล้อมหน้าหลัง ไล่เฒ่าพะว่าพะวังอยู่ร่นวาย ว่าไอ้อกกูจะตาย
 เสียครั้งนี้ ตาชีรับข้างหน้า หมากัดเอายามข้างหลังแย่ง เฒ่าก็กวัดแกว่งไม้เท้าตีตะบองหัน
 วิ่งถลันแล่นขึ้นต้นไม้ สุนัขไล่ลดโลดโผนฉวยเท้าทชี ตะแบกก็สะอึกหนีขึ้นคาคบไม้ ไม่รู้แห่งจะ
 ไปข้างไหนรอด พราหมณ์ก็ทอดกึ่งพฤक्षा ร้องให้หาเจ้าพระยาเวสสันดรด้วยบาทพระคาถา

โก ราชปุตต์ นิสภ

ภเย เขมสส ทาดาร

โย ยาจต์ ปติภูฐาสี

ธรรณุปม มหาราช

โย ยาจต์ คติ อาสิ

อุทฐุปม มหาราช

กลยาณติตถิ สุปิวิ

ปฺณชรีเกหิ สกฺขณฺณ

ชยนตมปราชิต

โก เม เวสฺสนฺตร วิฑู

ภูตานํ ธรณีนีว

โก เม เวสฺสนฺตร วิฑู

สวณฺตีนิว สาคโร

โก เม เวสฺสนฺตร วิฑู

สีตฺตทกํ มโนรม

ยุตฺตํ กิณฺชกฺขเรณฺนา

* ดาวบส (แบบ) = ดาวบส

๒ กรง = ตรง

รหุปมัม มหาราฐั
 อสฺสตุถัว ปเถ ชาตัม
 สนฺตานัม วิสเมตानัม
 ตถุปมัม มหาราฐั
 นิโครธัว ปเถ ชาตัม
 สนฺตานัม วิสเมตानัม
 ตถุปมัม มหาราฐั
 อมพัม วิเย ปเถ ชาตัม
 สนฺตานัม วิสเมตानัม
 ตถุปมัม มหาราฐั
 สาลัม วิเย ปเถ ชาตัม
 สนฺตานัม วิสเมตानัม
 ตถุปมัม มหาราฐั
 ทุมัม วิเย ปเถ ชาตัม
 สนฺตานัม วิสเมตानัม
 ตถุปมัม มหาราฐั
 เอวญฺจ เม วิสฺสโต
 อหัม ชานนฺติ โย วชฺชา
 เอวญฺจ เม วิสฺสโต
 อหัม ชานนฺติ โย วชฺชา
 ตาย โส เอกวาจาย
 ตมตถัม ปกาเสณฺโต สตถา อาห
 ตสฺส เจโต ปฏิสฺสธึ
 ตุมहेหิ พฺรหฺเม ปกโต
 ปพฺพาชิตो สกา รมฺฐา
 ตุมहेหิ พฺรหฺเม ปกโต
 อาทาย ปุตฺตทารญฺจ
 อภิจฺจการี ทุมเมโธ
 ราชปุตฺตัม คเวสนฺโต

โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานัม ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานัม ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานัม ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานัม ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 สิตฺตจฺฉายํ มโนรมํ
 กิลนฺตานัม ปฏิคฺคหํ
 โก เม เวสฺสณฺตรํ วิทู
 ปวิฏฺฐสฺส พฺรหฺวเน
 นนฺที โส ชนเย มมํ
 ปวิฏฺฐสฺส พฺรหฺวเน
 เวสฺสณฺตรนิวาสนํ
 ปสเว ปุณฺณํ อนปฺปกนฺติ
 อรญฺญเญ ลุทฺทโก จโร
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วฏฺเฏ วสฺติ ปพฺพเต
 อติทาเนน ชตฺติโย
 วฏฺเฏ วสฺติ ปพฺพเต
 รมฺฐา วิวินฺนาคโต
 พโก มจฺฉมิเวทเก

ตลส ตฺยานํ น ทลฺลสํ
 อโยํ หิ เต มยา นฺนโน
 สโร เต วชฺฌยิตฺวาน
 ปนฺถสฺสญํ ยชฺชิสฺสํ
 ตฺยํ มํเสน เมเทน
 อาหุตี ปคฺคเหสฺสํ
 ตํ เม สฺยญฺญํ สฺหุตํ
 น จ ตวํ ราชปุตฺตสฺส
 อวชฺฌเณ พฺราหฺมณํ พุโต
 ตลฺลมา พุตํ น หนนฺติ
 นิชฺฌตฺตา สฺวิโย สพฺเพ
 มาตา จ พุพฺพลา ตลฺล
 เตสํ ปหิโต พุโต
 ราชปุตฺตํ นยิสฺสํ

ชีวิตํ อธิ พฺราหฺมณ
 สโร ปาสฺสตี โลหิตํ
 หทยํ เจตฺวา สพฺพณํ
 ตฺยํ มํเสน พฺราหฺมณ
 มตฺถลฺลเณ พฺราหฺมณ
 เจตฺวาน หทยํ ตว
 ตฺยํ มํเสน พฺราหฺมณ
 ภริยํ ปุตฺเต จ เนสฺสตี
 เจตปุตฺตํ สฺโณหิ เม
 เอส ฐมฺโม สนนฺตโน
 ปิตา นํ ทฺวญฺญมิจฺฉตี
 อจิรา จกฺขุณี ชียเร
 เจตปุตฺตํ สฺโณหิ เม
 ยถิ ชานาสี สํส เมตี

ชูชกโก พราหมณ์รำพึงโรหา ว่าโอ้พระพุทฺธพวงศ์ผู้ผ่านฟ้าของสัตว์ผู้ยากเอย โก
 บุคฺคโล อันว่าบุคคลผู้ใดเลย ที่จะรู้แห่งหนตำบลเขาครีวังกต ราชปุตฺต อันเป็นบรมราชโอรส
 กรุงสีพีราช พระบาทเธอทรงพระราชศรัทธา นิสมํ ประเสริฐดังพญาโคอุสุภราช เถิงเสียงสายสุณี
 พาดก็ไม่หวาดไหว ทั้งน้ำพระทัยท้าวเธอทรงพระราชศรัทธาทาน ชนะแก่หม่อมจรรย์ะหม่อมมารม้วย
 ลั่น โย เวสฺสณฺตโร อันว่าพระเวสสันดรหน่อนรินทราวงศ์พระองค์ใด อันประกอบไปด้วยหฤทัย
 อันใหญ่ยิ่ง เป็นที่อ้างอิงแก่ฝูงสัตว์เลมอพสุธา สาคโรว ดังพระมหาสมุทรวงศาอันใหญ่ เป็นที่
 อาศัยแห่งหม่อมจรรย์าตินานา เหมือนหนึ่งฉายาแลโพธิ์ไทรใบช่อ ชดชิตอยู่กระพุ่มแผ่ใบใน
 ไพศาลชะอื่น ช่อมสะอาดระรื่นที่ริมทาง เป็นที่แสนสุขสว่างววยร้อน แก่ผู้สัญจรจำเริญใจจิต
 เจตนา เหมือนพระองค์ผู้ทรงพระราชศรัทธาทูกอกสัตว์ แม้นใครบอกว่าพระองค์ผู้ทรงสวัสดิ์
 อยู่ในสถานใดใด บุคคลผู้นั้นไซ้ร้ก็จะได้ผลานิสงส์ยิ่งนักหนา เอกวาจาย ด้วยถ้อยคำอันเดียวนี้
 แล้วแล

ภิกฺขเว ดูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลบริสุทธิ์ เจตปุตฺโต อันว่านายเจตบุตรพรานไพร เมื่อเพื่อน
 ได้สดับเสาวนาการเสียงร้องไห้ เห็นยอดไม้ปริตคิดจน เอะจะว่าผีหรือคนนี่ดูประหลาด โย
 มาออกพระนามบรมบาทนฤเบศร์ เพื่อนก็(เห็น)เหตุไผ่ผิสง จับหน้าไม้ไล่แล่งพลางวิ่งจะวู
 เหลือบแลขึ้นไปดูก็เห็นพราหมณ์ เอ๊ะไฉนนี้ร้ายจะตามมาขอทานอะไรสักสิ่ง อย่างนี้จะยัง

ให้มันตกลง คิดแล้วก็ขึ้นหน้าไม้ก่งน้ำจะล้น เพื่อนก็เช่นเดียวกัน ขบฟันอยู่เกรี้ยวกราด ร้องล่ำทันททางกะวาดว่า ข้าเสียไฉ่พราหมณ์ ไยมาออกพระนามพระเวสสันดร จนพระองค์ จากพระนครมาอยู่ป่า เกาะเพราะเพียก^๑ ไล่ตายหาอัปรีช จนทุกข์ยากถึงเพียงนี้แล้วลียังมีหน้า ยังข้าชุกชนตามมาอีกเล่า ดูดูเหมือนนกยางเจ้าจ้องจิกปลา กูจะไว้ชีวิตอดตายอย่างสงสัย กูจะฆ่าเอาเลือดเชือดเอาตับไตไส้พุงทั้งปวง กুবวงสรวงแก่เทเวศ สยิฏฐ์ สุนต์ เป็นเครื่องพลีกรรม อันวิเศษจะบูชา ในเพลานี้แล้วแล

เมื่อชุกพิทาจารย์ได้ฟังเสียงล่ำกรากร้อง เฒ่านี้กชนพองประพจน์ขวิญหาย จึงว่ากูจะตายเสียไยเปล่าลียว่า จำกูจะล่ำทันทด้วยวาจาเกลือกว่าจะหยุด จึงร้องว่า หวเออเจตบุตรพราน ไพร ไยออเจ้ามาน้ำหน้าไม้จะยิงกู เออยิงเข้าลองดูเป็นไรเล่า ถ้ามีตายโคตรเค้าอย่าพักว่า ใคร ห่อนที่ไหนบ้าง กูนี้เป็นขุนนางในกรุงสีพีราช พระบาทเธอดำรัสใช้ ให้กูนำพระโองการออกไป ทูลสารสมเด็จพะโอรส ยังแห่งห้องเขาศิริวงกตพระหิมพานต์ เชิญเสด็จเข้ามาผ่านพิไชยเขต เอ็งนี้ช่างไม่ถามเหตุ ดูดูมาอีกอีก ถ้าทราบไปถึงพระทรงศักดิ์ลิมเป็นการ เหวยเอ็งเหมือนหนึ่ง หลานลุงจะบอก ถ้าจะได้เป็นขุนนางในพระนครเหมือนเขาบ้าง จงชี้ช่องทางที่พระเวสสันดรให้ ลุงนี้ลัญจกรอย่าเดินเลื้อย จึงจะทูลเสนอความชอบให้ ประเดี้ยวใจก็ได้เลื่อนที่เป็นขุนนางนั่งเมือง เรืองยศ แล้วจะลีมลุงเสียหมดไม่ดูหน้า ถ้าแนะนำหนทางให้ตาไปก็จะได้ชอบ เพราะบอกหนให้ แก่ตานี้แล้วแล

เจตบุตรโต อันว่าเจตบุตรนายพราน เมื่อได้ฟังพิทาจารย์แจ้งประพตติเหตุ ว่าสมเด็จ พระปิตุเรศราชชนนี อันเป็นมิ่งโมลีพิไชยเขต แสนทุกข์ทเวษไม่วายสวาสดี ถึงพระเวสสันดรโอรส ราชแลพระสุริสา กับสองครุณนัตตาดวงกษัตริย์ หวังจะให้นิวัตบวรนิเวศ ผ่านสกลนครศบุรีเรือง จึงให้พราหมณ์นำเรื่องมาอาราธนา เจตบุตรเพื่อนก็ปรีดาด้วยใจรักดี จึงผูกพันสนัชไว้ติดตอ จึง ร้องเชิญเถิดนะพ่อจากคาคบไม้ โอตาเรตุว่า เออ เฒ่าก็ถอยไกลชะลูดลงมา สาสาสนนเถเร นิสิตา เปตุว่า จึงแต่งที่ทางให้พราหมณ์นั่ง โภชน ทตุว่า จึงเชื้อเชิญทชีรหาให้บริโภคซึ่งอาหาร ตบแต่ง ของนายพรานเป็นเครื่องป่า ปฏิสนถารุ กริโนโต เมื่อเพื่อนจะปราศรัยสนทนา ก็กล่าวเป็นบาท พระคาถา

ปิยสส เม ปิโย พุโต
อิทญจ มธุโน ตุมห์
ตณจ เต เทสมกขิสส์

ปฺณณปตฺตํ ททามิ เต
มิกสตุถิญจ พฺราหมณ
ยตถ สมมติ กามโทติ

^๑ กระวาด (ปาก) = ตวาด

^๒ เพียก = พวก

เจตบุตรจึงปราศรัยสนทนา ว่าข้าแต่แม่ข้าว่าตัวผู้ราชทูต แต่แรกมาลิไม่พูดกับ
 หลานชาย จักแหล่นจะตายเสียไม่ต้องการ อย่าถือโทษโกรธหลานเลยเจ้าข้าว่าลง เราจะได้
 ทะนุบำรุงกันไปภายหน้า แล้วก็ให้โภชนาผลไม้เผือกมันต่าง ๆ กับน้ำผึ้งชาทรายอย่างพอชู้ใจ
 ในกลางดง เวลสุนทรโร ราชชา สมเด็จพระบรมพุทธวงศ์พงศ์พิชิตมาร มโหฬารล้ำเลิศเฉลิมโลก
 ยตถ สมมุติ เมาะ ยสมี อสฺส รมม ท้าวเธอปรีดาภิรมย์ทรงภิเนษกรรมณโสมนัสกา สร้างซึ่ง
 พิธีจริยาญาณ เสด็จสถิตในสถานพระตำหนัก ในสุวารินทรราชวงวัดในประเทศที่ใด ตบจ
 เต เทสมกฺขิสฺส หลานรักจักจะบอกให้ท่านอาจารย์ไปสู่ประเทศที่นั่นแล

ชูชกปพพ์ นิภูริต

ประดับด้วยพระคาถา ๗๙ พระคาถา